

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

**Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ
Η ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ
ΚΕΚΤΗΜΕΝΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ
ΕΡΝΤΟΓΑΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΝ/ΜΟ: ΚΟΝΤΟΥ ΧΑΡΙΤΩΜΕΝΗ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 2289

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΤΕΡΓΙΟΥ

ΡΕΘΥΜΝΟ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2014-2015

Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος	3
Η Ευρωπαϊκή Πολιτική της Τουρκίας <i>Το όραμα, η επέκταση κι οι στόχοι της ΕΕ</i>	5
Οι προϋποθέσεις ένταξης στην ευρωπαϊκή οικογένεια	10
Η εκκρεμότητα της Τουρκίας	13
Ποια ερωτήματα τίθενται περί υποψηφιότητας; <i>Λόγοι για τους οποίους προέβη στην υποβολή αίτησης σύνδεσης με την ΕΟΚ</i>	16
Από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην Τουρκική Δημοκρατία	18
Ο ρόλος του στρατού	25
Η ευρωπαϊκή πολιτική της Τουρκίας: <i>πριν το 2002</i>	30
Τουρκία- ΕΟΚ: η ρήξη του '74	
ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ	33
Το πραξικόπημα του '80 και το Σύνταγμα του '82	44
Η ευρωπαϊκή πολιτική της Τουρκίας: <i>μετά το 2002</i> Η πορεία μετά το Ελσίνκι	55
Το ΕΠΥΚΚ και η πρόοδος της Τουρκίας Δικαιώματα Μειονοτήτων και Στρατός	59
Ερντογάν και εξελίξεις: <i>το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων</i>	78
Επίλογος	88
Βιβλιογραφία	90

Πρόλογος

Η Τουρκία τα τελευταία χρόνια έκανε σημαντικά βήματα βάσει των συμφωνιών ένταξης με την ΕΕ. Ωστόσο, προβλήματα τα οποία δεν αντιμετωπίστηκαν, όχι μόνο του ζητήματος του μεγάλου πληθυσμού της χώρας, που προκαλεί πονοκέφαλο στην Ευρώπη, αλλά και τα ζητήματα της διατήρησης και ανάπτυξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της Κύπρου, του στρατού κ.λπ. είναι μόνο μερικά από αυτά τα οποία κωλυσιεργούν την όλη διαδικασία. Βάσει αυτών, κι επειδή ήδη υπάρχει μια συνεργασία με την ΕΕ-τελωνειακή ένωση-, δεν τίθεται ζήτημα για ειδική σχέση μεταξύ Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ήδη γίνεται προσπάθεια για εναρμόνιση με το κοινωνικό κεκτημένο. Οι Ευρωπαίοι Εταίροι δεν δείχνουν ωστόσο, έτοιμοι. Παρόλα αυτά, σημαντικό βήμα είναι η Τουρκία να είναι σε θέση να έχει στενές οικονομικές, ενεργειακές και πολιτιστικές σχέσεις με την ΕΕ, να συμμετέχει στη διαμόρφωση της κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής, στην ενιαία εσωτερική αγορά, ΕΟΧ, στην κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική άμυνας, ΚΕΠΠΑ και ΕΠΑΑ. Βέβαια, τα συχνά πραξικοπήματα, ο ενεργός ρόλος των κεμαλικών, αλλά και του στρατού στη χώρα, προκαλούν αστάθεια και καχυποψία από την μία πλευρά, αλλά η εγκατάλειψη της ενταξιακής προσπάθειας θα σήμαινε πλήρη αποτυχία, από την άλλη.

Η Δύση πίστωσε την Τουρκία γεωπολιτικά και στρατηγικά με ικανότητα επιρροής στον ευρύτερο χώρο, αναβαθμίζοντας το ρόλο και τη σημασία της στη μεταψυχροπολεμική εποχή, θεωρώντας, σε συνδυασμό με την ΕΕ και τις ΗΠΑ, ότι θα μπορούσαν να εξάγουν το ατατουρκικό κοσμικό, δυτικόστροφο και δυτικότροπο μοντέλο κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής, στο επίπεδο δηλαδή ενός δυτικού εκσυγχρονισμού των οικονομικών και κοινωνικών δομών, με ανταγωνισμό της αγοράς, διαχωρισμό της θρησκείας και κράτους, ενώ σε πολιτικό επίπεδο μεταφορά ατατουρκικών αυταρχικών δομών διακυβέρνησης και εμπέδωσης μιας

τυπικής δημοκρατίας με αναπτυσσόμενο και «παιδευτικό χαρακτήρα», όπου όλο το πακέτο αυτό των προσδοκιών απέτυχε. Οφείλεται να προχωρήσει σε επίλυση του κυπριακού, αλλά και του ζητήματος των μειονοτήτων, με προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ατομικών δικαιωμάτων των Κούρδων και ισορροπία του τουρκικού εθνικισμού, ο οποίος αντιδρά έντονα σε κάθε υπόδειξη του διεθνούς παράγοντα για σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, για προστασία των εθνοτήτων και μειονοτήτων (Γιαλλουρίδης: 1997).

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική της Τουρκίας

Το όραμα, η επέκταση κι οι στόχοι της ΕΕ

Όταν στις 9 Μαΐου 1950, ο υπουργός εξωτερικών και πρώην πρωθυπουργός της Γαλλίας, Robert Schuman έριξε στο τραπέζι την ιδέα του Jean Monnet¹ περί σύμπραξης χωρών, μέσω προαγωγής της ειρήνης, της ευημερίας και των ευρωπαϊκών αξιών στην ευρωπαϊκή ήπειρο, έγινε αντιληπτό πως ξεκινούσε μία νέα ιστορική διαδρομή στην Ευρώπη. Η ιδέα υιοθετήθηκε αμέσως από τον καγκελάριο της Γερμανίας, Konrad Adenauer, αλλά και από τους πρωθυπουργούς της Ιταλίας, της Ολλανδίας, του Λουξεμβούργου και του Βελγίου. Έτσι, περίπου έναν χρόνο αργότερα, και συγκεκριμένα στις 18 Απριλίου 1951, οι ηγέτες της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ιταλίας και των χωρών της Benelux υπέγραψαν τη σχετική Συνθήκη για την ίδρυση της ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα- ΕΚΑΧ², εν ονόματι *Συνθήκη των Παρισίων*.

Η επιτυχία της ΕΚΑΧ, οδήγησε στην υπογραφή των Συνθηκών της Ρώμης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας- ΕΟΚ³, αλλά

---

¹ Ο Jean Monnet ήταν ο εμπνευστής της διακήρυξης του Robert Schuman (*Η Ευρώπη δεν θα γίνει με μία κίνηση ούτε με ένα ενιαίο σχέδιο. Θα οικοδομηθεί με συγκεκριμένες πραγματώσεις, που θα δημιουργήσουν πρώτα μια πραγματική αλληλεγγύη μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών*), και παρότι δεν ήταν εκλεγμένος πολιτικός ηγέτης, έμεινε στην ιστορία γνωστός ως «πατέρας της Ευρώπης»,

² Η συνθήκη ΕΚΑΧ, η οποία υπεγράφη στο Παρίσι το 1951, συνενώνει τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία και τις χώρες της Μπενελούξ σε μία Κοινότητα που έχει ως αποστολή την οργάνωση της ελεύθερης κυκλοφορίας άνθρακα και χάλυβα, καθώς και την ελεύθερη πρόσβαση στις πηγές παραγωγής. Επίσης, μια κοινή Ανώτατη Αρχή εποπτεύει την αγορά, την τήρηση των κανόνων ανταγωνισμού, καθώς και τη διαφάνεια των τιμών. Τα θεσμικά όργανα, με τη σημερινή τους μορφή, προέρχονται από τη συνθήκη ΕΚΑΧ (europa: 2010).

³ Τα έξι αρχικά κράτη μέλη υπέγραψαν στις 25 Μαρτίου 1957, στον λόφο του Καπιτωλίου της Ρώμης, τη Συνθήκη ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), η οποία επίσης τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1958. Οι «Συνθήκες της Ρώμης» (ΕΟΚ και ΕΚΑΕ)

και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας- ΕΚΑΕ4 μεταξύ Γαλλίας, Δυτικής Γερμανίας, Ιταλίας, Ολλανδίας, Βελγίου και Λουξεμβούργου (Nugent: 2003, σ.60).

Η ΕΕ λοιπόν, για πολλούς θεωρείται ιστορικό επίτευγμα. Χάρισε στους πολίτες της τη μεγαλύτερη περίοδο ειρήνης και ένα πρωτοφανές επίπεδο ευημερίας. Η είσοδος νέων κρατών μελών ήταν εξ αρχής κάτι σαν το πανί της σχεδίας που θα οδηγούσε στον τελικό προορισμό: θα περιλαμβάνονταν δηλαδή, συν τοις άλλοις και άλλες δημοκρατικές ευρωπαϊκές χώρες που ενδεχομένως θα ήθελαν να προσχωρήσουν. Τις προηγούμενες πέντε δεκαετίες η ΕΕ παρείχε συστηματικά βοήθεια στις χώρες που επιθυμούσαν να γίνουν μέλη, προάγοντας την οικονομική ανάπτυξη και την αλληλεγγύη και στηρίζοντας τις δημοκρατικές δυνάμεις σε χώρες που πρόσφατα βρίσκονταν υπό δικτατορικά καθεστώτα. Έτσι, ενώ τα πρώτα μέλη της

και συγκεκριμένα εδώ η Συνθήκη της ΕΟΚ, είχε ως βασική αποστολή την δημιουργία μιας κοινής αγοράς μεταξύ των κρατών μελών. Αυτή περιλάμβανε: (α) την πραγματοποίηση μιας τελωνειακής ένωσης, που σημαίνει, αφενός, την εξάλειψη των τελωνειακών δασμών, των ποσοστώσεων εισαγωγής και των άλλων εμποδίων στις ανταλλαγές μεταξύ των κρατών μελών και, αφετέρου, την υιοθέτηση ενός κοινού τελωνειακού δασμολογίου (ΚΤΔ) έναντι των τρίτων χωρών και (β) την πραγματοποίηση, μέσω κοινών πολιτικών, τεσσάρων ουσιωδών ελευθεριών: της ελεύθερης κυκλοφορίας των βιομηχανικών και αγροτικών προϊόντων, της ελεύθερης κυκλοφορίας των μισθωτών εργαζομένων, της ελεύθερης εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών από ανεξάρτητους επαγγελματίες και επιχειρήσεις και της ελεύθερης κυκλοφορίας κεφαλαίων (europedia:2011).

4 Η Συνθήκη ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ), πιο γνωστή σαν Ευρατόμ, υπογράφηκε στη Ρώμη στις 25 Μαρτίου 1957 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1958. Απέβλεπε στη δημιουργία μιας κοινής αγοράς πυρηνικών υλικών και εφοδίων, στην κατάρτιση μιας κοινής πυρηνικής νομοθεσίας, στην εγκατάσταση ενός κοινού συστήματος εφοδιασμού σε πρώτες ύλες, ενός συστήματος ελέγχου για την ειρηνική χρησιμοποίηση της πυρηνικής ενέργειας καθώς και κοινών κανόνων ασφαλείας και υγιεινής του πληθυσμού και των εργαζομένων έναντι της ραδιενέργειας. Το κύριο στοιχείο αυτής της Συνθήκης ήταν πάντως ο συντονισμός των ερευνητικών προγραμμάτων των κρατών μελών και ένα κοινό πρόγραμμα έρευνας, το οποίο θα έθετε σε λειτουργία ένα Κοινό Κέντρο Ερευνών, θα ανέπτυξε την τεχνολογία και θα παρακινούσε την παραγωγή πυρηνικής ενέργειας στην Ευρώπη. Ενώ κατά τη στιγμή της ίδρυσής της, η Ευρατόμ είχε δημιουργήσει μεγάλες προσδοκίες, σύντομα συνάντησε πολλούς σκοπέλους, οι οποίοι προέρχονταν τόσο από την απογοήτευση για τις οικονομικές προοπτικές της πυρηνικής ενέργειας, όσο και από τις φιλοδοξίες ορισμένων κρατών μελών να αναπτύξουν τη δική τους πυρηνική ενέργεια. Πάντως, η Συνθήκη ΕΚΑΕ διέπει πάντα αρκετά ικανοποιητικά την κοινή αγορά της πυρηνικής ενέργειας. Τα σχετικά με αυτήν θέματα εξετάζονται στα κεφάλαια για την έρευνα και την ενέργεια (europedia: 2011).

Κοινότητας ξεκίνησαν αποτελούμενα μονάχα από τον αριθμό έξι, σήμερα μετράμε είκοσι- οκτώ.

Έτσι, ενώ η διαδικασία ξεκίνησε από το Βέλγιο, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία, τις -λεγόμενες- Κάτω Χώρες και το Λουξεμβούργο. Εν συνεχεία, και συγκεκριμένα το 1973 προστίθεται στην ευρωπαϊκή οικογένεια η Δανία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, χώρες οι οποίες αποτελούσαν μέλη της

EZES. Η ένταξη αυτή έθεσε τις βάσεις της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ με την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και αύξησε τον αριθμό στα εννέα μέλη. Σιγά- σιγά λοιπόν, η Κοινότητα μεγάλωνε με συνεχείς προσχωρήσεις χωρών. Η Ελλάδα συγκεκριμένα, προσχώρησε το 1981 και η Ισπανία και η Πορτογαλία ακολούθησαν το 1986.

Τον Ιούνιο του 1987, συγκροτήθηκε η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, η οποία οδήγησε στην Συνθήκη του Μάαστριχτ (1993) και αποτελείτο από την Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και τη Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΣΕΚ)⁶. Η Αυστρία, η Φινλανδία και η Σουηδία προσχώρησαν το 1995, αποτελώντας την τέταρτη διεύρυνση. Ακολούθησε η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997), όπου, ενώ δεν επήλθαν σημαντικές αλλαγές στη διαδικασία της ολοκλήρωσης, υπήρξε μία καινοτομία σχετικά με την «κοινοτικοποίηση» των διατάξεων του δεύτερου πυλώνα, όπου η αναβάθμιση των δομών της ΚΕΠΠΑ και η θεσμική αναπροσαρμογή αυτών των διατάξεων, προσαρμόζουν καλύτερα την επερχόμενη διεύρυνση της ΕΕ, με την εισαγωγή χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Nugent: 2003,σ. 92).

---

⁵ Τόσο η Ισπανία, όσο και η Πορτογαλία έκαναν αίτηση για ένταξη στην ΕΕ λίγο μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας στο εσωτερικό τους.

⁶ Η συνθήκη του Μάαστριχτ, δημιουργεί μία Ευρωπαϊκή Ένωση που αποτελείται από τρεις πυλώνες : τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) και την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις (ΔΕΥ). Η συνθήκη : εισάγει την έννοια της ευρωπαϊκής ιθαγένειας, ενισχύει τις αρμοδιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και εγκαινιάζει την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ). Εξάλλου, η ΕΟΚ γίνεται Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΚ). Αποτελεί σημαντικό επίσης, το ότι η ΣΕΚ ενσωμάτωσε τις 3 Ιδρυτικές Συνθήκες (ΕΟΚ, ΕΚΑΧ, ΕΚΑΕ) (europa:2010).

Στις 13 Δεκεμβρίου 2002 στην Κοπεγχάγη, αποφασίζεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο η είσοδος δέκα νέων κρατών- μελών στην ΕΕ. Έτσι, το 2004 έγινε η μεγαλύτερη διεύρυνση της ΕΕ κατά την οποία προσχώρησαν η Κύπρος, η Τσεχική Δημοκρατία, η Εσθονία, η Ουγγαρία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Μάλτα, η Πολωνία, η Σλοβακία και η Σλοβενία. Τρία χρόνια αργότερα, το 2007, προσχώρησαν η Βουλγαρία και η Ρουμανία. Η Κροατία προστέθηκε στα κράτη μέλη την 1η Ιουλίου 2013, και έτσι σήμερα τα κράτη μέλη της ΕΕ κατέληξαν –έως ότου να ακολουθήσει νέα είσοδος- στον αριθμό 28 (europa: 2013).

Σημαντικό τέλος, είναι το γεγονός στο οποίο θα γίνει εστίαση για την παρούσα εργασία, σχετικά με την εκκρεμότητα της ενταξιακής διαδικασίας της Τουρκίας.

Έτος	Ιστορία της Διεύρυνσης	Σύνολο
1952/1958	 Βέλγιο Γερμανία ¹ Γαλλία Ιταλία Λουξεμβούργο Ολλανδία	6
1973 ²	 Δανία ³ Ιρλανδία Ηνωμένο Βασίλειο	9
1981	 Ελλάδα	10
1986	 Ισπανία Πορτογαλία	12
1995 ²	 Αυστρία Φινλανδία Σουηδία	15
2004	 Τσεχία Εσθονία Κύπρος Λετονία Λιθουανία Ουγγαρία Μάλτα Πολωνία Σλοβενία Σλοβακία	25
2007	 Βουλγαρία Ρουμανία	27
2013	 Κροατία	28

Μέσα λοιπόν, από τον έως τώρα χάρτη διαδικασιών, έγινε αντιληπτό πως η ΕΕ είναι ανοιχτή σε όλες τις δημοκρατικές ευρωπαϊκές χώρες που επιθυμούν να γίνουν μέλη της και η πολιτική διεύρυνσης της ΕΕ συνοδεύει τη σχετική διαδικασία. Έτσι, ενώ η ΕΕ ιδρύθηκε από έξι κράτη, περιλαμβάνει πλέον σήμερα 28 μέλη και εκτείνεται από τον Ατλαντικό έως τη Μαύρη Θάλασσα, έχοντας πληθυσμό άνω των 500 εκατομμύριων κατοίκων.

Επιπλέον, έγινε αντιληπτή η προσπάθεια είσπραξης οφελών προς όλα τα κράτη- μέλη, εξαιτίας της ενταξιακής τους επιτυχίας. Έτσι, η διεύρυνση εξυπηρετεί τα συμφέροντα των κρατών μελών, αλλά και των προσχωρουσών χωρών, με αποτέλεσμα η Ευρώπη να καθίσταται ως ένας τόπος με μεγαλύτερη ασφάλεια και ευημερία, ιδίως μέσα από την προαγωγή της δημοκρατίας και των θεμελιωδών ελευθεριών, του κράτους δικαίου και της ενιαίας αγοράς. Η οικονομική ανάπτυξη η οποία προκύπτει μέσω των οφελών που προκύπτουν από την ενιαία αγορά, είναι σημαντικά αξιόπαινη, καθ' ότι οδηγεί στην αύξηση του βιοτικού επιπέδου, σε ασφαλέστερα καταναλωτικά αγαθά, σε χαμηλότερες τιμές, καθώς και σε μεγαλύτερη επιλογή σε τομείς, όπως οι τηλεπικοινωνίες, οι τράπεζες και τα αεροπορικά ταξίδια. Καθώς η ΕΕ έχει μεγαλώσει, ολοένα περισσότερα άτομα μοιράζονται ολοένα και περισσότερο όλα αυτά τα οφέλη.

Οι προϋποθέσεις ένταξης στην ευρωπαϊκή οικογένεια

Προκειμένου μία χώρα να γίνει κράτος- μέλος της ΕΕ, μπορεί να υποβάλει υποψηφιότητα, βάσει του άρθρου 49 της Συνθήκης⁷ για την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπου ορίζει ότι «κάθε ευρωπαϊκή χώρα μπορεί να υποβάλει υποψηφιότητα, εφόσον σέβεται τις δημοκρατικές αξίες της ΕΕ και έχει αναλάβει δέσμευση για την προαγωγή τους». Έτσι, μια χώρα μπορεί να γίνει μέλος μόνον εάν πληροί τα κριτήρια και τους όρους προσχώρησης, όπως καθορίστηκαν από τους ηγέτες της ΕΕ στη σύνοδο κορυφής της Κοπεγχάγης το 1993, καθώς και από σειρά μεταγενέστερων αποφάσεων της ΕΕ.

Τα λεγόμενα κριτήρια της Κοπεγχάγης είναι πολιτικά, οικονομικά και αναφορικά με την ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων ως μέλος της Ένωσης:

Τα πολιτικά κριτήρια σχετίζονται με την σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται

τη δημοκρατία: ισότιμη συμμετοχή πολιτών στις πολιτικές αποφάσεις όλων των βαθμίδων, όπου διασφαλίζεται μέσω μιας λειτουργικής και δημοκρατικής διακυβέρνησης με ελεύθερες μυστικές εκλογές, ελεύθερο τύπο, ισότιμη πρόσβαση στην πληροφόρηση, ελεύθερη έκφραση κ.α.

το κράτος δικαίου: η εξουσία ενεργεί βάσει των καταγεγραμμένων νόμων που υιοθετήθηκαν μέσω κατοχυρωμένων διαδικασιών

---

⁷ Άρθρο 49 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση: «Κάθε ευρωπαϊκό κράτος το οποίο σέβεται τις αξίες που αναφέρονται στο άρθρο 2 (δηλ: Η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες. Οι αξίες αυτές είναι κοινές στα κράτη μέλη...») και δεσμεύεται να τις προάγει, μπορεί να ζητήσει να γίνει μέλος της Ένωσης.» (europa: 2013).

τα ανθρώπινα δικαιώματα: τα βασικά δικαιώματα και οι θεμελιώδεις ελευθερίες τις οποίες δικαιούνται όλοι οι άνθρωποι (π.χ. δικαίωμα στη ζωή και την ελευθερία, ελευθερία σκέψης και έκφρασης, ισότητα ενώπιον του νόμου κ .ο. κ .)

τον σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων: να επιτρέπεται στα μέλη των εθνικών μειονοτήτων να διατηρούν την κουλτούρα και την πολιτισμική τους παράδοση, χωρίς διακρίσεις.

(Πηγή: europa: 2014)

Τα οικονομικά σχετίζονται με την λειτουργούσα οικονομία της αγοράς και ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων και των δυνάμεων της αγοράς εντός της ΕΕ·

Τέλος, τα κριτήρια που είναι σχετικά με την ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα του μέλους, συμπεριλαμβανομένης της προσήλωσης στους στόχους της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Επιπλέον, η ΕΕ πρέπει να είναι σε θέση να ενσωματώσει τα νέα μέλη και, συνεπώς, διατηρεί το δικαίωμα να αποφασίζει πότε είναι έτοιμη να τα αποδεχθεί. Για τα Δυτικά Βαλκάνια ισχύουν πρόσθετες προϋποθέσεις, οι οποίες αφορούν κυρίως την περιφερειακή συνεργασία και τις καλές σχέσεις με τις γειτονικές χώρες (γνωστές ως «προϋποθέσεις της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης»).

Πέραν των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη μιας χώρας στην ΕΕ, είναι η ικανότητα της Ένωσης να εντάξει νέα κράτη- μέλη στην οικογένειά της (Stavridis S., Mossialos E., Roger, Howard: 1997, p.162). Η ενταξιακή ικανότητα (absorption capacity) της ΕΕ, πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν σε κάθε διεύρυνση, προκειμένου να είναι πιο αρμονική η

εκάστοτε ένταξη, όπως έχει αναφερθεί στο ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης.

Η εκκρεμότητα της Τουρκίας

Η Τουρκία υπέβαλε αίτηση πλήρους ένταξης στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα το 1987. Ωστόσο, αποτελούσε Συνδεδεμένο μέλος από το 1963, και υπέγραψε, το 1995, Συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης με την Ε.Ε.⁸ Το 1999, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι, της παραχωρήθηκε το καθεστώς της υποψηφίας προς ένταξη χώρας. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου 2004 αποφάσισε την έναρξη των διαπραγματεύσεων, υπό συγκεκριμένους όρους και προϋποθέσεις, καθώς η Τουρκία πληροί επαρκώς και όχι πλήρως τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης, η ικανοποίηση των οποίων αποτελεί προϋπόθεση για την έναρξη των διαπραγματεύσεων.

Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν στις 3 Οκτωβρίου 2005, με την λεγόμενη «διαδικασία της επιλογής» (δηλαδή, την αναλυτική εξέταση της νομοθεσίας της ΕΕ). Σήμερα, επί συνόλου τριάντα πέντε κεφαλαίων του κοινοτικού κεκτημένου, έχουν ανοίξει δέκα τέσσερα, εκ των οποίων έχει, προσωρινά, κλείσει ένα. Η μεγάλη καθυστέρηση οφείλεται κατά κύριο λόγο στη συνεχιζόμενη άρνηση της Τουρκίας να εκπληρώσει τη συμβατική της υποχρέωση, έναντι της Ε.Ε. και των κρατών μελών της, για την πλήρη εφαρμογή του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου. Στο πλαίσιο αυτό, η Ε.Ε., τον Δεκέμβριο του 2006, αποφάσισε να επιβάλει στην Τουρκία συγκεκριμένες

---

⁸ Τ.Ε.: καλύπτει το εμπόριο μεταποιημένων προϊόντων μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ, καθώς συνεπάγεται και ευθυγράμμιση πολιτικών, όπως ρύθμιση προϊόντων, ανταγωνισμό και Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Στον τομέα της γεωργίας και των προϊόντων χάλυβα, κυριαρχούν σειρά από ξεχωριστές συμφωνίες. Η θέσπιση της Τελωνειακής Ένωσης ΕΕ-Τουρκίας το 1966, εξασφάλισε αυξημένη ενοποίηση της αγοράς, ιδιαίτερα στον τομέα της ελεύθερης μετακίνησης αγαθών. Το ΕΚ θεωρεί ότι τελωνειακή ένωση, η οποία καλύπτει όλα τα βιομηχανικά προϊόντα και τα μεταποιημένα αγροτικά προϊόντα μπορεί να καλύψει και άλλους τομείς, όπως οι υπηρεσίες και οι δημόσιες συμβάσεις. Η Τουρκία έχει καταστεί ο έβδομος σε μέγεθος εμπορικός εταίρος της ΕΕ και η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Τουρκίας. Το 2009 η Τουρκία εξήγαγε στην ΕΕ προϊόντα αξίας 33,6 δισ. ευρώ, ενώ η αξία των εισαχθέντων από την ΕΕ προϊόντων ανήλθε σε 40,4 δισ. ευρώ. Επιπλέον, το 88% του συνολικού όγκου των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Τουρκία προέρχεται από την ΕΕ (europarl:2010).

κυρώσεις (οκτώ διαπραγματευτικά κεφάλαια δεν ανοίγουν, κανένα δεν κλείνει), γεγονός που έχει άμεσες επιπτώσεις στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Περαιτέρω, η Τουρκία δεν έχει σημειώσει πρόοδο και ως προς την εκπλήρωση άλλων προαπαιτούμενων του Διαπραγματευτικού Πλαισίου, όπως η τήρηση σχέσεων καλής γειτονίας. Το Διαπραγματευτικό Πλαίσιο της Τουρκίας προβλέπει, πλην των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, και επιπλέον κριτήρια, βάσει των οποίων αξιολογείται η πρόοδος της στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις, όπως η τήρηση σχέσεων καλής γειτονίας, η υποστήριξη των προσπαθειών για την επίλυση του Κυπριακού, η εξομάλυνση των σχέσεων με την Κυπριακή Δημοκρατία και η πλήρης και χωρίς διακρίσεις εφαρμογή του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στη Συμφωνία της Αγκύρας του 1963⁹(Πρωτόκολλο που επεκτείνει την Τελωνειακή Ένωση Ε.Ε.-Τουρκίας στα 10 νέα κράτη-μέλη της Ε.Ε. της Διεύρυνσης του 2004) . Έτσι, το κεφάλαιο το οποίο η ΕΕ έκλεισε προσωρινά τον Ιούνιο του 2006 ήταν το «Επιστήμη και έρευνα», ενώ παράλληλα ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις για άλλα κεφάλαια, όπως το «Επιχειρήσεις και Βιομηχανία», τον Μάρτιο του 2007, «το δημοσιονομικό έλεγχο και τις στατιστικές», τον Ιούνιο του 2007, «τα διευρωπαϊκά δίκτυα και την προστασία των καταναλωτών και της υγείας», τον Δεκέμβριο του 2007, «την πνευματική ιδιοκτησία και το εταιρικό δίκαιο», τον Ιούνιο του 2008. Επίσης, τον Φεβρουάριο του 2008, το ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε μια αναθεωρημένη εταιρική σχέση προσχώρησης με την Τουρκία κι οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις βρίσκονται έως και σήμερα στο προσκήνιο, ενώ παράλληλα κυριαρχεί μια μακρά συνεργασία, παρά τις

---

⁹ Τα 8 κεφάλαια που αναφέρονται και στην υποσημείωση 10 είναι τα εξής: ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, δικαίωμα εγκατάστασης και ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, η γεωργία και η αγροτική ανάπτυξη, η αλιεία, η πολιτική των μεταφορών, η τελωνειακή ένωση και οι εξωτερικές σχέσεις (Nugent: 2003).

¹⁰ Η Συμφωνία Σύνδεσης της Αγκύρας συμπληρώθηκε με ένα πρόσθετο πρωτόκολλο που υπογράφηκε το 1970 (Νοέμβριος). Όμως, εξαιτίας της τουρκικής αποτυχίας να εφαρμόσει το πρόσθετο πρωτόκολλο στην Κύπρο, το ΕΣ αποφάσισε το Δεκέμβριο του 2006 πως δεν θα ανοίξουν οκτώ κεφάλαια έως η Τουρκία να εκπληρώσει την συγκεκριμένη υποχρέωση (Nugent: 2003).

όποιες καθυστερήσεις, κυρίως εξαιτίας του υπογεγραμμένου Συμφώνου της Άγκυρας για τη σταδιακή δημιουργία τελωνειακής ένωσης (1963) (Γιαλουρίδης: 2004).

Ποια ερωτήματα τίθενται περί υποψηφιότητας;

Λόγοι για τους οποίους προέβη στην υποβολή αίτησης σύνδεσης με την ΕΟΚ:

Η Τουρκία υποβάλλει αίτηση σύνδεσης με την Κοινότητα στις 31 Ιουλίου 1959. Οι λόγοι οι οποίοι την ώθησαν στην συγκεκριμένη κίνηση ήταν εθνικοί, πολιτικοί και οικονομικοί. Διαβάζοντας διάφορες απόψεις περί της ανάγκης της ενταξιακής διαδικασίας στην ΕΕ εκ μέρους της Τουρκίας, γνωστοποιείται το εξής:

«η ανάδειξη της γεωπολιτικής της δύναμης και η απόδειξη του εύρους επιρροής και ισχύος που η Τουρκία θέλει συνεχώς να επιδικνύει, ιδιαίτερα στους εκ δυσμής συμμάχους της, αφετέρου η μεγαλύτερη και στενότερη οικονομική και επενδυτική δραστηριότητα που η χώρα μπορεί να αναπτύξει εντός της ΕΕ χωρίς περιορισμούς και ελεγχούς περί dumping, ανταγωνιστικότητας, και μονοπωλιακών χαρακτηριστικών. Τρανό παράδειγμα αποτελεί σήμερα για την ΕΕ η Ρωσία με την μονοπωλιακή και επεκτατική πολιτική που επιδεικνύει έναντι της ΕΕ αναφορικά με τις τιμές που διαμορφώνει για την παροχή φυσικού αερίου, και για τις οποίες συχνά πυκνά η ΕΕ προβαίνει σε διαβήματα και πιέσεις για μείωση του κόστους αγοράς. Αντίστοιχα θα ήταν τα προβλήματα και για τη σημερινή Τουρκία σε περίπτωση επενδυτικού ανοίγματος στην ΕΕ στη βάση ζητημάτων εργασιακής πολιτικής» (άρθρο Ραπίδη στην Free Sunday: 2013)

Ωστόσο, ποια ερωτήματα εγείρει η ενταξιακή υποβολή σύνδεσης της Τουρκίας με την ΕΟΚ;

- Είναι η Τουρκία ευρωπαϊκή χώρα, βάσει του άρθρου 49, όπου μπορεί να θεωρηθεί νόμιμη η ένταξή της;

- Η Τουρκία είναι σε θέση να υιοθετήσει το Κοινοτικό Κεκτημένο, όπως ορίζεται από την ΕΕ;

Τίθενται λοιπόν, τα παραπάνω ερωτήματα. Οι απαντήσεις, αν και για τα δυο κυριαρχεί το «Ναι», σχετίζονται με την αναγκαία προετοιμασία της ΕΕ όσον αφορά κι άλλων αιτημάτων ένταξης από συνορεύουσες με την Τουρκία χώρες, καθιστώντας έτσι αναγκαία την οριοθέτηση της ευρωπαϊκής Ηπείρου, και το κατά πόσο η Τουρκία θα έχει την απαραίτητη κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, η οποία θα της επιτρέψει να συμβαδίσει με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ένωσης. Επιπρόσθετα, θα είναι σε θέση η ΕΕ να ενσωματώσει στην οικογένειά της μια χώρα η οποία διαθέτει έντονο στρατοκεντρικό πολιτικό χαρακτήρα και βρίσκεται στο σημείο αμφιταλάντευσης μεταξύ θρησκευτικού φονταμενταλισμού και κοσμικής διακυβέρνησης;

Η Τουρκία αποτελεί μέλος σχεδόν όλων των ευρωπαϊκών οργανισμών. Πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1923- 1945) η Τουρκία διέθετε συγκροτημένες σχέσεις με τη Δύση. Συνεχίζοντας την πενταετία 1945-1950, η συνεργασία τους γίνεται στενότερη: από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά είναι σημαντικός παράγοντας διαμόρφωσης του ευρωπαϊκού γίνεσθαι, με την έντονη προσπάθεια όχι μόνο εξευρωπαϊσμού της χώρας, αλλά και της σημαντικής οικονομικής εξέλιξης μετά την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας έως και σήμερα, με την έντονη αλληλεπίδραση με τις «Δυτικές» οικονομίες. Έτσι, η δεκαετία του 1950 βρίσκει την Τουρκία να συμμετέχει σε διεθνείς οργανισμούς (ΝΑΤΟ, ΟΟΣΑ), ενώ παράλληλα υπογράφοντας την Συνθήκη για το Συμβούλιο της Ευρώπης, ορκίστηκε στην σταθερά προσηλωμένη σε ηθικές και πνευματικές αξίες Ευρώπη. Για πολιτικούς, οικονομικούς και γεωστρατηγικούς λόγους, η Τουρκία είναι σημαντική σύμμαχος για την ΕΕ, γεγονός που δεν είναι από μόνο του αkéραιο και αρκετό, εάν δεν υπερκεραστούν οι μεγάλοι κοινωνικοί, οικονομικοί και πολιτικοί ιδιαίτεροι κραδασμοί. (Καζάκος: 2003,σ. 115 και Κανελλόπουλος: 2003,σ.23).

Από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην Τουρκική Δημοκρατία

Η ιδιαιτερότητα της σύγχρονης Τουρκίας βρίσκεται στο ότι αναδύθηκε, ως ενιαία, υποτίθεται, και ομοιογενής κρατική και εθνική οντότητα, μέσα από τις στάχτες μιας πολύ ανομοιογενούς και καθόλου ενιαίας αυτοκρατορίας, της Οθωμανικής. Η ιστορία της Δημοκρατίας της Τουρκίας παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον, από τον κεμαλικό οραματισμό της δημιουργίας μιας Τουρκίας- σταυροδρόμι Ανατολής και Δύσης, με ευρωπαϊκό αέρα, μέχρι και σήμερα.

Ο ίδιος ο τουρκικός λαός ήταν εκείνος ο οποίος όφειλε να πιστέψει στην τουρκική οντότητα ως «ταυτότητα» της χώρας, η οποία ήταν φυσικά δύσκολο να επιβληθεί σε έναν –εκ των πραγμάτων- κυρίως αγροτικό πληθυσμό, ο οποίος βασιζόταν εξ ολοκλήρου στο θρήσκευμά του. Ο Κεμάλ λοιπόν, ήταν αυτός ο οποίος έθεσε την αίσθηση της εθνικής ταυτότητας της χώρας, με μηχανισμούς που αναλύονται παρακάτω.

Στο μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης, όμως, οι διαδικασίες αυτές είχαν προλάβει να ολοκληρωθεί κατά την διάρκεια του 19ου αιώνα. Αντιθέτως, στις περιοχές της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας η διαδικασία ξεκίνησε μετά το πέρας του πρώτου Παγκόσμιου Πόλεμου, δηλαδή σχετικώς καθυστερημένα, και για τον λόγο αυτό δεν ολοκληρώθηκε ποτέ κατά τον τρόπο που πρόλαβε να ολοκληρωθεί σε χώρες, όπως π.χ. η Γαλλία. Κατά το μεγαλύτερο μέρος του 19ου αιώνα η Οθωμανική Αυτοκρατορία διερχόταν φάση παρακμής που καθιστούσε επιτακτική την ανάγκη μεταρρυθμίσεων. Για τους συμμετέχοντες, ωστόσο, στη διοίκηση του "Μεγάλου Ασθενούς" (όπως χαρακτηριζόταν η Αυτοκρατορία από τους Ευρωπαίους της εποχής), οι αιτίες

αυτής της παρακμής δεν ήταν σαφείς. Υπήρχαν αυτοί που ήταν απολύτως πεπεισμένοι ότι το Οθωμανικό σύστημα ήταν κατά πολύ ανώτερο του Δυτικού, και πίστευαν ότι τα προβλήματα οφείλονταν στην παραμέληση των πατροπαράδοτων τρόπων οργάνωσης, ενώ στην αντίπερα όχθη οι μεταρρυθμιστές πίεζαν για αλλαγές προκειμένου η Αυτοκρατορία να ξαναβρεί τη χαμένη αίγλη της και το κράτος να γίνει πιο αποτελεσματικό στη διοίκηση των αχανών εκτάσεων που ήλεγχε από το Δούναβη έως τη Βόρειο Αφρική και από τον Καύκασο έως τη σημερινή Λιβύη (archive: 2002).

Η πρώτη συστηματική προσπάθεια μεταρρυθμίσεων, στα μέσα του 19ου αιώνα, ήταν η περίοδος του Τανζιμάτ ("Αναδιοργάνωση") Επρόκειτο για μεταρρυθμίσεις που περιγράφονται μια σειρά από κείμενα και διαδικασίες που στόχο είχαν να αναδιοργανώσουν τη διοίκηση και τα οικονομικά της αυτοκρατορίας καθώς και τις σχέσεις της με τους υπηκόους της, μουσουλμάνους ή μη, επιζητώντας τη διάσωσή της. Τα κείμενα αυτά είναι το Αυτοκρατορικό Διάταγμα του Ροδώνα (Γκιουλχανέ Χατ-ι Σερίφ), από το όνομα του κήπου του παλατιού όπου αυτό ανακοινώθηκε, το 1839, και το Διάταγμα της Εμπέδωσης των Μεταρρυθμίσεων (Ισλαχάτ Φεμανί), το 1856. Ωστόσο, αν και το 1871 και ο θάνατος του Ααλί Πασά, βεζίρη και ισχυρού άνδρα των μεταρρυθμίσεων, θεωρείται το τέλος αυτής της διαδικασίας, θα μπορούσαμε να προεκτείνουμε την περίοδο έως το 1876, οπότε και ανακηρύσσεται το οθωμανικό σύνταγμα, κορυφαία στιγμή της δυναμικής αυτής. Έχουμε ταυτόχρονα την έναρξη των εργασιών του πρώτου οθωμανικού κοινοβουλίου, το οποίο, αν και βραχύβιο, έθεσε τα θεμέλια για τις μετέπειτα εξελίξεις (Κεχριώτης: 2008).¹¹

---

¹¹ Μέσα σε αυτό το κλίμα προβληματισμού και δεδομένων των επιρροών της Γαλλικής Επανάστασης, τμήμα των μεταρρυθμιστών στράφηκε προς τις φιλο-ευρωπαϊκές ιδέες κάνοντας λόγο για την ανάγκη ύπαρξης Συντάγματος. Πράγματι σταδιακά άρχισε να ασκείται πίεση προς αυτή την κατεύθυνση, καθώς μάλιστα, μετά τις διοικητικές μεταρρυθμίσεις ο Σουλτάνος είχε αρχίσει να συγκεντρώνει στα χέρια του μεγάλη δύναμη.

Στις 23 Δεκεμβρίου του 1876 ο Σουλτάνος Αμπντούλ Χαμίτ Β' εξήγγειλε την εφαρμογή ενός Συντάγματος, του πρώτου σε οποιαδήποτε ισλαμική χώρα. Τον Μάρτιο του 1877 άρχισε να λειτουργεί το Κοινοβούλιο (Meclis-i Mebusan). Η εφαρμογή, ωστόσο, του πρώτου Οθωμανικού Συντάγματος δεν διήρκεσε πολύ. Σε λιγότερο από έναν χρόνο το Κοινοβούλιο διαλύθηκε και Αμπντούλ Χαμίτ Β' διακυβέρνησε έως το 1908 αυταρχικά, διώκοντας ανελέητα τους πολιτικούς του αντιπάλους. Ωστόσο, έδωσε έμφαση στην εισαγωγή τεχνολογίας από τη Δύση.

Η περίοδος αυταρχικής διακυβέρνησης του Αμπντούλ Χαμίτ Β' τελείωσε το 1908, με την επανάσταση των Νεότουρκων. Υπό την ονομασία, "Νεότουρκοι" συμπορεύονταν αξιωματικοί του Στρατού καθώς και πολλές και διαφορετικές ομάδες διανοουμένων που αντιτάσσονταν στην σουλτανική δεσποτεία. Οι Νεότουρκοι, που οργανώθηκαν γύρω από την οργάνωση Ένωση και Πρόοδος (Ittihad ve Terraki) συνομωτούσαν κατά του καθεστώτος ήδη από τις τελευταίες δεκαετίες του περασμένου αιώνα. Βασικό τους αίτημα. ήταν η επαναφορά σε ισχύ του συντάγματος του 1876. Κατάφεραν να το πραγματοποιήσουν, όταν κέρδισαν την υποστήριξη μέρους του στρατεύματος.

Στις 24 Ιουλίου του 1908 ο Αμπντούλ Χαμίτ Β' δέχθηκε να επανέλθει σε ισχύ το Σύνταγμα, αλλά σύντομα μετά επιχείρησε εκ νέου να το καταλύσει. Αυτό οδήγησε στον εκθρονισμό του, και την αντικατάστασή του από τον αδελφό του, Μεχμέτ Ε', ο οποίος έμεινε στον θρόνο μέχρι το 1918.

Στο κείμενο του Συντάγματος του 1876 έγιναν κάποιες τροποποιήσεις, προκειμένου να δοθεί πραγματική εξουσία στο Κοινοβούλιο.

Κατά την διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών του 19ου αιώνα, και των πρώτων του 20ου, άρχισε να αναδύεται η έννοια μιας "τουρκικής" ταυτότητας που συνένωνε, υποτίθεται, όλους τους τουρκόφωνους κατοίκους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας καλύτερα από το Ισλάμ ή τον Οθωμανισμό. Ο παν-τουρκισμός στόχευε στην πολιτική συνένωση όλων των τουρκογενών πληθυσμών παγκοσμίως, ενώ ο τουρανισμός (από την λέξη Τουράν, που είναι, υποτίθεται, η ιδεατή χώρα που θα βρεθούν ενωμένοι όλοι οι Τούρκοι), προσδοκούσε να οδηγήσει στην ευρύτερη πολιτική συνένωση όλων των γλωσσικώς συγγενικών πληθυσμών.

Το κίνημα των Νεότουρκων προσπάθησε να ενισχύσει τις κρατικές δομές μιας πνέουσας πλέον τα λείψια Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και με τον τρόπο αυτόν έδωσε μεγάλη ώθηση στην τουρκική γλώσσα (την επίσημη γλώσσα της διοίκησης). Κάποιοι ιστορικοί πιστεύουν ότι οι Νεότουρκοι επέλεξαν ηθελημένα τον δρόμο της ευθείας αντιπαράθεσης με τις υπόλοιπες εθνότητες της Αυτοκρατορίας προκειμένου να προωθήσουν ένα είδος παν-τουρκικού ιδεώδους. Φαίνεται, ωστόσο, ότι αυτό δεν είναι ακριβές. Πρωταρχικό μέλημα των Νεότουρκων ήταν η ενδυνάμωση της Αυτοκρατορίας. Υπήρξαν αντιδράσεις αλλά για την πλειονότητα των μουσουλμανικών πληθυσμών η θρησκεία συνέχισε να αποτελεί τον βασικό συνδετικό κρίκο. Αυτοί που ένοιωσαν να απομονώνονται και ανέπτυξαν αποσχιστικές τάσεις -τουλάχιστον αρχικά- ήταν οι χριστιανικοί πληθυσμοί της χώρας, που απογοητεύτηκαν από την εθνικιστική, όπως την εξέλαβαν, ιδεολογία του καθεστώτος.

Τα ευρωπαϊκά εδάφη της Αυτοκρατορίας οδηγήθηκαν σύντομα σε ανάφλεξη. Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι αποτέλεσαν την αρχή της ολοκληρωτικής σχεδόν καταστροφή του ευρωπαϊκού σκέλους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η στάση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στον πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο (στάθηκε στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων) επιτάχυνε τις εξελίξεις με αποτέλεσμα τον ουσιαστικό διαμελισμό της με τη συνθήκη των Σεβρών. Αυτοί

Οι Κεμαλιστές άρχισαν σταδιακά να κερδίζουν την διεθνή αναγνώριση. Το σουλτανάτο καταργήθηκε και τυπικά την 1η Νοεμβρίου του 1922 και στις 29 Οκτωβρίου του επόμενου χρόνου κηρύχθηκε επισήμως η ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας. Είχαν μεσολαβήσει οι στρατιωτικές επιχειρήσεις απόκρουσης των Ελληνικών στρατιωτικών τμημάτων που από τον Μάιο του 1919 είχαν αποβιβαστεί στην Σμύρνη και είχαν αρχίσει να προχωρούν προς το εσωτερικό της Μικράς Ασίας. Η τουρκική νίκη επισφραγίστηκε με την Συνθήκη της Λωζάννης (24 Ιουλίου 1923). Η ειδική σύμβαση των δύο πλευρών, που είχε προηγηθεί και ενσωματώθηκε στο κείμενο της Συνθήκης ως πρωτόκολλο, επέβαλε υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών, γεγονός που εξασφάλισε στο νέο κράτος θρησκευτική, τουλάχιστον, ομοιογένεια.

Ωστόσο, η νεοϊδρυθείσα Τουρκική Δημοκρατία όφειλε να αντιμετωπίσει γιγάντια προβλήματα. Ο Κεμάλ βρέθηκε ως διαχειριστής μιας αποδεκατισμένης Αυτοκρατορίας και με ανταλλαγές πληθυσμών, στα

που αντέδρασαν στις εξελίξεις ήταν μια ομάδα Τούρκων εθνικιστών οι οποίοι έθεσαν ως, ρεαλιστικότερο πλέον, στόχο τους όχι την ανασύσταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά την δημιουργία ενός τουρκικού εθνικού κράτους στα γεωγραφικά όρια της τουρκόφωνης και μουσουλμανικής, κατά πλειονότητα, "Ανατολίας" (Μικράς Ασίας). Αρχηγός τους αναδείχθηκε ο Μουσταφά Κεμάλ.

Ο Κεμάλ εκμεταλλεύτηκε την θέση του στρατιωτικού επιθεωρητή των ανατολικών επαρχιών της Μικράς Ασίας στην οποία τον τοποθέτησε τον Απρίλιο του 1919 ο Σουλτάνος και άρχισε να οργανώνει την "αντίστασή" του. Ήρθε σε επαφή με εθνικιστικές οργανώσεις της περιοχής καθώς και με άλλους δυσαρεστημένους στρατιωτικούς ηγέτες. Οργάνωσε δύο "Εθνικά Συνέδρια, τον Ιούλιο του 1919 στο Ερζερούμ (Θεοδοσιούπολη), και τον Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου στην Σεβαστεία, σχημάτισε τακτικό στρατό και άρχισε να ασκεί πιέσεις στον Σουλτάνο. Στις 23 Απριλίου συγκάλεσε στην "γκυρα μια συντακτική συνέλευση, την λεγόμενη Μεγάλη Εθνοσυνέλευση, η οποία διακήρυξε ότι η κυβέρνηση του Σουλτάνου είχε προδώσει τις τουρκικές αξίες και κάλεσε τους Μουσουλμάνους να αντισταθούν στις παρεμβάσεις των ξένων δυνάμεων. Η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση ψήφισε στις 20 Ιανουαρίου του 1921 ένα προσωρινό Σύνταγμα, με το οποίο ιδρυόταν, ουσιαστικά, η Τουρκική Δημοκρατία.

(Πηγή, archive: 2002).

πλαίσια ενός κατ' εξοχήν αγροτικού λαού με μικρότατη έως και ανύπαρκτη αστική τάξη, αμελητέο ιδιωτικό τομέα και υποτυπώδη βιομηχανία.

Ο Κεμάλ επιχείρησε με ριζοσπαστικά μέτρα να εκσυγχρονίσει την κοινωνία, και να μετατρέψει την Τουρκία από μια πολυεθνική παραδοσιακή ισλαμική οντότητα σε ένα σύγχρονο, κοσμικό έθνος-κράτος. Χρησιμοποιώντας τις βασικές αρχές του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος, του οποίου ηγείτο, οι λεγόμενες "Αρχές του Κεμαλισμού": Ρεπουμπλικανισμός (δημιουργία της δημοκρατίας σύμφωνα με τα δυτικά πρότυπα), εθνικισμός (δημιουργία ενός ενιαίου έθνους- υπάρχει μόνο ένα αδιαίρετο τουρκικό έθνος), λαϊκισμός (η πολιτική οφείλει να διεξάγεται βάσει των επιθυμιών του λαού, ώστε να υπάρχει συνεχής κινητοποίησή του), κρατισμός- οικονομικός συγκεντρωτισμός (το κράτος έχει τα πάντα υπό τον έλεγχό του, η οικονομία ελέγχεται από το ίδιο το κράτος), εκκοσμίκευση (το Ισλάμ δεν έχει θέση στην δημόσια ζωή- αυστηρός διαχωρισμός μεταξύ κράτους και θρησκείας) και επαναστατικότητα- μεταρρύθμιση- ρεφορμισμός (αλλαγές ακόμα και αν πρέπει να ασκηθεί βία, επιδίωξη μόνιμης κοινωνικής προόδου). Οι "αρχές του κεμαλισμού" ενσωματώθηκαν στο Σύνταγμα της χώρας με την τροποποίηση του 1937 (Ζέπος: 2003).

Οι μεταρρυθμίσεις του Κεμάλ επέφεραν θεαματικές αλλαγές. Μέσα σε ελάχιστα χρόνια, καταργήθηκαν τα ενδυματολογικά σύμβολα του Ισλάμ και για τους άντρες και για τις γυναίκες, καταργήθηκαν τα θρησκευτικά τάγματα των δερβίσιδων και έκλεισαν τα μοναστήρια τους, υιοθετήθηκε το γρηγοριανό ημερολόγιο, απαγορεύτηκε η πολυγαμία, δόθηκε δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες, θεσπίστηκε κοσμική δημόσια υποχρεωτική εκπαίδευση, υιοθετήθηκε το λατινικό αλφάβητο και έγινε υποχρεωτική η απόκτηση επιθέτου από όλους τους Τούρκους πολίτες. Ο ίδιος ο Κεμάλ απέκτησε το επίθετο Ατατούρκ ("πατέρας των Τούρκων"). Οι αλλαγές στο

εσωτερικό της χώρας συνοδεύτηκαν, στην εξωτερική πολιτική, από μια στάση ουδετερότητας και ίσων αποστάσεων από όλα τα ιδεολογικά στρατόπεδα.

Μετά τον θάνατο του Κεμάλ, το 1938, την θέση του στην προεδρία της Δημοκρατίας πήρε ο Ισμέτ Ινονού. Κατά την διάρκεια του πολέμου, η Τουρκία έχοντας ήδη ουδέτερη στάση για να συμπαραταχθεί με τους Συμμάχους, όταν πια είχε αρχίσει να διαφαίνεται η ήττα του Άξονα. Στις 25 Φεβρουαρίου του 1945, η Τουρκία κήρυξε τον πόλεμο κατά της Γερμανίας και της Ιαπωνίας, κίνηση η οποία της επέτρεψε να γίνει ιδρυτικό μέλος του ΟΗΕ. Φοβούμενη την επεκτατισμό της Σοβιετικής Ένωσης, η Τουρκία πλησίασε τις ΗΠΑ και το 1947 συμπεριελήφθη μαζί με την Ελλάδα στο Δόγμα Τρούμαν. Επρόκειτο για το τυπικό τέλος της κεμαλικής ουδετερότητας στην εξωτερική πολιτική. Ενώ, στο εσωτερικό της χώρας, το μεταπολεμικό τουρκικό καθεστώς επιχείρησε να φιλελευθεροποιηθεί χαλαρώνοντας την λογοκρισία, επιτρέποντας κάποια μορφή συνδικαλισμού κ.λπ. Επίσης, απελευθερώθηκε η πολιτική ζωή με την δημιουργία νέων πολιτικών κομμάτων με την εξαίρεση των σοσιαλιστικών, κομμουνιστικών, κουρδικών και ισλαμιστικών που συνέχισαν να διώκονται.

Στις εκλογές του 1950 επικράτησε με μια σαρωτική νίκη το Δημοκρατικό Κόμμα, το οποίο είχε δημιουργηθεί το 1946 από δυνάμεις που αποχώρησαν από το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα. Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέχθηκε ο Τζελάλ Μπαγιάρ και πρωθυπουργός ο Αντνάν Μεντερές. Για πρώτη φορά στην τουρκική ιστορία ο ρόλος του πρωθυπουργού καθίστατο σημαντικότερος από εκείνον του Προέδρου.

Το Δημοκρατικό Κόμμα είχε ως στόχο την ανάπτυξη μίας φιλελεύθερης οικονομίας μέσω της εγκατάλειψης του κεμαλικού κρατισμού. Η οικονομία έδειξε στην αρχή να ανταποκρίνεται θετικά. Οι κακές σοδιές του 1953 και του 1954, ωστόσο, ανάγκασαν την Τουρκία να εισάγει σιτάρι από το εξωτερικό, πράγμα που οδήγησε σε συναλλαγματικό έλλειμμα, το οποίο, με την σειρά

του, προκάλεσε αλυσιδωτά προβλήματα στην βιομηχανική παραγωγή. Τα οικονομικά προβλήματα επιτάθηκαν λόγω του πληθωρισμού που ακολούθησε (Zürcher: 2004).

Η δημοτικότητα του Δημοκρατικού Κόμματος ακολούθησε την πορεία της οικονομίας. Η επιτυχία του στις εκλογές του 1954 ήταν μεγάλη, αλλά το 1957 τα εμφανή πλέον οικονομικά προβλήματα αντικατοπτρίστηκαν στα αποτελέσματα των εκλογών που έγιναν τον Οκτώβριο. Το Δημοκρατικό κόμμα παρέμεινε στην εξουσία έχοντας ψηφίσει μόλις έναν μήνα πριν έναν νόμο με τον οποίο απαγορευόταν η δημιουργία εκλογικών συμμαχιών· οι αντίπαλοί του, ωστόσο, είχαν συνολικά λάβει περισσότερες από τις μισές ψήφους. Οι ενέργειες του Δημοκρατικού Κόμματος επικρίθηκαν ευθέως ως αντισυνταγματικές.

Οι Δημοκρατικοί άρχισαν να βλέπουν παντού εχθρούς και το 1959 "αποκάλυψαν" μια συνωμοσία που στόχευε, υποτίθεται στην ανατροπή του καθεστώτος. Από την πλευρά τους οι κεμαλικοί κατηγορήσαν το Δημοκρατικό Κόμμα ότι είχε εγκαταλείψει την αρχή της εκκοσμίκευσης και ότι είχε επιτρέψει σε διάφορες θρησκευτικές οργανώσεις να αποκτήσουν και πάλι επιρροή.

Τον Απρίλιο του 1960 η κυβέρνηση διέταξε τον Στρατό να απαγορεύσει τις περιοδείες του Ισμέτ Ινονού στην Καισαρεία και έφτιαξε μια επιτροπή που θα εξέταζε με προσοχή τις δραστηριότητες του Λαϊκού Κόμματος. Πολλοί πίστευαν ότι ήταν θέμα χρόνου το να τεθεί το Λαϊκό Κόμμα εκτός νόμου. Οι αντιδράσεις, ωστόσο, ήταν μεγάλες. Μια σειρά φοιτητικών διαδηλώσεων είχε ως αποτέλεσμα την κήρυξη του στρατιωτικού νόμου στις 28 Απριλίου του 1960.

Ο ρόλος του στρατού

Στις 3 Μαΐου 1960 ο αρχηγός των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων, Τζεμάλ Γκιουρσέλ, ζήτησε να γίνουν πολιτικές μεταρρυθμίσεις και παραιτήθηκε όταν τα αιτήματά του απορρίφθηκαν. Ο στρατός πήρε την κατάσταση στα χέρια του με το σχεδόν αναίμακτο πραξικόπημα της 27ης Μαΐου του ίδιου χρόνου. Οι ηγέτες των Δημοκρατικών φυλακίστηκαν και επικεφαλής μιας Επιτροπής Εθνικής Ενότητας τοποθετήθηκε ο ίδιος ο Γκιουρσέλ.

Στο εσωτερικό της Επιτροπής συνυπήρχαν ριζοσπάστες αξιωματικοί που πίστευαν ότι ο στρατός θα πρέπει να κρατήσει τα ηνία της χώρας επί ένα απροσδιόριστο χρονικό διάστημα, προκειμένου να προχωρήσει στις "απαραίτητες" κοινωνικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις, μαζί με μετριοπαθέστερους άλλους που πίστευαν ότι ο στρατός θα πρέπει να αποσυρθεί από την πολιτική το ταχύτερο δυνατό. Επικράτησε η δεύτερη τάση.

Τον Σεπτέμβριο του 1960 διαλύθηκε το Δημοκρατικό Κόμμα και πολλά στελέχη του οδηγήθηκαν σε δίκη με κατηγορίες όπως διαφθορά, παραβίαση του συντάγματος και εσχάτη προδοσία. Δικάστηκαν 601 άτομα, από τα οποία τα 464 κρίθηκαν ένοχα. Δύο πρώην υπουργοί και ο πρωθυπουργός Μεντερές, καταδικάστηκαν σε θάνατο και εκτελέστηκαν διά απαγχονισμού στο νησί Ιμαραλί. Δώδεκα άλλοι, μεταξύ των οποίων και ο Μπαγιάρ καταδικάστηκαν σε θάνατο, αλλά οι ποινές τους μετατράπηκαν σε ισόβια.

Η Επιτροπή Εθνικής Ενότητας ετοίμασε μέχρι τον Μάιο του 1961 ένα καινούργιο σύνταγμα το οποίο εγκρίθηκε με δημοψήφισμα τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου. Στο Σύνταγμα εκείνο, που υπήρξε το πλέον φιλελεύθερο και σύμφωνα με τα δυτικά πρότυπα στην ιστορία των Τούρκων, προβλεπόταν η δημιουργία ενός διπλού κοινοβουλίου αποτελούμενο από μια Γερουσία και μια Εθνοσυνέλευση. Γινόταν επίσης πρόβλεψη και για την δημιουργία ενός Συνταγματικού Δικαστηρίου.

Οι πρώτες εκλογές με το νέο Σύνταγμα έγιναν στις 15 Οκτωβρίου του 1961, όπου κανένα κόμμα δεν κέρδισε την πλειοψηφία. Προβλεπόταν - σύμφωνα με το δυτικό πρότυπο και πλέον φιλελεύθερο- διπλό κοινοβούλιο, αποτελούμενο από μια Γερουσία και μια Εθνοσυνέλευση. Το Λαϊκό κόμμα πήρε το 36,7% των ψήφων και 173 από τις 450 έδρες της Εθνοσυνέλευσης, ενώ το Κόμμα της Δικαιοσύνης, «απόγονος» του Μεντερές, πήρε το 34,7% των ψήφων και 158 έδρες. Πρόεδρος της Δημοκρατίας ψηφίστηκε ο Στρατηγός Γκιουρσέλ, και στις 20 Νοεμβρίου σχηματίστηκε κυβέρνηση συνασπισμού των δεξιών του Κόμματος Δικαιοσύνης υπό την προεδρία του Ινονού¹², που ηγείτο του Λαϊκού Κόμματος. Επρόκειτο για την πρώτη

---

¹² Η πρώτη κυβέρνηση Ινονού αποδείχθηκε αρκετά βραχύβια. Έπεσε τον Ιούνιο του 1962 λόγω διαφωνιών για το θέμα της αμνηστίας προς τα φυλακισμένα στελέχη του Δημοκρατικού Κόμματος. Ακολούθησε μια περίοδος πολιτικής αστάθειας, κυβερνητικών ανακατατάξεων και αποπειρών πραξικοπήματος εκ μέρους του στρατού, η οποία διήρκεσε μέχρι τον Οκτώβριο του 1965 που έγιναν ξανά εκλογές. Σε αυτές το Κόμμα της Δικαιοσύνης πήρε το 53% των ψήφων. Ηγέτης του ήταν ένα καινούργιο πρόσωπο, ο μηχανικός Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ. Με τις 240 έδρες εξασφάλισε άνετη πλειοψηφία εδρών στην Εθνοσυνέλευση και σχημάτισε αυτοδύναμη κυβέρνηση.

Παράλληλα, στα πολιτικά πράγματα της Τουρκίας είχε αρχίσει να παρατηρείται μια σημαντική αλλαγή, η ριζοσπαστικοποίηση των μικρότερων πολιτικών δυνάμεων των δύο άκρων του πολιτικού φάσματος. Στα αριστερά έκαναν την εμφάνισή τους οργανώσεις όπως η Συνομοσπονδία Επαναστατικών Εργατικών Συνδικάτων (DISK), το Dev Genc ("Επαναστατική Νεολαία", ένα κίνημα ριζοσπαστικοποιημένων αριστερών νέων), η οργάνωση Dev Yol ("Επαναστατικός Δρόμος", που αργότερα εξελίχθηκε σε Dev Sol "Επαναστατική Αριστερά") κ.λπ.. Οι δυνάμεις αυτές προωθούσαν αντικαπιταλιστικές και αντιδυτικές θέσεις, συχνά συνοδεύοντάς τις με βίαιες ενέργειες.

Στα δεξιά εμφανίστηκε το Κόμμα Εθνικιστικής Δράσης (MHP), υπό τον Αλπαρσλάν Τουρκές, έναν ακραίο αντιδυτικό τουρκοκύπριο στην καταγωγή συνταγματάρχη που είχε συμβάλει στο πραξικόπημα του 1960 και είχε απομακρυνθεί σύντομα μετά από το προσκήνιο όταν επικράτησε η τάση των μετριοπαθών. Το MHP αποτέλεσε το φορέα πολιτικής έκφρασης της παραστρατιωτικής οργάνωσης των Γκρίζων Λύκων (κανονικά λέγονταν Ulku Ocakları, δηλ. "Εστίες Ιδεών"), η οποία συγκρούστηκε πολλές φορές με τις αριστερές ριζοσπαστικές οργανώσεις. Το 1969 έγιναν ξανά εκλογές και το Κόμμα της Δικαιοσύνης πήρε την πλειοψηφία των εδρών της Εθνοσυνέλευσης, έστω και αν το ποσοστό του ήταν μειωμένο σε σχέση με εκείνο του 65. Στο εσωτερικό του άρχισε να αποκτά δύναμη η δεξιά του πτέρυγα, υπό τον Σαντετίν Μπιλγκίτς, δημιουργώντας πολιτική ένταση. Οι εξελίξεις άρχισαν να θορυβούν τον στρατό, ο οποίος φοβούμενος ότι οι πολιτικές αντιπαραθέσεις θα έφταναν και στο εσωτερικό του στρατεύματος έστειλε αυστηρή προειδοποίηση στην κυβέρνηση τον Μάρτιο του 1970, και επενέβη έμπρακτα με πραξικόπημα στις 12 Μαρτίου του 1971. Σε πολλές επαρχίες κηρύχθηκε ο στρατιωτικός νόμος ο οποίος ανά περιοχές παρέμεινε εν ισχύ μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 1973. Σημειώθηκαν πολλές ένοπλες

υλοποίηση ενός μεικτού πολιτικού καθεστώτος που ονομάστηκε "τουρκική φόρμουλα". Σύμφωνα με αυτήν, η προεδρία της Δημοκρατίας δινόταν στην ηγεσία του στρατού και η κυβέρνηση στα κόμματα. Οι φιλελεύθεροι ανελάμβαναν να ελέγχουν τις αγροτικές περιοχές, ενώ οι Λαϊκοί, με την επικουρία του στρατού, είχαν υπό τον έλεγχό τους τις αστικές περιοχές, παρουσιάζοντας εαυτούς ως θεματοφύλακες των κεμαλικών αρχών (Καραφωτάκης: 2002).

Στις εκλογές του 1973, προκηρύχθηκαν νέες εκλογές στις οποίες πρώτο βγήκε το Λαϊκό Κόμμα υπό τον νέο του ηγέτη, από το 1972, Μπουλέντ Ετζεβίτ. Για να σχηματίσει κυβέρνηση συνασπίστηκε με το ισλαμιστικών τάσεων Κόμμα Εθνικής Σωτηρίας (MSP), υπό τον Νετζμετίν Ερμπακάν, ένα κόμμα που αποτέλεσε τον διάδοχο του τεθέντος στην παρανομία Κόμματος Εθνικής Τάξεως.

Έπειτα από μία περίοδο κυβερνητικής κρίσης, την εξουσία ανέλαβε ο δεξιός συνασπισμός των κομμάτων της Δικαιοσύνης, Εθνικής Σωτηρίας και Εθνικιστικής Δράσης, με πρωθυπουργό τον Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ. Στις εκλογές του 1977 κανένα κόμμα δεν εξασφάλισε την πλειοψηφία των εδρών στην Εθνοσυνέλευση, γεγονός που οδήγησε στο σχηματισμό νέας δεξιάς κυβέρνησης συνασπισμού υπό τον Ντεμιρέλ. Η περίοδος αυτή που είναι γνωστή και ως περίοδος κυβερνήσεων "Εθνικιστικού Μετώπου" διήρκεσε έως τον Ιανουάριο του 1978, όταν κατέρρευσε η κυβέρνηση υπό το βάρος της οικονομικής κρίσης και της πολιτικής πόλωσης.

συγκρούσεις, και έγιναν αρκετές συλλήψεις και δίκες. Τα εξτρεμιστικά πολιτικά κόμματα τέθηκαν εκτός νόμου, μεταξύ των οποίων το ισλαμικών πεποιθήσεων Κόμμα Εθνικής Τάξεως (MNP).

Από το 1973 μέχρι το 1980 οι τουρκικές κυβερνήσεις ήταν βραχύβιες και αδύναμες, στηριζόμενες σε περιστασιακούς συνασπισμούς στους οποίους ελάμβαναν ενίοτε μέρος ακόμα και εκείνα τα κόμματα και οι πολιτικές παρατάξεις που ευθύνονταν για την διαρκώς αυξανόμενη πολιτική βία, που οδήγησε τη χώρα στα πρόθυρα του εμφυλίου πολέμου.

Η ευρωπαϊκή πολιτική της Τουρκίας:

πριν το 2002

Καθώς η Τουρκία βρισκόταν σε δυσχερή οικονομική θέση, εξαιτίας της πολιτικής του Δημοκρατικού Κόμματος του Μεντερές¹³ (φιλελεύθερη εμπορική πολιτική), αλλά και με εθνικο-πολιτικές γείτονες ανασφάλειες, εξαιτίας της ένταξης της Ελλάδας σε μια οικογένεια που υποσχόταν εξελικτικά «πολλά», κατέστη επιθυμητή για τη χώρα η ένταξη με την ΕΟΚ. Η πιθανή ένταξή της θα βοηθούσε να επιτευχθεί στενότερη και καλύτερη συνεργασία -από τη μια πλευρά- με τις ευρωπαϊκές οικονομίες, αλλά και άμεση προσπάθεια για τον εκδυτικισμό της ίδιας -από την άλλη.

Ωστόσο, το 1960 πραγματοποιείται στρατιωτικό πραξικόπημα στη χώρα, γεγονός το οποίο διακόπτει για τρία περίπου χρόνια τις διαπραγματεύσεις. Έτσι, οι διαπραγματεύσεις συνεχίζονται εκ νέου την Τρίτη χρονιά της δεκαετίας του '60.

Στις 12 Σεπτεμβρίου του έτους 1963, υπογράφεται η «Συμφωνία της Άγκυρας» (Συμφωνία Σύνδεσης ΕΟΚ- Τουρκίας), όπου καθορίστηκαν οι βασικοί στόχοι της Σύνδεσης και τέθηκε σε ισχύ στις 1 Ιανουαρίου 1964 (το 1970 ακολούθησε συμπληρωματικό πρωτόκολλο). Αποφασίστηκε λοιπόν,

---

¹³ Το κόμμα του Μεντερές κέρδισε τις εκλογές για τρεις συνεχόμενες αναμετρήσεις το 1950, το 1954 και το 1957. Οι κυβερνήσεις του Μεντερές δεν είχαν καμία σχέση με αυτό που μαρτυρούσε η ονομασία του κόμματος του. Τα χρόνια της θητείας του ως πρωθυπουργός της χώρας ενίσχυσε το εθνικιστικό πνεύμα των Τούρκων, κυνήγησε πολιτικούς του αντιπάλους και καθαίρεσε πολλούς ένστολους κεμαλιστές. Ο μεγάλος ασθενής παρέμενε η οικονομία και τα αντιλαϊκά μέτρα του Δημοκρατικού Κόμματος δεν έφεραν κανένα θετικό αποτέλεσμα. Ο Μεντερές ήταν καχύποπτος με όλους και ποτέ δεν αποδεχόταν την ευθύνη των πράξεων του. Η κυβέρνηση του δεν ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει σοβαρά προβλήματα της εποχής, όπως το Κυπριακό. Σύντομα, δημιουργήθηκε πόλωση και εντός του κόμματος. Μετά την ανάληψη της κυβέρνησης για τρίτη φορά, η κατάσταση είχε φτάσει στα όρια και κάποιος έπρεπε να δράσει. Οι αγρότες ήταν ικανοποιημένοι από την πολιτική του, αλλά τα χρήματα που μοίραζε βύθιζαν την τουρκική οικονομία στο χάος και τη χρεοκοπημένη κοινωνία στη δυστυχία (michanitouchronou: 2014).

τελωνειακή Ένωση η οποία απαντούσε σε τρία στάδια, με αίτημα την ενίσχυση των εμπορικο- πολιτικοοικονομικών σχέσεων, μα και την ελεύθερη κυκλοφορία εργαζομένων, κάτι το οποίο στη δεδομένη χρονική στιγμή ήταν ανέφικτο υλοποίησης, εξαιτίας κοινωνικοοικονομικών συγκυριών.

Τα στάδια ήταν:

- Το Προπαρασκευαστικό, το οποίο κάλυπτε την πενταετία 1964- 1969, αλλά η Τουρκία στάθηκε ανίκανη να επιτύχει τα αναμενόμενα οικονομικά αποτελέσματα (βάσει του άρθρου 2¹⁴ της Συμφωνίας), η διάρκεια του οποίου μπορούσε να λάβει παράταση, εξαιτίας του άρθρου 3¹⁵.

---

¹⁴ Άρθρο 2: «Το παρόν κεφάλαιο ισχύει για όλα τα προϊόντα πλην των γεωργικών προϊόντων, όπως ορίζονται στο άρθρο 11 της συμφωνίας σύνδεσης. Οι ειδικές διατάξεις σχετικά με τα γεωργικά προϊόντα περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο II της παρούσας απόφασης» (πηγή: mof.gov.cy).

¹⁵ Άρθρο 3: «1. Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου εφαρμόζονται για τα εμπορεύματα τα οποία: -παράγονται στην Κοινότητα ή στην Τουρκία, συμπεριλαμβανομένων εκείνων τα οποία έχουν εξ ολοκλήρου ή εν μέρει ληφθεί ή παραχθεί από προϊόντα προελεύσεως τρίτων χωρών, τα οποία τελούν σε ελεύθερη κυκλοφορία στην Κοινότητα ή στην Τουρκία. – είναι προελεύσεως τρίτων χωρών και τελούν σε ελεύθερη κυκλοφορία στην Κοινότητα ή στην Τουρκία. 2. Προϊόντα προελεύσεως τρίτων χωρών θεωρείται ότι τελούν σε ελεύθερη κυκλοφορία στην Κοινότητα ή στην Τουρκία, όταν έχουν τηρηθεί οι διατυπώσεις εισαγωγής, έχουν εισπραχθεί είτε στην Κοινότητα είτε στην Τουρκία οι καταβλητέοι τελωνειακοί δασμοί ή οι φορολογικές επιβαρύνσεις ισοδύναμου αποτελέσματος και εάν δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο ολικής ή μερικής επιστροφής των εν λόγω δασμών ή φορολογικών επιβαρύνσεων. 3. Το τελωνειακό έδαφος της τελωνειακής ένωσης περιλαμβάνει: -το τελωνειακό έδαφος της Κοινότητας, όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2913/92 του Συμβουλίου της 12^{ης} Οκτωβρίου 1992 περί θεσπίσεως κοινοτικού τελωνειακού κώδικα – το τελωνειακό έδαφος της Τουρκίας. 4. Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου εφαρμόζονται επίσης για τα εμπορεύματα που έχουν παραχθεί ή ληφθεί στην Κοινότητα ή στην Τουρκία, για την παραγωγή των οποίων χρησιμοποιούνται προϊόντα προελεύσεως τρίτων χωρών, τα οποία δεν τελούν σε ελεύθερη κυκλοφορία ούτε στην Κοινότητα ούτε στην Τουρκία. Ωστόσο, οι εν λόγω διατάξεις εφαρμόζονται σε αυτά τα εμπορεύματα μόνον εάν έχουν τηρηθεί οι διατυπώσεις εισαγωγής και οι τελωνειακοί δασμοί ή οι φορολογικές επιβαρύνσεις ισοδύναμου αποτελέσματος που ισχύουν για τα προϊόντα τρίτων χωρών, τα οποία έχουν χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή τους- έχουν καταβληθεί στο κράτος εξαγωγής. 5. Εάν το κράτος εξαγωγής δεν εφαρμόσει τις διατάξεις της παραγράφου 4 δεύτερο εδάφιο, τα εμπορεύματα που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο της παραγράφου 4, δεν θεωρείται ότι τελούν σε ελεύθερη κυκλοφορία και, συνεπώς, το κράτος εισαγωγής εφαρμόζει την τελωνειακή νομοθεσία που ισχύει για εμπορεύματα προελεύσεως τρίτων χωρών. 6. Η επιτροπή τελωνειακής συνεργασίας, η οποία έχει συσταθεί με την απόφαση αριθ. 2/69 του Συμβουλίου σύνδεσης, καθορίζει τις μεθόδους

- Το Μεταβατικό, με δωδεκαετή διάρκεια (βάσει του άρθρου 4¹⁶ της Συμφωνίας)
- Το Τελικό, του οποίου η διάρκεια κι οι όροι ήταν μη καθορισμένοι, στάδιο όπου προβλεπόταν η εξομάλυνση των οικονομικών δυσχερειών και η υιοθέτηση μιας κοινής πολιτικής με συναφή θέματα

διοικητικής συνεργασίας που πρέπει να ακολουθούνται για την εφαρμογή των παραγράφων 1, 2 και 4 (πηγή: mof.gov.cy).

¹⁶ Άρθρο 4: «οι εισαγωγικοί ή οι εξαγωγικοί τελωνειακοί δασμοί καθώς και οι φορολογικές επιβαρύνσεις ισοδύναμου αποτελέσματος, καταργούνται πλήρως μεταξύ της Κοινότητας και της Τουρκίας κατά την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος της παρούσας απόφασης. Από την ίδια ημερομηνία, η Κοινότητα και η Τουρκία δεν προβαίνουν στην επιβολή οποιουδήποτε νέου εισαγωγικού ή εξαγωγικού τελωνειακού δασμού ή οποιασδήποτε φορολογικής επιβάρυνσης ισοδύναμου αποτελέσματος. Οι παρούσες διατάξεις εφαρμόζονται επίσης και για τους τελωνειακούς δασμούς φορολογικού χαρακτήρα (πηγή: mof.gov.cy).

Τουρκία- ΕΟΚ: η ρήξη του '74

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Το πολιτικό πρόβλημα της Κύπρου αποτέλεσε εμπόδιο στην όλη πορεία της ένταξης της Κύπρου με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το κυπριακό ζήτημα αποτελεί μια πολύ ξεχωριστή υπόθεση γιατί χωρίς τη διευθέτηση του πολιτικού προβλήματος η Κύπρος αντιμετώπιζε το ενδεχόμενο να μην εντασσόταν στην Ε.Ε. Μετά το Ελσίνκι μπόρεσε να είναι αισιόδοξη για την πορεία ένταξης της στην Ε.Ε. Το Κυπριακό έχει μπει πια σε πορεία διαπραγμάτευσης για λύση κάτι που τα τελευταία χρόνια προσέκρουε στις τουρκικές αντιρρήσεις.

Η εξέλιξη του «Κυπριακού ζητήματος» σε σύγκρουση δοκίμασε τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, ήδη από τη δεκαετία του 1950. Το έτος 1955 σημαδεύει το ξεκίνημα μιας νέας φάσης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις με αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις. Τη δεκαετία του 1950, το Κυπριακό ζήτημα ξέφυγε από τα εσωτερικά όρια της βρετανικής αποικιοκρατικής δύναμης των Ελλήνων της Κύπρου, όπου πλησίαζαν την Ελλάδα προκειμένου να υιοθετήσει την πρόωθηση του αιτήματός της για Ένωση με αυτήν, ενώ παράλληλα εξελίχθηκε και σε ελληνο-τουρκικό πρόβλημα (δεκαετίες 1960-70), αποκτώντας μορφή αντιπαραθέσεως. Αυτές οι εξελίξεις έφεραν κόντρα Ελλάδα- Τουρκία, χώρες του ΝΑΤΟ και οι δύο, προκαλώντας αναταράξεις στα ειρηνευτικά πλαίσια, με απειλές και αντιπαραθέσεις (να σημειωθεί πως τη δεκαετία του '70 εμφανίστηκε για πρώτη φορά και η «προβληματική του Αιγαίου») (Γιαλλουρίδης: 1997).

Το βόρειο τμήμα της Κύπρου σχεδόν το 40% είναι από το 1974 είναι υπό κατοχή. Μολονότι επίσημα αναγνωρισμένο κράτος της Ε.Ε., είναι η Κυπριακή Δημοκρατία, υπάρχει το ψευδοκράτος το οποίο αναγνωρίζεται μόνο από την Τουρκία και επιδιώκεται από την Άγκυρα η de jure αναγνώρισή

του. Ο αυξανόμενος αριθμός των εποίκων, με τους τουρκοκύπριους να μειώνονται ανησυχητικά μαζί με τις αντιδράσεις στο εν λόγω καθεστώς, οδήγησε στο ότι η συντριπτική πλειοψηφία στο Βορρά είναι έποικοι οι οποίοι υποστήριζαν την πολιτική Ντενκτάς. Επιπρόσθετα, υπήρχε σημαντικό εμπόδιο στο να εφαρμοστεί το Κ.Κ. σε ολόκληρο το νησί, το οποίο αποτέλεσε «όπλο» πίεσης από τον Ντενκτάς για να προάγει αναγνώριση του ψευδοκράτους. Η «Τουρκική Δημοκρατία της Βορείου Κύπρου», όπως αυτοαποκαλείται, είναι ένα παράνομο και μη αναγνωρισμένο καθεστώς. Η ύπαρξη του οφείλεται στη στρατιωτική και οικονομική υποστήριξη της Τουρκίας. Η τουρκική εισβολή και κατοχή οδήγησε στη βίαιη διαίρεση της διεθνούς αναγνωρισμένης Κυπριακής Δημοκρατίας, ενός κυρίαρχου και ανεξάρτητου κράτους.

Η Κλεοπάτρα Ματσουκά, διδάκτωρ του πανεπιστημίου Αθηνών, αναφέρει ως σενάρια αναφορικά με τον διακανονισμό μεταξύ των δύο κοινοτήτων τα εξής:

1. Λύση του προβλήματος πριν την ένταξη

Το πρώτο σενάριο αφορά ένα διακανονισμό μεταξύ των δύο κοινοτήτων ούτως ώστε αφού το πολιτικό πρόβλημα θα έχει λυθεί η Κύπρος θα μπορούσε να ενταχθεί πλήρως, δυναμικά και ανταγωνιστικά. Το πιο πάνω σενάριο φαινόταν σαν η πιο εμφανής λύση αλλά τελικά δεν πραγματοποιήθηκε.

2. Προσχώρηση στην Ε.Ε. με χαλαρή ομοσπονδία (federation)

Το δεύτερο σενάριο δεν πρέπει να κατανοηθεί σαν απαλλακτική λύση αλλά σαν μία πιο συγκεκριμένη έκδοση προτείνοντας ένα σκελετό που είχε βελτιωθεί από τον Γ.Γ. του Ο.Η.Ε. στα πλαίσια της «δέσμης ιδεών». Σύμφωνα με αυτό η κυβέρνηση της ομοσπονδίας θα ήταν υπεύθυνη για την εξωτερική πολιτική, άμυνα, νομικά και πολιτικά πεδία, κεντρικό σύστημα τραπεζών, τμήμα μετανάστευσης, ταχυδρομεία, τηλεπικοινωνίες, θέματα περιβάλλοντος. Η κυβέρνηση ομοσπονδίας αποτελείται από τον πρόεδρο και αντιπρόεδρο εναλλακτικά. Το Σ.Υ. αποτελείται από Έλληνες και Τουρκοκύπριους σε μια σχέση 70/30. Η ίδια σχέση αναφέρεται και στη Βουλή. Μια δεύτερη Βουλή με τη σχέση 50/50 θα εγκαθιδρυόταν.

3. Διπλή προσχώρηση στην Ε.Ε.

Το τρίτο σενάριο πρότεινε δύο ανεξάρτητες κυπριακές πλευρές στην καλύτερη συνένωση σε μια σχέση χαλαρής ομοσπονδίας. Το κυρίως πρόβλημα ήταν ότι η διπλή προσχώρηση στην Ε.Ε. είναι απόλυτα μη αποδεκτή εξαιτίας της αντίθεσης με την διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνηση στην Κύπρο και τις αποφάσεις της διεθνούς κοινότητας..

3. Διπλή προσχώρηση με ένα ευμετάβλητο διακανονισμό

Το τελευταίο αναφέρεται στο μέρος που διοικείται από τη κυβέρνηση της Κύπρου το οποίο θα μπορούσε να εισχωρήσει στην ένωση ενώ το άλλο το οποίο διοικείται από την τουρκική πλευρά θα έχει την προοπτική ένταξης στο μετέπειτα μέλλον. Αυτό το σχέδιο χρησιμοποιήθηκε για την ένταξη της Γερμανίας. Αυτό το μοντέλο αναθεωρεί το επιχείρημα της ένωσης να εγκαθιδρύσει σχέσεις μεταξύ της Ε.Ε. και του νησιού.

Το Νοέμβριο του 1970, όπως προαναφέρθηκε, υπογράφηκε το Συμπληρωματικό πρωτόκολλο, το οποίο τέθηκε σε ισχύ τρία χρόνια αργότερα (1973). Ωστόσο, το 1974, με αφορμή ένα πραξικόπημα στην Κύπρο, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα την ανατροπή του Προέδρου του Μακαρίου Γ', η Τουρκία εισέβαλε στο νησί της Κύπρου και απέκτησε την κατοχή του 38 τοις εκατό του εδάφους. Αυτό έφερε, πλην των άλλων, πολιτικά και οικονομικά προβλήματα, με την παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1973 και το embargo των ΗΠΑ λόγω της Κύπρου, ενώ παράλληλα ο ΟΗΕ ζητούσε σε ψήφισμα την απόσυρση των τουρκικών στρατευμάτων, αλλά κυρίως από πολιτικής πλευράς, με την τουρκική εισβολή στην Κύπρο (βόρειο τμήμα), ζητήματα τα οποία οδήγησαν στο πάγωμα των σχέσεων με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα: Αρχικά, η ΕΟΚ αποφάσισε την απόρριψη της οικονομικής αρωγής προς την Τουρκία, ενώ ακολούθησε την κυβέρνηση Ετζεβίτ της Άγκυρας στην αναστολή των υποχρεώσεων της χώρας έναντι της ΕΟΚ, για μια πενταετία. Αντίστοιχα, η ΕΟΚ προχώρησε με τη σειρά της σε αναστολή και των δικών της υποχρεώσεων προς την Άγκυρα. Έτσι, η τουρκική εισβολή, το embargo προς αυτήν και οι διαφωνίες των κομμάτων, προκάλεσαν κραδασμούς οι οποίοι

οδήγησαν τελικά στην πτώση της τότε κυβέρνησης. Όταν αργότερα, ανέβηκε στην εξουσία η κυβέρνηση Ντεμιρέλ και το κόμμα Δικαιοσύνης, οι σχέσεις αποκαθίστανται, με αποτέλεσμα την υπογραφή μιας νέας συμφωνίας, τον Ιούνιο του 1980 (εφόσον οι κυβερνήσεις από το 1973 έως το 1980 ήταν βραχύβιες και αρκετά αδύναμες, στηριζόμενες σε παραδοσιακούς συνασπισμούς, που αρκετά συχνά περάτωναν ακόμη και πολιτικοί συνασπισμοί οι οποίοι ευθύνονταν σε μεγάλο βαθμό για την συνεχόμενη αυξανόμενη πολιτική βία στο εσωτερικό της χώρας). Η συμφωνία προέβλεπε οικονομική βοήθεια και προνομιακή μεταχείριση των τουρκικών προϊόντων στις αγορές των μελών της ΕΟΚ. Εδώ, αξίζει να σημειωθεί πως ο στρατός επενέβη προκειμένου να διασπάσει την πολιτική ρευστότητα η οποία κατελάμβανε μεγάλο μέρος της πολιτικής κατάστασης της χώρας. Έτσι, το πραξικόπημα το οποίο διεξήχθη με επικεφαλή τον στρατηγό Κενάν Εβρέν, έγινε ως ένα βαθμό αποδεκτό από το πλήθος το οποίο αγωνιούσε για την συνεχώς αυξανόμενη πολιτική βία και της πίεσης από την οικονομική κρίση και έλλειψη αγαθών (Davutoglu: 1994)

Στις 11 Νοεμβρίου 2002, ο Γενικός Γραμματέας των Η. Ε. επέδωσε λεπτομερές σχέδιο, το λεγόμενο Σχέδιο Ανάν, προκειμένου να επιτευχθεί λύση του κυπριακού προβλήματος και μια εβδομάδα αργότερα, ο Πρ. Κληρίδης απήντησε πως η ελληνοκυπριακή πλευρά είναι έτοιμη για διαπραγματεύσεις. Με εννέα μέρες καθυστέρηση, το ίδιο απήντησε η τουρκοκυπριακή πλευρά. Αποφασίστηκε λοιπόν, προταθείσα βάση για Συμφωνία προκειμένου να επιτευχθεί συνολική Διευθέτηση για το ζήτημα. Αναφορικά με το κράτος, αποφασίστηκε Πολιτική ισότητα δύο συστατικών κρατών με μία κυριαρχία και μία ενιαία διεθνή προσωπικότητα, ενώ για την Ιθαγένεια, μια ενιαία κυπριακή ιθαγένεια που θα αποδίδεται από την κεντρική κυβέρνηση. Όσον αφορά τη Διακυβέρνηση, προτάθηκε Εξαμελές προεδρικό Συμβούλιο συνιστάμενο από 4 Ελληνοκυπρίους και 2 Τουρκοκύπριους με εναλλασσόμενη προεδρία κάθε δέκα μήνες στη βάση

δύο προς ένα. Αργότερα, με την αναθεωρημένη έκδοση του Σχεδίου (10/12) Η μεταβατική περίοδο της συμπεροδρίας που μειώνεται κατά τι, αλλά προστίθεται η ρήτρα ότι θα πρέπει να δοθεί ψήφος εμπιστοσύνης από τη βουλή της κάθε συστατικής πολιτείας. Στο εδαφικό ζήτημα, προτάθηκε Τουρκοκυπριακό συστατικό κράτος με έκταση 28,5% και την απόδοση της Μόρφου και της Αμμοχώστου με δυνατότητα επιστροφής έως 85.000 προσφύγων, και για την Αποστρατικοποίηση, Χρονοδιάγραμμα αποστρατικοποίησης. Αργότερα, με την αναθεωρημένη έκδοση, δεν καθορίζεται ο αριθμός των ελληνικών και τουρκικών στρατευμάτων που θα παραμείνουν, αλλά αναφέρεται ότι ο αριθμός θα προστεθεί πριν την υπογραφή. Σε ό,τι αφορά την εδαφική πτυχή του σχεδίου, προτείνεται ο χάρτης Β με την Καρπασία αλλά δίδεται στους Τ/Κ ένα τ/κ χωριό στην περιοχή Τηλλυρίας, ενώ στην ε/κ πλευρά δίδονται κάποιες επιπρόσθετες γειτονιές στο Βαρώσι και στον Άγιο Δομέτιο Σύμφωνα με το χάρτη που προτείνεται επιστρέφουν περίπου 4,000 με 4,500 ακόμα περισσότεροι Ε/Κ υπό ε/κ διοίκηση. Αναφορικά με τον αριθμό των Ε/Κ που θα επιστρέψουν υπό τ/κ διοίκηση, το αναθεωρημένο έγγραφο προτείνει μείωση του ανώτατου ορίου των Ε/Κ που θα επιστρέψουν από 33% σε 28%, αλλά επιταχύνει την επιστροφή. το ανώτατο όριο επιστροφής των προσφύγων γίνεται 28% σε 15 χρόνια αντί 33% σε 20 χρόνια¹⁴² Σημειώνεται επίσης ότι στα πέντε χρόνια θα μπορέσει να επιστρέψει το 8%, στα 10 χρόνια 18%, και στα 15 χρόνια 28%. Υπάρχει επίσης πρόνοια ότι όσοι Ε/Κ δεν θα εγκατασταθούν στην τ/κ συστατική πολιτεία, θα έχουν το δικαίωμα να διανυκτερεύουν μέχρι τρία βράδια την εβδομάδα σε αυτήν. Στο αναθεωρημένο σχέδιο υπάρχει πρόνοια στα 25 χρόνια να μπορεί να αναθεωρηθούν οι διευθετήσεις της επιστροφής με στόχο να απαλειφθούν οι οποιοδήποτε περιορισμοί. Αναφορικά με την Αστυνόμευση, αποφασίστηκε Ομοσπονδιακή Αστυνομία με αρμοδιότητες αντιμετώπισης προβλημάτων λαθρεμπορίου, λαθρομετανάστευσης και διακίνησης ναρκωτικών. Επίσης, θα

υπήρχε Διαδικασία απόδοσης περιουσιών και αντιμετώπισης των εποίκων, ενώ με την αναθεωρημένη έκδοση του Σχεδίου γίνεται συγκεκριμένη αναφορά στον αριθμό των εποίκων που θα παραμείνουν στην Κύπρο και στο σημείο του πρώτου σχεδίου που είχε αφεθεί κενό για συμπλήρωση πριν την υπογραφή αναφέρεται τώρα ο αριθμός 33.000. Έτσι, με την πρόνοια αυτή, υπολογίζεται ότι συνολικά οι έποικοι που θα παραμείνουν, περιλαμβανομένων όσων γεννήθηκαν στην Κύπρο, ανέρχονται σε 40.000. Στον τομέα της Δικαιοσύνης, θα υπήρχε η λειτουργία συνταγματικού δικαστηρίου επίλυσης διαφορών, αποτελούμενο από τρεις ελληνοκύπριους δικαστές, τρεις τουρκοκύπριους και τρεις αλλοδαπούς δικαστές. Στις 16.2.2003 στην Κύπρο πραγματοποιηθήκαν Προεδρικές Εκλογές και ο κ. Τάσος Παπαδόπουλος ανακηρύχθηκε νέος Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Το τρίτο σχέδιο Ανάν για συνολική λύση του Κυπριακού, επιδόθηκε στα δυο μέρη από τον ίδιο το Γ.Γ των ΗΕ στις 26 Φεβρουαρίου 2003, και εντοπίζονται βασικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με το προηγούμενο σχέδιο. Στις 10 Μαρτίου πραγματοποιείται η Διάσκεψη της Χάγης η οποία όμως καταρρέει. Ο Γ.Γ κηρύσσει αδιέξοδο και ανακοινώνει τον τερματισμό της πρωτοβουλίας του. Δεσμεύεται να επανέλθει μόνο αν του αναγνωριστεί επιδιαιτητικός ρόλος, για να συμπληρώσει το σχέδιο σε περίπτωση διαφωνίας και να το παραπέμψουν οι δυο πλευρές σε δημοψηφίσματα. Στις 5 Φεβρουαρίου 2004, ο Γ.Γ απευθύνει πρόσκληση στο Παπαδόπουλο και Ντενκτας, αλλά και σε Ελλάδα για συνομιλίες στην Νέα Υόρκη. Ο Ανάν εισηγείται συγκεκριμένη διαδικασία για τις νέες συνομιλίες η οποία θα κατέληγε σε δημοψηφίσματα την 21η Απριλίου και στην οποία τελικά είχε ρόλο επιδιαιτητικό. Ακολούθησε η υπογραφή της προσχώρησης της Κύπρου στην ΕΕ στη στοά του Αττάλου, στις 16/04/03, χωρίς την διευθέτηση του κυπριακού ζητήματος. Ο Ντενκτας ανακοινώνει την άρση των περιορισμών στη διακίνηση προς το βόριο-κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου. Ωστόσο, η αναποτελεσματικότητα οδήγησε και στο πέμπτο Σχέδιο Ανάν,

όπου στις 24 Μαρτίου 2004 αρχίζουν στη Λουκέρνη οι συνομιλίες για την ολοκλήρωση του σχεδίου. Οι τ/κ εκπροσωπούνται από τους Ταλάτ- Ντενκτάς. Στη διάρκεια των συνομιλιών, ο Κόφι Ανάν αναγνώρισε την ανάγκη να καταγραφεί με πρακτικούς τρόπους στην τελική λύση, η πολιτική ισότητα των δύο πλευρών, Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Στην πιο καθοριστική εισήγησή του, όμως, περιέγραψε τον τρόπο που θα έπρεπε να λυθεί το Κυπριακό με βασικούς άξονες: τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τρόπο ώστε η συμφωνία στην οποία θα κατέληγαν οι δύο κοινότητες της Κύπρου να μην μπορεί να αμφισβητηθεί αν κάποιος πολίτης της Κύπρου αποταθεί σε διεθνή σώματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως το Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης τη συγκρότηση ενός κράτους της Κύπρου, κυρίαρχου σε όλη την επικράτειά του που να μπορεί να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του στους διεθνείς οργανισμούς στους οποίους θα συμμετέχει, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση την προσφορά εκτεταμένων εξουσιών αυτοκυβέρνησης σε κάθε πολιτεία που θα διοικείται αντίστοιχα από την ελληνοκυπριακή και την τουρκοκυπριακή κοινότητα τη διευθέτηση των ζητημάτων ασφάλειας, ώστε να καλυφθούν οι βασικές ανησυχίες κάθε πλευράς τον καθορισμό των ορίων κάθε πολιτείας κατά τρόπο ώστε να επιτραπεί σε μεγάλο αριθμό Ελληνοκυπρίων προσφύγων να επιστρέψουν στα σπίτια τους στην περιοχή που θα διοικείται από την κοινότητά τους. Ο Υπουργός Εξωτερικών της Κύπρου κ. Ιακώβου τόνισε, ότι ο στόχος της ελληνοκυπριακής κυβέρνησης ήταν και παραμένει η ένταξη μιας ενωμένης Κύπρου στην Ε.Ε. την 1η Μαΐου. Ο κ. Ιακώβου υπογράμμισε ότι για να επιτευχθεί ο αρχικός στόχος και για να μην υπάρχει η πιθανότητα έστω και προσωρινής παράλυσης του κυπριακού κράτους μετά από την επίτευξη λύσης, υπήρχαν κάποιες απαραίτητες προϋποθέσεις και ορισμένες αλλαγές και βελτιώσεις του σχεδίου Ανάν, που πρότεινε και ο Πρόεδρος Παπαδόπουλος, μέσα στο πλαίσιο των παραμέτρων του σχεδίου. Οι μεταβολές πάνω στο Σχέδιο Ανάν σχετίζονταν με τα συντάγματα των δυο

κρατιδίων, αρχικά, ώστε να είναι συμβατά με την Ιδρυτική Συμφωνία, το κοινοτικό κεκτημένο και το διεθνές δίκαιο. Όλοι οι βασικοί νόμοι του ομόσπονδου κράτους και οι διεθνείς συνθήκες που θα δεσμεύουν την ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία να έχουν ολοκληρωθεί και συμφωνηθεί έγκαιρα. Οι μεταβατικές περίοδοι για την εφαρμογή των συμφωνηθέντων στα πλαίσια της λύσης να είναι περιορισμένες και να μην θέτουν σε κίνδυνο την πλήρη εφαρμογή της λύσης. Η επικύρωση της συμφωνίας από τις εγγυήτριες δυνάμεις, καθώς και η επίτευξη συμφωνίας στα θέματα ασφάλειας, να γίνει πριν να τεθεί σε ισχύ η Ιδρυτική Συμφωνία. Η διοίκηση των εδαφών που υπόκεινται σε αναπροσαρμογή να δοθεί στα Ηνωμένα Έθνη έτσι ώστε, να διασφαλισθεί η εφαρμογή των συμφωνηθέντων εντός των χρονοδιαγραμμάτων και να μην υπάρξει οποιαδήποτε καθυστέρηση ή υπαναχώρηση. Η οποιαδήποτε ρύθμιση για το θέμα των εποίκων να μην αφήνει περιθώριο για πολλαπλές ερμηνείες. Η ρύθμιση πρέπει να εμπεριέχει τον ακριβή αριθμό των εποίκων που θα παραμείνουν, και να μη δίνεται δικαίωμα για συνεχή ροή εποίκων, κάτι που θα διατάρασσε περισσότερο τη δημογραφική δομή της χώρας Η λύση να είναι και οικονομικά βιώσιμη. να διασφαλισθεί το δικαίωμα επιστροφής σε όσο το δυνατό μεγαλύτερο αριθμό προσφύγων. Ωστόσο, το τελευταίο αυτό σχέδιο¹⁷ παραπέμφθηκε σε

---

¹⁷ Η δομή του τελικού πέμπτου σχεδίου Αποτελείται από τα κάτωθι παραρτήματα: Α. Η Θεμελιώδης Συμφωνία Αυτή περιλάμβανε τα 14 Κύρια Άρθρα της Θεμελιώδους Συμφωνίας, (στα οποία δίνεται περίληψη των κύριων στοιχείων του σχεδίου), στα οποία προσαρτήθηκαν το Σύνταγμα της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας, οι Συνταγματικοί Νόμοι, οι Ομοσπονδιακοί Νόμοι, οι Συμφωνίες Συνεργασίας μεταξύ: της Ομόσπονδης Κυβέρνησης και των Συνιστωσών Πολιτειών, ο Κατάλογος Διεθνών Συνθηκών και Οργάνων που δεσμεύουν την Ενωμένη Κυπριακή Δημοκρατία, οι εδαφικές διευθετήσεις, οι πρόνοιες που σχετίζονται με περιουσίες που επηρεάζονται από τα γεγονότα του 1963, οι πρόνοιες που εγκαθιδρύουν την Επιτροπή Συμφιλίωσης, και οι πρόνοιες για εισαγωγή της νέας κατάστασης πραγμάτων στην Κύπρο. Αυτό ήταν το μέρος του σχεδίου που υποβλήθηκε σε δημοψηφίσματα στις 24 Απριλίου 2004, ημερομηνία που είχε καθοριστεί στο Βόργενστοκ κατόπιν διαβουλεύσεων με όλα τα μέρη. Β. Τα συντάγματα των Συνιστωσών Πολιτειών Το σύνταγμα της κάθε συνιστώσας πολιτείας, το οποίο είχε ελεγχθεί για να συνάδει με τη Θεμελιώδη Συμφωνία και είχε γίνει ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των δύο πλευρών, υπεβλήθη, επίσης, σε δημοψήφισμα στην κάθε πλευρά στις 24 Απριλίου. Γ. Συνθήκη για θέματα σε σχέση με τη νέα κατάσταση πραγμάτων στην Κύπρο Η συνθήκη αυτή προνοούσε για Επιτροπή Παρακολούθησης και για Επιπρόσθετα Πρωτόκολλα στις Συνθήκες Εγκαθίδρυσης, Εγγυήσεως, και Συμμαχίας, καθώς και μεταβατικές διευθετήσεις ασφάλειας σχετικά με τοπικές δυνάμεις και αποχώρηση και αναδίπλωση ελληνικών και 48 Η Ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε.: Προβλήματα, Προοπτικές, Προκλήσεις. τουρκικών δυνάμεων. Μετά τη συμπλήρωση όλων των εσωτερικών διαδικασιών επικύρωσης από τις εγγυήτριες δυνάμεις

δημοψήφισμα το οποίο ορίστηκε για τις 24 Απριλίου του 2004. Το ποσοστό του «όχι» από την ελληνοκυπριακή πλευρά άγγιξε το 80%, Ωστόσο, το μεγάλο ποσοστό του «Όχι» εγείρει ουσιαστικά ερωτήματα. Αυτή είναι η πρώτη φορά που έχει ζητηθεί από τους Ελληνοκυπρίους να ψηφίσουν για μια δικοινοτική, διζωνική, ομόσπονδη λύση του κυπριακού προβλήματος. Τέτοια λύση δεν σημαίνει μόνο δύο συνιστώντα κράτη, αλλά και διαμερισμό της εξουσίας και από ότι φάνηκε οι Κύπριοι δεν ήθελαν την διζωνική ομόσπονδη λύση αλλά ένα άλλο πλαίσιο λύσης. Δικαιολογημένα ο κύπριος πολίτης είχε σοκαριστεί, έχει φοβηθεί, έχει προβληματιστεί. Σημαντικός παράγοντας ήταν και το γεγονός ότι η πλειοψηφία των πολιτικών συμπεριφέρθηκε σαν να βρισκόταν σε προεκλογική περίοδο και συνέβαλε στη σύγχυση, το φόβο και στο φανατισμό, με αποτέλεσμα ο κυπριακός λαός να συμπεριφέρθηκε με έντονο συναισθηματισμό. Το σχέδιο είχε προφανώς αρκετά αρνητικά και δύσκολα σημεία, αλλά το ζητούμενο ήταν ότι θα μπορούσε να προσφέρει πλαίσιο επανένωσης της Κύπρου (Ματσουκά: 2006).

Ο Ερντογάν συνειδητοποίησε ότι χωρίς καλή θέληση στο Κυπριακό δεν πρόκειται να της δοθεί ημερομηνία ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Τα

μετά το δημοψήφισμα, η συνθήκη αυτή θα υπογραφόταν και θα ετίθετο σε ισχύ από την 29η Απριλίου 2004. • Η Θεμελιώδης Συμφωνία θα ετίθετο σε ισχύ μόνο όταν οι εγγυήτριες δυνάμεις την υπέγραψαν, φέρνοντας τη νέα κατάσταση πραγμάτων στην Κύπρο, μετά την οποία οι Συμπρόεδροι της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας θα υπέγραψαν, θέτοντας σε ισχύ την ίδια τη συνθήκη. Δ. Σχέδιο Πράξης για Προσαρμογή των όρων προσχώρησης της Ενωμένης Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση Το όργανο αυτό ετοιμάστηκε με στενές διαβουλεύσεις με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και θα δεχόταν τη διευθέτηση σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα το δεχόταν πριν την ένταξη την 1η Μαΐου 2004. Ε. Θέματα που θα υποβληθούν στο Συμβούλιο Ασφαλείας για απόφαση Το παράρτημα αυτό περιλάμβανε τα στοιχεία για τα οποία το Συμβούλιο Ασφαλείας θα έπαιρνε αποφάσεις που θα ετίθεντο σε ισχύ ταυτόχρονα με τη Θεμελιώδη Συμφωνία, με την οποία το Συμβούλιο θα οπισθογραφούσε τη Θεμελιώδη Συμφωνία, θα απαγόρευε την παροχή όπλων στην Κύπρο και θα εξουσιοδοτούσε επιχείρηση των Ηνωμένων Εθνών στην Κύπρο, όπως αναπτύσσεται πλήρως στην έκθεσή μου της 16ης Απριλίου 2004 (S2004/302) Ο κ. Παπαδόπουλος επισήμανε, στη συνέχεια, την επιθυμία να μην οπισθογραφηθεί η Θεμελιώδης Συμφωνία πριν το δημοψήφισμα, άποψη η οποία έγινε αποδεκτή και διαβιβάστηκε στο Συμβούλιο Ασφαλείας. ΣΤ. Μέτρα που θα ληφθούν κατά τον Απρίλιο 2004 Το παράρτημα αυτό περιλάμβανε πρόγραμμα εργασίας για τον Απρίλιο, για να διασφαλιστεί ότι θα υπήρχε η ομόσπονδη δημόσια υπηρεσία και η ομόσπονδη περιουσία και εγκαταστάσεις, ότι κατάλογος από όχι περισσότερα από 45.000 άτομα θα παρεχόταν για σκοπούς του νόμου της ομόσπονδης υπηκοότητας, και ότι τα μέλη της μεταβατικής κυβέρνησης θα ορίζονταν σε περίπτωση που τα δημοψηφίσματα ήταν επιτυχή.

αρνητικά θα μπορούσαν να επιλυθούν εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά αφού απορρίφθηκε από το σύνολο του κυπριακού λαού, οφείλει να γίνει σεβαστό και να υπάρξουν νέες προσπάθειες για επίλυση του κυπριακού. Ένα καλύτερο μέλλον δημοκρατικό κι ειρηνικό μέσα στην Ενωμένη Ευρώπη ταιριάζει στη Κύπρο. Η Τουρκία αναγκάστηκε για τα δικά της συμφέροντα να αναθεωρήσει τη θέση ότι το Κυπριακό «λύθηκε» το 1974. Ότι λειτουργεί διαφορετικά, λειτουργεί απομονωτικά και είναι εις βάρος όλων αλλά και του καθενός χωριστά. Παρά τις αρχικές ταλαντεύσεις προχώρησε στην επιδίωξη λύσης σε σύγκρουση με τον Ντενκτάς. Η πορεία της Κύπρου προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και η ένταξη είναι το πιο σημαντικό γεγονός της σύγχρονης ιστορίας της. Μέσα από την Ευρωπαϊκή πορεία μπορεί να επανακαθοριστεί η πορεία του λαού και του τόπου 18 (Ματσουκά: 2006)

---

¹⁸ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ ☒ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΑΡΙΝΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ, 25-26 ΜΑΡΤΙΟΥ 2004: Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει τη συνεχιζόμενη ισχυρή υποστήριξη του στις προσπάθειες του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών να βοηθήσει τα μέρη να αδράξουν αυτή την ιστορική ευκαιρία για να πετύχουν συνολική διευθέτηση του κυπριακού προβλήματος σύμφωνα με τα σχετικά ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Χαιρετίζει τη συνεχιζόμενη προθυμία της Επιτροπής να παράσχει βοήθεια για ταχεία λύση εντός του πλαισίου του κοινοτικού κεκτημένου. Χαιρετίζει επίσης την προσφορά της Επιτροπής να οργανώσει στις Βρυξέλλες στις 15 Απριλίου διεθνή διάσκεψη υψηλού επιπέδου για την προετοιμασία διάσκεψης δωρητών. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο παραμένει πεπεισμένο ότι μια δίκαιη, βιώσιμη και λειτουργική λύση μπορεί να επιτευχθεί μέχρι την 1η Μαΐου. Παροτρύνει όλα τα μέρη να διατηρήσουν σταθερή δέσμευση για ένα επιτυχές αποτέλεσμα της διαδικασίας των διαπραγματεύσεων με τη συνεργασία των Κυβερνήσεων της Ελλάδας και της Τουρκίας. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επαναβεβαιώνει την ισχυρή προτίμησή του για ένταξη στην ΕΕ μιας ενωμένης Κύπρου και επαναλαμβάνει την ετοιμότητά του να δεχθεί τους όρους μιας τέτοιας διευθέτησης σύμφωνα με τις ιδρυτικές αρχές της ΕΕ. ☒ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ Βρυξέλλες, 12 Δεκεμβρίου 2003 Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, σύμφωνα με τα σχετικά συμπεράσματά του, επαναλαμβάνει την προτίμησή του για την ένταξη στην Ένωση την 1η Μαΐου 2004 μιας επανενωθείσας Κύπρου, προκειμένου να μπορέσουν όλοι οι Κύπριοι να απολαύσουν ένα μέλλον με ασφάλεια και ευημερία, καθώς και τα οφέλη από την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θεωρεί ότι υπάρχει καλή προοπτική για την επίτευξη δίκαιης, βιώσιμης και λειτουργικής διευθέτησης μέχρι την 1η Μαΐου 2004, σύμφωνα με τις σχετικές αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, συνεπώς, παροτρύνει και πάλι όλα τα ενεχόμενα μέρη, και ιδιαίτερα την Τουρκία και την τουρκοκυπριακή ηγεσία, να υποστηρίξουν πλήρως τις προσπάθειες του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, και, εν προκειμένω, απευθύνει έκκληση για άμεση επανέναρξη των συνομιλιών με βάση τις προτάσεις του. Η Ένωση επαναλαμβάνει ότι είναι διατεθειμένη να λάβει υπόψη της τους όρους ενός διακανονισμού, σύμφωνα με τις αρχές που αποτελούν τα θεμέλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκφράζει την ικανοποίησή του για την προθυμία της Επιτροπής να βοηθήσει για την ταχεία εξεύρεση λύσης στα πλαίσια του κεκτημένου. Μετά τον διακανονισμό, η Ένωση είναι διατεθειμένη να παράσχει χρηματοδοτική συνδρομή στο βόρειο τμήμα της Κύπρου και σκοπεύει να καλέσει την Επιτροπή να προετοιμάσει όλα τα αναγκαία μέτρα για την άρση της αναστολής του κεκτημένου, σύμφωνα με το Πρωτόκολλο 10 της Πράξης Προσχώρησης. ☒ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ Θεσσαλονίκη, 19 και 20 Ιουνίου 2003 Η προσχώρηση της Κύπρου στην Ένωση μας δημιουργεί ήδη ευνοϊκές προϋποθέσεις προκειμένου οι δύο κοινότητες να καταλήξουν σε συνολική διευθέτηση του κυπριακού προβλήματος. Για το σκοπό αυτό, η Ένωση μας υποστηρίζει σθεναρά τη συνέχιση της αποστολής καλών υπηρεσιών του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ σύμφωνα με τις σχετικές 46 Η Ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε.: Προβλήματα, Προοπτικές, Προκλήσεις. αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, μεταξύ των οποίων και η απόφαση 1475/2003. Η πρόσφατη χαλάρωση των περιορισμών στις επαφές και την επικοινωνία μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων αποτέλεσε θετικό βήμα και κατέδειξε ότι οι δύο κοινότητες μπορούν να ζήσουν μαζί σε ένα επανενωμένο νησί εντός της Ένωσης. Ταυτόχρονα, ωστόσο, η Ένωση μας δεν τη θεωρεί υποκατάστατο ενός συνολικού διακανονισμού. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συνεπώς καλεί μετ' επιτάσεως όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, και ιδίως την Τουρκία και την τουρκοκυπριακή ηγεσία, να υποστηρίξουν σθεναρά τις προσπάθειες του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, και, σε αυτό το πλαίσιο, ζητεί να ξαναρχίσουν σύντομα οι συνομιλίες με βάση τις προτάσεις του. Προς το σκοπό αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση προτίθεται να συμβάλει περαιτέρω στην επίτευξη ενός δίκαιου, βιώσιμου και λειτουργικού διακανονισμού του κυπριακού προβλήματος σύμφωνα με τις σχετικές αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Η Ένωση μας υπενθυμίζει την προθυμία της να λάβει υπόψη της τους όρους ενός διακανονισμού σύμφωνα με τις αρχές που αποτελούν τα θεμέλια της ΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκφράζει την ικανοποίησή του για την προθυμία της Επιτροπής να προσφέρει συνδρομή για μια ταχεία λύση μέσα στο πλαίσιο του κεκτημένου. Επίσης εκφράζει ικανοποίηση για την ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης στο βόρειο τμήμα της Κύπρου και προσβλέπει στην εφαρμογή των μέτρων αυτών σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κοπεγχάγης και σε συνεννόηση με την Κυβέρνηση της Κύπρου. § ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΚΟΠΕΓΧΑΓΗ, 12 ΚΑΙ 13 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2002 Σύμφωνα με την προαναφερόμενη παράγραφο 3, δεδομένου ότι οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Κύπρο ολοκληρώθηκαν, η Κύπρος θα ενταχθεί ως νέο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαιώνει τη σαφή του προτίμηση για την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση μιας ενωμένης Κύπρου. Σ' αυτό το πλαίσιο χαιρετίζει τη δέσμευση των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων να συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις με στόχο την επίτευξη συνολικής διευθέτησης του κυπριακού προβλήματος έως τις 28 Φεβρουαρίου 2003 με βάση τις προτάσεις του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο πιστεύει ότι οι εν λόγω προτάσεις προσφέρουν μια μοναδική ευκαιρία για την επίτευξη διευθέτησης και απευθύνει έκκληση στους ηγέτες της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας να επωφεληθούν αυτής της ευκαιρίας. Η Ένωση επαναλαμβάνει ότι είναι πρόθυμη να λάβει υπόψη τους όρους ενός συνολικού διακανονισμού στη Συνθήκη Προσχώρησης σύμφωνα με τις αρχές που αποτελούν τα θεμέλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε περίπτωση διακανονισμού, το Συμβούλιο, ενεργώντας ομόφωνα βάσει προτάσεων της Επιτροπής, θα αποφασίσει σχετικά με προσαρμογές των όρων προσχώρησης της Κύπρου στην ΕΕ, όσον αφορά την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε ότι, εάν δεν υπάρξει διευθέτηση, η εφαρμογή του κεκτημένου στο βόρειο τμήμα της νήσου αναστέλλεται, έως ότου το Συμβούλιο λάβει ομόφωνα διαφορετική απόφαση, βάσει πρότασης της Επιτροπής. Εν τω μεταξύ, το Συμβούλιο καλεί την Επιτροπή, σε συνεννόηση με την κυπριακή κυβέρνηση, να εξετάσει τρόπους για να προωθηθεί η οικονομική ανάπτυξη του βορείου τμήματος της Κύπρου ώστε αυτό να συγκλίνει με την Ένωση. § ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ Βρυξέλλες, 24 και 25 Οκτωβρίου 2002 Η Ένωση προσυπογράφει τα συμπεράσματα και τις συστάσεις της Επιτροπής ότι η Κύπρος, η Τσεχική Δημοκρατία, η Εσθονία, η Ουγγαρία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Μάλτα, η Πολωνία, η Σλοβακία και η Σλοβενία πληρούν τα πολιτικά κριτήρια και θα είναι σε θέση να εκπληρώσουν τα οικονομικά κριτήρια και να αναλάβουν τις υποχρεώσεις της ιδιότητας του μέλους από την αρχή του 2004. Η Ένωση επαναλαμβάνει ότι προτιμά να ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση μια επανενωμένη Κύπρος, με βάση μια συνολική διευθέτηση, και απευθύνει έκκληση στους ηγέτες της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας να επωφεληθούν της ευκαιρίας και να καταλήξουν σε συμφωνία πριν από το τέλος των διαπραγματεύσεων προσχώρησης εφέτος. Η 47 Η Ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε.: Προβλήματα, Προοπτικές, Προκλήσεις. Ένωση θα συνεχίσει να παρέχει την πλήρη υποστήριξή της στις ουσιαστικές προσπάθειες του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών για την επίτευξη διευθέτησης, σύμφωνα με τις σχετικές αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα προσαρμόσει τους όρους μιας τέτοιας συνολικής διευθέτησης στη Συνθήκη Προσχώρησης ευθυγραμμισμένη με τις αρχές με βάση τις οποίες ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση. Εάν δεν επιτευχθεί διευθέτηση, οι αποφάσεις που θα

Ωστόσο, οι συνεχείς εξελίξεις οδηγούν σε τελμάτωση της κατάστασης. Σε συνέντευξή του στο κανάλι NTV, ο Ταγίπ Ερντογάν είπε: «Εάν βγει ένα θετικό αποτέλεσμα σε αυτές τις διαπραγματεύσεις, το Κυπριακό θα λυθεί. Θα γίνει ένα βήμα τόσο από την βόρειο Κύπρο όσο και από την νότιο για δύο συνιστώσες πολιτείες. Αυτή είναι η ευχή μας αλλά να το πω καθαρά ότι εμείς ποτέ δεν θα αφήσουμε τα εγγυητικά μας δικαιώματα».

Αναφορικά με το ενδεχόμενο να καταστεί η ΕΕ εγγυήτρια της Κύπρου μετά τη λύση του Κυπριακού, ο κ. Ερντογάν είπε ότι «δεν είναι μια δίκαιη προσέγγιση αυτή, δεν είναι δυνατόν να γίνει αποδεκτό επειδή η ΕΕ δεν έχει εκπληρώσει τα δικά της καθήκοντα. Εμείς πώς θα εμπιστευτούμε την δική της δικαιοσύνη;» Συνεχίζοντας είπε, «άλλωστε, τέτοιο δικαίωμα δεν έχει. Εδώ τρεις χώρες έχουν δικαίωμα να είναι εγγυήτριες δυνάμεις. Η Βρετανία, η Ελλάδα και η Τουρκία». Ο Τούρκος Πρόεδρος είπε ακόμη πώς «όταν στο δημοψήφισμα για το σχέδιο Ανάν η ελληνοκυπριακή πλευρά ψήφισε 'όχι' εντάχθηκε στην ΕΕ, ενώ η τουρκοκυπριακή πλευρά που ψήφισε 'ναι' δεν εντάχθηκε. Αυτές τις πραγματικότητες δεν τις ξεχνάμε». Ο κ. Ερντογάν απέφυγε να αναφέρει τη πραγματικότητα, ότι το 2004 εντάχθηκε στην ΕΕ το

ληφθούν τον Δεκέμβριο από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης θα βασίζονται στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι του 1999. ▣ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ Σεβίλλης, 21 και 22 Ιουνίου 2002 Όσον αφορά την προσχώρηση της Κύπρου, τα συμπεράσματα του Ελσίνκι αποτελούν τη βάση της θέσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εξακολουθεί να προτιμά την προσχώρηση μιας νήσου επανενωμένης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υποστηρίζει ανεπιφύλακτα τις προσπάθειες που καταβάλλει ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών και καλεί τους ηγέτες της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας να εντείνουν και να επιταχύνουν το ρυθμό των συνομιλιών τους προκειμένου να αξιοποιήσουν τη μοναδική αυτή ευκαιρία που προσφέρεται προκειμένου να καταλήξουν σε ένα συνολικό διακανονισμό, σε συμμόρφωση με τις σχετικές αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, με την ελπίδα ότι ο διακανονισμός αυτός θα επιτευχθεί πριν από το τέλος των διαπραγματεύσεων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα λάβει υπόψη τους όρους ενός συνολικού διακανονισμού στη Συνθήκη Προσχώρησης, σύμφωνα με τις αρχές που αποτελούν τα θεμέλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης: υπό την ιδιότητα του κράτους μέλους, η Κύπρος θα πρέπει να εκφράζεται με μια και μόνον φωνή και να μεριμνά για την ορθή εφαρμογή της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα παράσχει σημαντική χρηματοδοτική συνεισφορά για την υποστήριξη της ανάπτυξης του βορείου τμήματος της επανενωμένης νήσου.

σύνολο της Κυπριακής Δημοκρατίας και οι Τουρκοκύπριοι κατέστησαν ευρωπαίοι πολίτες (Καλατζής: 2015).

Το πραξικόπημα του '80 και το Σύνταγμα του '82

Στις 12 Σεπτεμβρίου 1980 πραγματοποιείται λοιπόν, νέο πραξικόπημα του στρατού στην Τουρκία, με την Δικτατορία του στρατηγού Κενάν Εβρέν, παρέμβαση η οποία ήταν η Τρίτη παρέμβαση του στρατού –μετά το 1960 και το 1971- , γεγονός το οποίο επέφερε εκ νέου πάγωμα των σχέσεων ΕΟΚ-Τουρκίας. Φτιάχτηκε νέο Σύνταγμα, το οποίο εγκρίθηκε με δημοψήφισμα το 1982. Σε αυτό προβλεπόταν η ύπαρξη ενός ισχυρού προέδρου που είχε δικαίωμα να διορίζει τον πρωθυπουργό, να διαλύει την Βουλή και να κηρύττει την χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Σε γενικές γραμμές επρόκειτο για ένα Σύνταγμα που κατά κοινή ομολογία ρύθμιζε τις σχέσεις πολίτη - εξουσίας με τρόπο περιοριστικό των ελευθεριών. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Σύνταγμα αυτό εξακολουθεί να ισχύει και σήμερα, με ορισμένες τροποποιήσεις που έγιναν στο διάστημα που ακολούθησε, οι οποίες πάντως διατήρησαν το πνεύμα του αρχικού του συντάκτη.

Στις εκλογές του 1983 νικητής ανεδείχθη το νεοϊδρυθέν Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας, λαμβάνοντας το 45% των ψήφων και εξασφαλίζοντας 212 από τις 400 βουλευτικές έδρες. Ηγέτης του ήταν ο Τουργκούτ Οζάλ, ένας μηχανικός που εθεωρείτο αυθεντία στα οικονομικά, υποστήριζε τον ακραίο φιλελευθερισμό και πριν από το πραξικόπημα του στρατηγού Εβρέν ήταν ο "αρχιτέκτονας" των αποφάσεων της 24ης Ιανουαρίου 1980, οι οποίες προέβλεπαν την αλλαγή προσανατολισμού της τουρκικής οικονομίας προς το φιλελευθερισμό.

Τον Ιανουάριο του 1986, η Άγκυρα κάνει μια νέα προσπάθεια προσέγγισης και εξομάλυνσης των σχέσεων με την ευρωπαϊκή Κοινότητα,

γεγονός το οποίο προκάλεσε την αντίδραση της ελληνικής κυβέρνησης, εξαιτίας της κατοχής της Κύπρου, αλλά και της συνεχιζόμενης επιθετική συμπεριφοράς της Άγκυρας στο Αιγαίο.

Στις 14 Απριλίου 1987, η κυβέρνηση του Οζάλ υπέβαλε αίτηση για πλήρη ένταξη της Τουρκίας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ωστόσο, απορρίπτει την αίτηση, αναφορικά με την αδυναμία της Τουρκίας προς έναρξη διαπραγματεύσεων με την Κοινότητα, λόγω οικονομικών και πολιτικών υστερήσεων, αλλά και λόγω αδυναμίας της Κοινότητας να υποδεχθεί άλλα μέλη πριν το 1993, εξαιτίας της εφαρμογής της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (Carkoglu: 2003, p.5). Βέβαια, η Επιτροπή, αν και η Τουρκία δεν ήταν ακόμη σε θέση να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις εξαιτίας των οικονομικών και πολιτικών της υστερήσεων σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη, συνέχισε να παροτρύνει την Τουρκία περί αναθέρμανσης της σχέσης με την ΕΟΚ, διαβεβαιώνοντάς την πως η τελωνειακή ένωση θα πραγματοποιηθεί κανονικά, όπως είχε προβλεφθεί, γεγονός που όντως πραγματοποιήθηκε τον Δεκέμβριο του 1995. Η Συμφωνία επετεύχθη συντελώντας στην τουρκική εναρμόνιση της νομοθεσίας της με την ΕΕ, αναφορικά με τους τομείς των δασμών, της εμπορικής πολιτικής, αλλά και της προστασίας πνευματικών, εμπορικών και βιομηχανικών δικαιωμάτων, και μόνο όταν η Ελλάδα απέσυρε το βέτο της, εξασφαλίζοντας την έναρξη των διαπραγματεύσεων ΕΕ- Κύπρου, ενώ το χρηματοδοτικό πρωτόκολλο προς την Τουρκία πάγωσε ύστερα από βέτο της Ελλάδας –εξαιτίας της κρίσης στα Ίμια- για εντάσεις στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Έπειτα από μια σειρά επιτυχιών στον οικονομικό τομέα, το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας επικράτησε εκ νέου στις εκλογές του 1987, έστω και με ελαφρώς μειωμένη δύναμη. Αυτή την φορά, ωστόσο, ο Οζάλ είχε να αντιμετωπίσει τους παλαιούς πολιτικούς της χώρας τα πολιτικά δικαιώματα των οποίων είχαν αποκατασταθεί. Ο Ντεμιρέλ ήταν πλέον αρχηγός του

Κόμματος του Ορθού Δρόμου, ο Ερντάλ Ινονού, γιος του Ισμέτ Πασά, ήταν επικεφαλής του Σοσιαλδημοκρατικού Λαϊκού Κόμματος, ο Νετζμετίν Ερμπακάν ηγείτο του ισλαμιστικού Κόμματος της Ευημερίας και ο Αλπαρσλάν Τουρκές του ακροδεξιού Κόμματος Εθνικιστικής Δράσης.

Η δημοτικότητα του Κόμματος της Μητέρας Πατρίδας άρχισε να πέφτει μετά το 1987 και στις εκλογές του 1991 το κόμμα του ηττήθηκε. Ο ίδιος ο Οζάλ είχε μεταπηδήσει στην προεδρία της Δημοκρατίας από το 1989. Σχηματίστηκε κυβέρνηση συνασπισμού μεταξύ του Κόμματος του Ορθού Δρόμου, του Ντεμιρέλ, με το Κόμμα της Δημοκρατικής Αριστεράς, του Μπουλέντ Ετζεβίτ.

Το 1992, έρχεται η στιγμή που η Τουρκία υπογράφει το Πρωτόκολλο Συνεργασίας με την ΕΟΚ και το 1995 την συμφωνία της Τελωνειακής Ένωσης, η οποία επετεύχθη μόνο όταν η Ελλάδα απέσυρε το βέτο της και συμφωνήθηκε η έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Κύπρου στην Ένωση με ισχύ από 1/1/1996 (Faucompret- Konings: 2008, σ.56).

Έπειτα από την πρόσκληση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Δεκέμβριο του 1997 στο Λουξεμβούργο, η Επιτροπή εξέδωσε στις 4 Μαρτίου 1998 την ανακοίνωση «Ευρωπαϊκή στρατηγική για την Τουρκία», όπου αποφασίστηκε να μην συμπεριληφθεί στην λίστα των προς ένταξη στην ΕΕ χωρών, αντίθετα από την περίπτωση της Κύπρου.

Όσον αφορά την προ- ενταξιακή διαδικασία και στρατηγική για την Τουρκία, στα κύρια σημεία συγκαταλέγονται η εναρμόνιση της νομοθεσίας της χώρας με την ΕΕ, αλλά και η υιοθέτηση του Κοινοτικού Κεκτημένου. Η συγκεκριμένη αναφορά σχετίζεται με τις πρώτες προτάσεις σε επίπεδο δράσεως Τουρκίας και στρατηγικής της σε σχέση με την συνεργασία με την ΕΕ, αλλά και την επέκταση των νομοθεσιών, εκτός της επέκτασης της τελωνειακής Ένωσης στους τομείς των υπηρεσιών και της γεωργίας.

Το 1998, και συγκεκριμένα στις 15 και 16 Ιουνίου, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δέχθηκε ευνοϊκά με την παραπάνω στρατηγική σχετικά με την εμβάθυνση των σχέσεων Τουρκίας και Ένωσης, όπου έκρινε την ανακοίνωση αυτή κατάλληλη για την εναρμόνιση των χωρών σε διάφορους τομείς, έχοντας μια «καλή βάση» συνεργασίας. Ωστόσο, το Συμβούλιο στην επίσημη θέση του, ανέφερε πως η Τουρκία δεν ήταν ακόμη έτοιμη να προσχωρήσει πλήρως στην ευρωπαϊκή οικογένεια, καθώς δεν πληρούσε τις απαραίτητες οικονομικές και πολιτικές προϋποθέσεις, οι οποίες θα έδιναν το πράσινο φως σχετικά με τις διαπραγματεύσεις ενδεχομένου προσχώρησης. Κύριοι παράγοντες της απόφασης αυτής ήταν εκτός άλλων, η Γερμανική πολιτική θέση που δεν επιθυμούσε σε καμία περίπτωση περαιτέρω άνοιγμα της αγοράς εργασίας με μεταναστευτικό κύμα από την Τουρκία, διότι υπήρχαν ήδη προβλήματα με τους υπάρχοντες μετανάστες, αλλά και με την άνοδο των Ισλαμιστών στην εξουσία, όπου προκαλούνταν προστριβές με τους υποστηρικτές του κοσμικού καθεστώτος. Φυσικά, η αντίδραση της Τουρκικής ηγεσίας στην ανακοίνωση αυτή ήταν ακραία: Έτσι, η κυβέρνηση ανέστειλε μερικώς τις συζητήσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ παράλληλα ανακοίνωσε ότι θα προχωρούσε σε προσάρτηση της κατεχόμενης Βόρειας Κύπρου σε περίπτωση που προχωρούσαν οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη της Ελληνοκυπριακής πλευράς. Το Συμβούλιο (στο Λουξεμβούργο, το ίδιο έτος) από την δική του πλευρά, προτίμησε να ακολουθήσει μια ευρωπαϊκή στρατηγική με την Τουρκία, αναφέροντας πως η σύσφιγξη των σχέσεων ΕΕ- Τουρκίας εξαρτιόταν από την επίλυση του ζητήματος της Κύπρου, στη διευθέτηση των συνοριακών διαφορών μέσω της Χάγης ή του ΟΗΕ με την Ελλάδα και τέλος την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Τελικά, η Τουρκία προχώρησε στην σύνταξη ενός εγγράφου, το οποίο συμφωνεί με το κείμενο της Επιτροπής, σχετικά με τις προτάσεις της

Επιτροπής τον Ιούλιο του 1998, με τίτλο: «Στρατηγική Ανάπτυξης των σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ- Προτάσεις της Τουρκίας»¹⁹ (eliamep.gr)

---

19 Ψήφισμα σχετικά με την ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την περαιτέρω ανάπτυξη των σχέσεων με την Τουρκία (COM(97)0394 - C40490/97) και σχετικά με την ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο για μια Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Τουρκία - Οι αρχικές επιχειρησιακές προτάσεις της Επιτροπής (COM(98)0124 - C4-0634/98)

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,

- έχοντας υπόψη την ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την περαιτέρω ανάπτυξη των σχέσεων με την Τουρκία (COM(97)0394

- C4-0490/97) και σχετικά με την ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο για μια Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Τουρκία - Οι αρχικές επιχειρησιακές προτάσεις της Επιτροπής (COM(98)0124 - C4-0634/98),

- έχοντας υπόψη την τακτική έκθεση της Επιτροπής σχετικά με την πρόοδο που σημειώνει η Τουρκία στο θέμα της προσχώρησής της,

- έχοντας υπόψη το ψήφισμά του της 13ης Δεκεμβρίου 1995 σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Τουρκία(1),

- έχοντας υπόψη το ψήφισμά του της 19ης Σεπτεμβρίου 1996 σχετικά με την πολιτική κατάσταση στην Τουρκία(2),

- έχοντας υπόψη τα συμπεράσματα του Συμβουλίου Σύνδεσης ΕΕ - Τουρκίας της 29ης Απριλίου 1997,

- έχοντας υπόψη το ψήφισμά του της 17ης Ιουλίου 1997 σχετικά με την κατάσταση στην Τουρκία και το Βόρειο Ιράκ(3),

- έχοντας υπόψη το ψήφισμά του της 17ης Σεπτεμβρίου 1998 σχετικά με τις εκθέσεις της Επιτροπής όσον αφορά τις εξελίξεις στις σχέσεις με την Τουρκία από την έναρξη ισχύος της Τελωνειακής Ένωσης (COM(96)0491 - C4-0605/96 και COM(98)0147-C40217/98)(4),

- έχοντας υπόψη το ψήφισμά του της 8ης Οκτωβρίου 1998 σχετικά με την επαύξηση των ποινών που επιβλήθηκαν στη βραβευμένη με το Βραβείο Ζαχάρωφ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Leyla Zana και σε άλλες σημαντικές τουρκικές προσωπικότητες κουρδικής καταγωγής,

- έχοντας υπόψη τα συμπεράσματα των Ευρωπαϊκών Συμβουλίων της Κοπεγχάγης (21 και 22 Ιουνίου 1993), του Λουξεμβούργου (12 και 13 Δεκεμβρίου 1997) και του Κάρντιφ (15 και 16 Ιουνίου 1998),

---

- έχοντας υπόψη τις προτάσεις που υπέβαλε στις 17 Ιουλίου 1998 η Τουρκία σχετικά με μια στρατηγική για την ανάπτυξη των σχέσεων της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση και την έκθεση της Εξεταστικής Επιτροπής της Τουρκικής Μεγάλης Εθνοσυνέλευσης για τις σχέσεις της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, της 23ης Μαρτίου 1998,

- έχοντας υπόψη της έκθεση της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων, Ασφάλειας και Αμυντικής Πολιτικής και τη γνωμοδότηση της Επιτροπής Εξωτερικών Οικονομικών Σχέσεων (A4-0432/98),

A. λαμβάνοντας υπόψη ότι η Τουρκία είναι συνδεδεμένη με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα από την 1η Δεκεμβρίου 1964, όταν ετέθη σε ισχύ η Συμφωνία της Αγκυρας,

B. λαμβάνοντας υπόψη ότι το άρθρο 28 της Συμφωνίας Σύνδεσης επιβεβαιώνει την επιλεκτικότητα της Τουρκίας για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, επιλεκτικότητα που επιβεβαιώθηκε πολύ πρόσφατα στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου,

Γ. λαμβάνοντας υπόψη ότι όλες οι υποψήφιοι για ένταξη στην Ένωση χώρες πρέπει, πριν από την ένταξή τους, να πληρούν ορισμένα οικονομικά και πολιτικά κριτήρια, τα οποία καθορίστηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης,

Δ. επισημαίνοντας ότι παρά τις επανειλημμένες υποσχέσεις της κυβέρνησης τα δημοκρατικά ελλείμματα δεν έχουν απαλειφθεί στην Τουρκία και ότι εξακολουθεί να υπάρχει μια σταθερή ανάγκη μεταρρυθμίσεων στους ακόλουθους τομείς:

- δικαιοσύνη και ποινική νομοθεσία,

- νομοθεσία περί λειτουργίας των κομμάτων και των συνδικαλιστικών οργανώσεων, καθώς και νομοθεσία περί της λειτουργίας ενώσεων και σωματείων,

- προστασία των μειονοτήτων και των γλωσσών τους,

- ελευθερία της γνώμης και ελευθερία του Τύπου,

- σύνταγμα και

- ρόλος του στρατού στο πλαίσιο της δικαιοσύνης και του κράτους,

E. επισημαίνοντας ότι οι σχέσεις της ΕΕ με την Τουρκία, από τη Συμφωνία Σύνδεσης και μέσω της εφαρμογής της τελικής φάσης της Τελωνειακής Ένωσης στις 13 Δεκεμβρίου 1995, είναι παλαιότερες και στενότερες από οικονομικής πλευράς σε σύγκριση με τις σχέσεις με τις υποψήφιοι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, καθιστώντας έτσι απαραίτητη τη χάραξη διαφορετικής στρατηγικής από αυτήν που ακολουθείται όσον αφορά αυτές τις υποψήφιοι χώρες,

ΣΤ. λαμβάνοντας υπόψη ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε τον Ιούλιο του 1997 ανακοίνωση σχετικά με την περαιτέρω ανάπτυξη των σχέσεων με την Τουρκία,

---

Ζ. λαμβάνοντας υπόψη ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου ζήτησε τη χάραξη στρατηγικής για την προετοιμασία της προσχώρησης της Τουρκίας, σε μια προσπάθεια προσέγγισης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε όλους τους τομείς, και ότι οι αρχικές επιχειρησιακές προτάσεις της Επιτροπής για την προώθηση της στρατηγικής αυτής, που εκδόθηκαν τον Μάρτιο 1998, χαιρέτιστηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Κάρντιφ, το οποίο ζήτησε από την Επιτροπή να υποβάλει οικονομικές προτάσεις για την υποστήριξη της υλοποίησής της και κάλεσε την Τουρκία να υποβάλει και τις δικές της προτάσεις για τον εμπλουτισμό αυτής της στρατηγικής,

Η. λαμβάνοντας υπόψη ότι μέχρι στιγμής το Συμβούλιο δεν έχει συμφωνήσει σχετικά με τη νομική βάση για ένα χρηματοδοτικό πρωτόκολλο με την Τουρκία,

Θ. επισημαίνοντας ότι η έκθεση σχετικά με την πρόοδο της Τουρκίας όσον αφορά την προσχώρηση, με βάση το άρθρο 28 της Συμφωνίας Σύνδεσης, στο εξής έκθεση προόδου, εγκρίθηκε από την Επιτροπή στις 4 Νοεμβρίου 1998 και θα υποβληθεί από την Επιτροπή στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στα τέλη του 1998,

Ι. επισημαίνοντας ωστόσο την αρνητική στάση της Τουρκίας μετά την απόφαση του Λουξεμβούργου και την απουσία της από την Ευρωπαϊκή Διάσκεψη που συνεκλήθη στο Λονδίνο για όλες τις υποψήφιες χώρες,

1. επιβεβαιώνει την επιλεκτικότητα της Τουρκίας να υποβάλει αίτηση προσχώρησης στην ΕΕ και πιστεύει ότι η ένταξή της, όταν θα πληρούνται τα οικονομικά και πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης τα οποία σήμερα η Τουρκία δεν πληροί, θα μπορούσε να συμβάλει καθοριστικά στην υπόθεση της ειρήνης και της ασφάλειας στην Ευρώπη

2. εκφράζει λύπη για το γεγονός ότι η Τουρκία δεν έχει δεχθεί μέχρι στιγμής να συμμετάσχει στην Ευρωπαϊκή Διάσκεψη;

3. απορρίπτει ως λόγο μη αποδοχής της επιλεξιμότητας της Τουρκίας (ή οποιουδήποτε άλλου κράτους) οιαδήποτε αναφορά σε θρησκευτικές πεποιθήσεις, αλλά από την άλλη πλευρά θεωρεί απαράδεκτη την επίκληση ως λόγου επιλεξιμότητας τον κοσμικό χαρακτήρα του θρησκευτικού καθεστώτος της;

Οικονομικές πτυχές

4. επισημαίνει ότι τα κριτήρια που αποφασίστηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης ορίζουν ότι όλες οι υποψήφιες χώρες πρέπει να επιτύχουν "την καθιέρωση μιας λειτουργικής οικονομίας της αγοράς και να αποκτήσουν την ικανότητα να αντεπεξέλθουν στην ανταγωνιστική πίεση και τις δυνάμεις της αγοράς εντός της Ένωσης

5. πιστεύει ότι, λόγω της Συμφωνίας Σύνδεσης και της Τελωνειακής Ένωσης, η ικανότητα αυτή έχει ήδη αναπτυχθεί χωρίς σημαντικές επιδοτήσεις από την ΕΕ, συμφωνεί δε με την έκθεση προόδου της Επιτροπής ότι η δυναμικότητα της τουρκικής οικονομίας θα πρέπει να της επιτρέψει να αποκτήσει μεσοπρόθεσμα μια βιώσιμη οικονομία της αγοράς ικανή να αντισταθεί στις πιέσεις του ανταγωνισμού;

---

6. αναγνωρίζει ωστόσο ότι η τουρκική οικονομία έχει ακόμη να διανύσει πολύ δρόμο προκειμένου να ενσωματωθεί επιτυχώς στην οικονομία της Ένωσης και υπογραμμίζει τις ιδιαίτερες δυσκολίες που έχουν σχέση με το μέγεθος της Τουρκίας και την άνιση γεωγραφική κατανομή του πλούτου, όπως αναφέρεται στην έκθεση προόδου της Επιτροπής

7. υποστηρίζει ότι οι προτάσεις της Επιτροπής αποτελούν στερεή βάση διαλόγου με τους Τούρκους σχετικά με τους τρόπους ανάπτυξης όλων των δυνατοτήτων που παρέχει η Συμφωνία της Αγκυρας και η Τελωνειακή Ένωση, με στόχο την εκπλήρωση των κριτηρίων αυτών καθώς και την προσέγγιση των νομοθεσιών και την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου

8. υποστηρίζει την άμεση εφαρμογή των πτυχών των προτάσεων της Επιτροπής που δεν απαιτούν χρηματοδότηση

9. χαιρετίζει το γεγονός ότι η Επιτροπή έχει διατυπώσει προτάσεις για τη χρηματοδότηση της στρατηγικής και επισημαίνει ότι το Κοινοβούλιο θα προβεί σε συστάσεις επί αυτών των προτάσεων εν ευθέτω χρόνο;

10. καλεί την Επιτροπή να εξετάσει σε ποιά προγράμματα που προβλέπονται για τις υποψήφιες για προσχώρηση χώρες μπορεί να περιληφθεί και η Τουρκία;

11. αναγνωρίζει την ανάγκη για ορισμένες εξελίξεις στους ευαίσθητους τομείς της γεωργίας και των υπηρεσιών, ελπίζοντας ότι θα είναι δυνατόν να σημειωθεί βαθμιαία πρόοδος;

Πολιτικές πτυχές

12. επισημαίνει ότι τα κριτήρια που αποφασίστηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης απαιτούν από όλες τις υποψήφιες χώρες να επιτύχουν "σταθερότητα των θεσμών διασφαλίζοντας τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την προστασία των μειονοτήτων

13. συμερίζεται την άποψη που διατυπώνουν διάφορα τμήματα της τουρκικής κοινωνίας και η Επιτροπή ότι η Τουρκία πόρρω απέχει από τη συμμόρφωση προς τα κριτήρια αυτά

14. καλεί την τουρκική κυβέρνηση να τηρήσει τις υποσχέσεις που έδωσε ενώπιον του Κοινοβουλίου σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατική μεταρρύθμιση την εποχή που αυτό παρέσχε τη σύμφωνη γνώμη του για την Τελωνειακή Ένωση

15. καλεί την Τουρκία να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της σε ό,τι αφορά την δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ελευθερία της έκφρασης στο πλαίσιο της τελωνειακής ένωσης με την ΕΕ και να θέσει τέρμα στις διώξεις, τις φυλακίσεις και τα βασανιστήρια που έχουν, ειδικότερα, ως στόχο τους Κούρδους;

16. συμφωνεί με την άποψη της Επιτροπής ότι δεν έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη διαδικασία δημοκρατικής μεταρρύθμισης στην Τουρκία από την έναρξη ισχύος της Τελωνειακής Ένωσης και

ότι αποτελεί αποκλειστική ευθύνη της Τουρκίας να βελτιώσει την κατάσταση όσον αφορά την πιεστική ανάγκη να ενισχυθεί η δημοκρατία και να προστατευθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των μειονοτήτων

17. εκφράζει ανησυχία για τις πληροφορίες που δημοσιεύθηκαν στον τουρκικό Τύπο σχετικά με τους στενούς δεσμούς ανάμεσα σε εκπροσώπους του κράτους και σε παράνομες οικονομικές και παραστρατιωτικές δραστηριότητες;

18. πιστεύει ότι η επίλυση του κουρδικού ζητήματος στην Τουρκία θα επηρεάσει σημαντικά τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των μειονοτήτων στην Τουρκία και θα έχει ως αποτέλεσμα η Τουρκία να προσεγγίσει πολύ στην εκπλήρωση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης

19. ζητεί την απελευθέρωση της βραβευμένης με το Βραβείο Ζαχάρωφ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Leyla Zana, καθώς και όλων των πολιτικών κρατουμένων;

20. πιστεύει ότι μεταξύ των ουσιωδών στοιχείων για την εξεύρεση λύσης, η οποία να σέβεται την εδαφική ακεραιότητα της Τουρκίας και η οποία θα μπορούσε να επιτευχθεί με διάλογο μεταξύ όλων των σημαντικών κοινωνικών φορέων, συμπεριλαμβανομένων των εκπροσώπων του κουρδικού πληθυσμού, πρέπει να περιλαμβάνονται και τα εξής:

- συνταγματική κατοχύρωση των πολιτιστικών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης της ελεύθερης έκφρασης και δημοσίευσης στην κουρδική γλώσσα καθώς και το δικαίωμα διδασκαλίας στη μητρική γλώσσα σε όλες τις περιοχές της Τουρκίας; κατάργηση της "αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας" και ιδίως του διαβόητου "άρθρου 8", βάσει του οποίου βρίσκονται ακόμη στη φυλακή διανοούμενοι, συγγραφείς και πολιτικές προσωπικότητες;

- δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις που θα δώσουν τη δυνατότητα συμμετοχής και δίκαιης εκπροσώπησης όλων των ενδιαφερομένων στη Μεγάλη Εθνοσυνέλευση, συμπεριλαμβανομένων αλλαγών στο νόμο περί συστάσεως πολιτικών κομμάτων, τον εκλογικό νόμο και, ειδικότερα, τη μείωση του ορίου εκπροσώπησης από το 10%,

- άρση του καθεστώτος έκτακτης ανάγκης στις ανατολικές και νοτιοανατολικές επαρχίες και διάλυση των εθνοφυλακών στις περιοχές αυτές,

- κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη προς όφελος του τοπικού πληθυσμού στις εν λόγω περιοχές που έχουν ερημωθεί από τις ένοπλες συγκρούσεις και οι οποίες έχουν πληγεί από τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της έλλειψης επενδύσεων και από την καταστροφή των υποδομών

21. πιστεύει επίσης ότι η ενίσχυση της κυριαρχίας και του ελέγχου των εκλεγμένων και δημοκρατικών θεσμικών οργάνων επί της πολιτικής και στρατιωτικής διοίκησης, συμπεριλαμβανομένης της κατάργησης του θεσμικού ρόλου που έχει ο στρατός στο πολιτικό σύστημα, ως βήματα προς τις αλλαγές πολιτικής κουλτούρας που απαιτούνται με στόχο την αποστρατιωτικοποίηση της τουρκικής κοινωνίας θα αποτελούσαν ουσιαστικό στοιχείο μιας λύσης;

---

22. καλεί την τουρκική κυβέρνηση και τις αρμόδιες αρχές να εφαρμόσουν τις δικαστικές αποφάσεις οι οποίες έχουν επικυρωθεί από το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο της χώρας και αφορούν κυρίως αγωγές εκ μέρους πολιτών για επικείμενες περιβαλλοντικές καταστροφές κατά τριών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής που βρίσκονται στις ακτές του Αιγαίου και λειτουργούν με άνθρακα και κατά των δραστηριοτήτων της επιχείρησης EUROGOLD στην περιοχή της Περγάμου;

23. επιβεβαιώνει ότι επιπρόσθετα πολιτικά εμπόδια για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ είναι, αφενός, η συνεχιζόμενη εκ μέρους της κατοχή της βόρειας Κύπρου με τη συνακόλουθη παρελκυστική της προσπάθεια στη διαδικασία προσχώρησης μιας άλλης υποψήφιας χώρας (της Κύπρου) και, αφετέρου, η προκλητική συμπεριφορά της με τις επαναλαμβανόμενες απειλές κατά κράτους μέλους της ΕΕ· καλεί συνεπώς τις τουρκικές αρχές να συμβάλουν ενεργά στην εξεύρεση πολιτικής λύσης του Κυπριακού με βάση την αποδοχή και εφαρμογή των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, να πάψουν να εκτοξεύουν την απειλή της προσάρτησης της βόρειας Κύπρου και να αποκαταστήσουν σχέσεις καλής γειτονίας με την Ελλάδα προτρέπεται την ΕΕ να ενισχύσει τις απευθείας επαφές μεταξύ των δύο κοινοτήτων στην Κύπρο;

24. αναμένει από την Τουρκία να βελτιώσει τις σχέσεις της με τις γειτονικές της χώρες, ιδίως την Ελλάδα, στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου; καλεί την Τουρκία να ρυθμίσει τις διαφορές της με την Ελλάδα ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου;

25. χαιρετίζει την έναρξη των διαπραγματεύσεων για την υλοποίηση της ευρωπαϊκής στρατηγικής της Επιτροπής και ζητεί την επανέναρξη του πολιτικού διαλόγου μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας και την ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου μεταξύ των πολιτικών δυνάμεων της ευρωπαϊκής και της τουρκικής κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων

Προτάσεις

26. εκτιμά ότι τα βασικά εμπόδια που αντιμετωπίζει η αίτηση προσχώρησης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι πολιτικής φύσεως όπως τονίζεται επίσης και στην έκθεση προόδου της Επιτροπής

27. ζητεί συνεπώς από τις τουρκικές αρχές να υποβάλουν συγκεκριμένες και χρονικά δεσμευτικές προτάσεις δράσης για την καλύτερη εκ μέρους της Τουρκίας εκπλήρωση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, ιδίως δε των πολιτικών κριτηρίων, και να καταρτίσουν λεπτομερές χρονοδιάγραμμα

28. εκφράζει την άποψη ότι η συμμετοχή της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Διάσκεψη μπορεί να επηρεάσει θετικώς την ενσωμάτωση της Τουρκίας και τη διαδικασία προσχώρησης και καλεί την Τουρκία να μετάσχει στην προσεχή διάσκεψη;

29. πιστεύει ότι η νέα πρόταση της Επιτροπής για τη στρατηγική, σε συνδυασμό με την κατάλληλη χρηματοδότηση, μπορεί να αποτελέσει μια κατάλληλη προενταξιακή στρατηγική για την περίπτωση της Τουρκίας

30. αναθέτει στον Πρόεδρό του να διαβιβάσει το παρόν ψήφισμα στο Συμβούλιο, στην Επιτροπή, στις κυβερνήσεις και στα κοινοβούλια των κρατών μελών, στις

Η ευρωπαϊκή πολιτική της Τουρκίας:

μετά το 2002

Η πορεία μετά το Ελσίνκι

Στη συνάντηση κορυφής της ΕΕ στο Ελσίνκι (Δεκέμβριος 1999) συμφωνήθηκε ότι η Ελλάδα θα αποσύρει τις αντιρρήσεις της (βέτο) και θα υποστηρίξει τις προσπάθειες της Τουρκίας για ένταξη στην ΕΕ, με δύο ανταλλάγματα: (α) την είσοδο της Κύπρου στην ΕΕ με το επόμενο κύμα διεύρυνσης της Ένωσης, ανεξάρτητα αν θα έχει επιλυθεί το Κυπριακό πρόβλημα) (β) εάν διμερείς προσπάθειες επίλυσης των ελληνοτουρκικών διαφορών δεν στεφθούν από επιτυχία μέχρι το Δεκέμβριο του 2004, τότε οι δύο χώρες συμφώνησαν να καταφύγουν στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (Ντόκος: 2010).

Έτσι, το 1999, αναγνωρίστηκε η ιδιότητα της Τουρκίας ως υποψήφιας προς ένταξη χώρας, στο Ελσίνκι. Ωστόσο, σε περίπτωση που δεν πληρούσε τις απαραίτητες προϋποθέσεις στήριξης των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, οι διαπραγματεύσεις θα σταματούσαν. Παράλληλα, θα ίσχυε μια προενταξιακή στρατηγική προετοιμασίας της χώρας για την προσχώρηση της στην

κυβερνήσεις και στα κοινοβούλια των χωρών που συμμετέχουν στην Ευρωπαϊκή Διάσκεψη, στην Τουρκική Μεγάλη Εθνοσυνέλευση και στην Τουρκική Κυβέρνηση.

(1)() ΕΕ C 17, 22.1.1996, σελ. 46. (2)() ΕΕ C 320, 28.10.1996, σελ. 187. (3)() ΕΕ C 286, 22.9.1997, σελ. 258

.(4)() Συνοπτικά πρακτικά της ημερομηνίας αυτής, μέρος II, σημείο 8.

Πηγή: europarl.europa.eu (1999)

ευρωπαϊκή οικογένεια, κυρίως μέσα από προοπτικές της ΕΕ που σχετίζονταν με την εταιρική σχέση προσχώρησης, αλλά και με την συμμετοχή της χώρας σε διάφορα κοινοτικά προγράμματα (Γιαλλουρίδης Χρ.: 2004).

Το 2002, η σχετική έκθεση της Επιτροπής για την Τουρκία και την προσχώρηση αυτής στην ΕΕ, κατέληξε στο συμπέρασμα πως, αν και έχει παρατηρηθεί πρόοδος στο κομμάτι εξευρωπαϊσμού της χώρας, η Τουρκία ακόμη δεν πληροί τις προϋποθέσεις ένταξης στην ευρωπαϊκή οικογένεια, ακόμη και αν ενέκρινε διάφορα διεθνή μέσα προάσπισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, καθώς και τις εργασίες του ανώτατου συντονιστικού συμβουλίου των δικαιωμάτων. Ωστόσο, δεν επήλθε η αναγκαία εξέλιξη κι η Τουρκία ακόμη δεν πληρούσε τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Η υλοποίηση των θεσμικών μεταρρυθμίσεων ήταν αργή. Πιο συγκεκριμένα, διαβάζοντας την έκθεση της ΕΕ για την Τουρκία, όπως δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Το Βήμα», τον Οκτώβριο του 2002 με τη διαπίστωση «Δεν μπορεί να προχωρήσει η διαδικασία της ένταξης»:

«Σε ό,τι αφορά την Τουρκία θα πούμε τα πράγματα με το όνομά τους. Δεν πρόκειται να μασήσουμε τα λόγια μας» επαναλάμβανε στερεότυπα τον τελευταίο καιρό ο αρμόδιος για τη διεύρυνση Επίτροπος κ. Γκύντερ Φερχόιγκεν σε όσους επιχειρούσαν να τον... βολιδοσκοπήσουν για την αντίστοιχη Έκθεση Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Τελικώς, η Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Τουρκία - εκτενή αποσπάσματα της οποίας αποκαλύπτει σήμερα «Το Βήμα της Κυριακής» - ήρθε να επιβεβαιώσει πλήρως τα λόγια του: Μέσα από μια λεπτομερειακή καταγραφή και ανάλυση της τουρκικής πραγματικότητας κατά τομέα, το μοναδικό αυτό ντοκουμέντο - συνολικής έκτασης 150 σελίδων - οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η γειτονική χώρα έχει σημειώσει κάποια πρόοδο στην προσαρμογή της προς το ευρωπαϊκό κεκτημένο αλλά απέχει μακράν από τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, που αποτελούν προϋπόθεση για την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Σε ό,τι αφορά ειδικότερα τα πολιτικά κριτήρια - στα οποία περιλαμβάνεται η «δημοκρατία και το κράτος δικαίου», τα «ανθρώπινα δικαιώματα και η προστασία των μειονοτήτων», το Κυπριακό και η «ειρηνική διευθέτηση των διασυνοριακών διαφορών» -, η Έκθεση αναφέρεται με θετικό τρόπο στη συνταγματική αναθεώρηση, στο πακέτο των νομοθετικών

μεταρρυθμίσεων που υιοθετήθηκαν τον περασμένο Αύγουστο, όπως και στη βελτίωση των σχέσεων με την Ελλάδα αλλά ταυτοχρόνως είναι ιδιαίτερος αιχμηρή σε ό,τι αφορά τη λειτουργία των Εκτάκτων Δικαστηρίων, τον διευρυμένο ρόλο του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των μειονοτήτων αλλά και τα «πολλαπλά νομικά εμπόδια» που αντιμετωπίζουν οι μη μουσουλμανικές θρησκείες στην Τουρκία. Σε ό,τι αφορά το Κυπριακό, η Έκθεση είναι προσεκτική - λόγω και της ιδιαίτερα ευαίσθητης συγκυρίας - χωρίς να παραλείπει να υπενθυμίσει ότι η Ένωση «έχει κατ' επανάληψη υπογραμμίσει την ανάγκη να παροτρύνει η Άγκυρα την τουρκοκυπριακή ηγεσία να εργασθεί για την επίτευξη λύσης, πριν από την ολοκλήρωση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων». Συμπερασματικά, η Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Τουρκία - η οποία θα συζητηθεί αύριο από την Ολομέλεια της Επιτροπής και θα δοθεί στη δημοσιότητα την προσεχή Τετάρτη μαζί με τις Εκθέσεις των υπολοίπων 12 υποψηφίων για ένταξη χωρών - αποτελεί στην ουσία τη «γραπτή τεκμηρίωση» της άποψης που κυριάρχησε στις σχετικές συζητήσεις του Κολεγίου των Επιτρόπων, όπου το κλίμα υπήρξε εξαιρετικά αρνητικό: «Η Τουρκία δεν πληροί τα κριτήρια και δεν μπορούμε να της δώσουμε ημερομηνία έναρξης ενταξιακών διαπραγματεύσεων απλά και μόνο για λόγους πολιτικούς, γιατί μετά θα πρέπει να κάνουμε το ίδιο και για την Ουκρανία ή τη Λευκορωσία»!

Είκοσι τρία βασικά μακροπρόθεσμα και βραχυπρόθεσμα κριτήρια, πολιτικά και οικονομικά, έθεσε η Επιτροπή στην Τουρκία, τα οποία πρέπει να καλύψει προκειμένου να έχει τα «προσόντα» ένταξης στην ΕΕ. Από αυτά, τα δώδεκα δεν τα κάλυψε καθόλου, διαπιστώνει η Έκθεση, και τα υπόλοιπα έντεκα τα κάλυψε μόνο εν μέρει. Συγκεκριμένα, η Τουρκία:

(α) Δεν κάλυψε καθόλου τα κριτήρια της ανταγωνιστικότητας, της αλιείας, των μεταφορών, του πολιτισμού και της οπτικοακουστικής πολιτικής, της περιφερειακής πολιτικής και του συντονισμού των μέσων αναδόμησης, των τηλεπικοινωνιών και της τεχνολογίας της πληροφόρησης, της αγροτικής οικονομίας γενικώς, των συγκοινωνιών, της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, της νομοθεσίας περί εταιρειών, της τελωνειακής ένωσης και του χρηματιστικού ελέγχου.

(β) Κάλυψε εν μέρει τα κριτήρια της γενικής οικονομίας, ελεύθερης κυκλοφορίας μέσω ανταγωνισμού, ορισμένων πτυχών του νόμου περί ανωνύμων εταιρειών, της βασικής αγροτικής πολιτικής, των στατιστικών, των μέτρων για θέσεις εργασίας, της ενέργειας, της

πληροφορικής, της δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων και του εθνικού προγράμματος ανάπτυξης.

Η εταιρική σχέση η οποία εγκρίθηκε το 2001 και αναθεωρήθηκε τον Μάιο του 2003, στόχευε στην πρόοδο της Τουρκίας αναφορικά με την ενσωμάτωση ενός νομικού πλαισίου το οποίο θα έθετε βάσει προτεραιοτήτων τομείς εργασίας, τα χρηματοδοτικά μέσα για την πραγματοποίηση αυτών των προτεραιοτήτων, αλλά και τους όρους που θα πλαισίωναν την βοήθεια αυτή προς την Τουρκία, αναδεικνύοντας μέσα προς την στήριξη των προσπαθειών της χώρας προς προσχώρηση αυτής στην ΕΕ. Και σε αυτό το σημείο, αναφορικά με τα μέσα αυτά στήριξης, έρχεται το *εθνικό πρόγραμμα υιοθέτησης του Κοινοτικού Κεκτημένου (ΕΠΥΚΚ)*, η κοινή αξιολόγηση των μεσοπρόθεσμων προτεραιοτήτων της οικονομικής πολιτικής, το σχέδιο εθνικής ανάπτυξης, αλλά με τη σειρά τους και άλλα τομεακά προγράμματα (Καζάκος: 2003).

Το ΕΠΥΚΚ και η πρόοδος της Τουρκίας

Δικαιώματα Μειονοτήτων και Στρατός

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέσω συχνών αξιολογήσεων, παρατηρεί πως υπάρχει αναγκαιότητα ως προς τις προσπάθειες αναφορικά με τον τομέα της ελευθερίας της έκφρασης, με τα δικαιώματα των μη μουσουλμανικών θρησκευτικών κοινοτήτων, τα δικαιώματα των γυναικών, τα συνδικαλιστικά δικαιώματα και τον έλεγχο του στρατού από τις πολιτικές αρχές. Απαιτείται στήριξη των τριών κριτηρίων, όπως καθορίστηκαν στην Κοπεγχάγη το 2002 για τις υποψήφιες χώρες. Αρχικά, ικανοποίηση του *πολιτικού κριτηρίου* του ΕΠΥΚΚ με ύπαρξη σταθερών θεσμών που στηρίζουν τη δημοκρατία, την ελευθερία, το κράτος δικαίου, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μειονοτήτων, αλλά και γενικότερη προστασία των μειονοτήτων. Επιπρόσθετα, στήριξη του *οικονομικού κριτηρίου*, με την ύπαρξη βιώσιμης ανάπτυξης της οικονομίας της αγοράς, καθώς και ικανότητα αντιμετώπισης

του ανταγωνισμού και των δυνάμεων της αγοράς στο εσωτερικό της ευρωπαϊκής οικογένειας και τέλος, στήριξη του *κριτηρίου του κοινοτικού κεκτημένου*, με την ικανότητα της υποψήφιας χώρας να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της και να αποδεχθεί τους σχετικούς όρους περί κοινωνικο-οικονομικοπολιτικής και νομισματικής ένωσης (Davutoglu: 1994).

Η κάθε υποψήφια χώρα έχει κληθεί να υιοθετήσει ένα Εθνικό Πρόγραμμα Υιοθέτησης του κοινοτικού κεκτημένου. Αυτό καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο η εν λόγω χώρα σκέπτεται να αντιμετωπίσει τη Συμφωνία Σύνδεσης. Το χρονοδιάγραμμα της εφαρμογής των προτεραιοτήτων της Σύνδεσης και των επιπτώσεων επί του ανθρώπινου παράγοντα και των χρηματοδοτικών πηγών. Το Σύμφωνο Σύνδεσης και το Εθνικό Πρόγραμμα Υιοθέτησης του κοινοτικού κεκτημένου αναθεωρούνται σε τακτική βάση ώστε να λαμβάνουν υπόψη τους την πρόοδο που συντελέστηκε και να τίθενται νέες προτεραιότητες.

Έτσι, βάσει των παραπάνω προσπάθησα χρησιμοποιώντας πηγές του Ahmet Davutoglu, Barry Rubin, Choudhury Askar, eliamer, Μούτσογλου, Καραφωτάκη και Σέρμπου, να καταλήξω σε έναν πίνακα, θίγοντας την αιωρούμενη ακόμη κατάσταση στην Τουρκία, αναφορικά με ζητήματα – κυρίως- σχετικά με τα **ανθρώπινα δικαιώματα**, καταλήγοντας στα εξής:

ΔΕΝ ΠΑΡΑΤΗΡΗΘΗΚΕ ΠΡΟΟΔΟΣ:

- Στον τομέα της δημόσιας διοίκησης
- Στον τομέα σχέσεων πολιτείας- στρατού
- Ανώτατα στελέχη προβαίνουν ακόμη σε δημόσιες δηλώσεις για να ασκήσουν επιρροή σε τομείς που δεν υπάγονται στις αρμοδιότητές

τους

- Δεν είναι ομοιόμορφη η εκτέλεση των μεταρρυθμίσεων, ενώ παρατηρείται μεροληψία των δικαστών
- Ανεπαρκείς πολιτικές κατά της διαφθοράς
- Καταγγελίες για βασανιστήρια και κακομεταχείριση εκτός των κέντρων κρατουμένου (ΝΑ τμήμα χώρας)
- Πρόβλημα ατιμωρησίας βασανιστών
- Υπερβολική χρήση βίας από τις δυνάμεις ασφαλείας κατά τις διαδηλώσεις
- Δυσκολίες στην ίδρυση συλλόγων για την προώθηση συγκεκριμένης πολιτιστικής ταυτότητας
- Οι μουσουλμανικές μειονότητες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν προβλήματα, βάσει της αναβλητικότητας της θέσπισης νόμων για την βελτίωση της κατάστασης των θρησκευτικών μειονοτήτων και της ελευθερίας του θρησκέυματος
- Το ζήτημα των δικαιωμάτων των γυναικών απαιτεί συνεχώς μεγαλύτερη προσοχή, καθώς πρακτικά τα δικαιώματά τους δεν προστατεύονται πάντα, ιδίως στις φτωχότερες περιοχές της χώρας
- Το ζήτημα των δικαιωμάτων των παιδιών δεν διαθέτει πρόοδο, ιδίως για την εκπαίδευση και απασχόληση κάτω των 15
- Δεν πληρούνται τα πρότυπα της ΕΕ και της ΔΟΕ (Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας), ιδίως αναφορικά με το δικαίωμα στην απεργία και το δικαίωμα συλλογικής διαπραγμάτευσης
- Δεν έχει υπογράψει τις νομοθετικές πράξεις για τα δικαιώματα των μειονοτήτων²⁰

---

20 Στον χώρο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της προστασίας των μειονοτήτων η Έκθεση αναφέρει μεταξύ άλλων και τα εξής:

«Οι συνταγματικές τροπολογίες του Οκτωβρίου 2001 οδήγησαν στην έγκριση τριών νομοθετικών πακέτων για υλοποίηση το 2002. Τα τρία "πακέτα μεταρρυθμίσεων" που εγκρίθηκαν τον Φεβρουάριο, τον Μάρτιο και τον Αύγουστο του 2002 τροποποίησαν διάφορες διατάξεις της βασικής τουρκικής νομοθεσίας και ανταποκρίθηκαν σε μια μεγάλη γκάμα θεμάτων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, περιλαμβανομένης της θανατικής ποινής, της άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών, της προφυλάκισης και της νομικής ικανοποίησης. Η κυβέρνηση φαίνεται αποφασισμένη να εξασφαλίσει την ταχεία εφαρμογή των νέων διατάξεων. Καταβάλλει προσπάθειες για την έγκριση όλων των απαιτούμενων διοικητικών μέτρων εντός του Νοεμβρίου 2002».

Η Έκθεση στη συνέχεια προχωρεί σε αξιολόγηση των θέσεων που πήρε η Τουρκία σε διεθνή συνέδρια κτλ. σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και, μεταξύ άλλων, αναφέρει ότι μολονότι τον Απρίλιο η Βουλή επικύρωσε τη Σύμβαση του ΟΗΕ για την εξάλειψη κάθε μορφής φυλετικών διακρίσεων «δεν σημειώθηκε πρόοδος στην αποδοχή άλλων σημαντικών διεθνών οργάνων για τα ανθρώπινα δικαιώματα όπως το Διεθνές Δικαστήριο Εγκλημάτων, η Διεθνής Σύμβαση του ΟΗΕ για τα πολιτικά δικαιώματα και η Διεθνής Σύμβαση του ΟΗΕ για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα. Τον Ιανουάριο 2001 η κυβέρνηση αποφάσισε να ανακαλέσει το άρθρο 5 περί "δικαιώματος ελευθερίας και ασφαλείας" στις περιοχές υπό καθεστώς εκτάκτων μέτρων». Και η «υπόθεση Λοϊζίδου» απασχολεί την Έκθεση: η υπόθεση, αναφέρει, «είναι υπό συνεχή παρακολούθηση από την επιτροπή υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης και αφορά τη συνεχιζόμενη παραβίαση του δικαιώματος της αιτούσης επί της παρουσίας της και την μη εκπλήρωση της δικαίας αποζημίωσης που της επιδίκασε το δικαστήριο. Δεν υπήρξε συνέχεια μετά την ενδιάμεση απόφαση για την υπόθεση που ελήφθη τον Ιούνιο 2001 με την οποία η Τουρκία καταδικάστηκε

για την μη εκπλήρωση της δικαστικής απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της 28ης Ιουλίου 1998».

Η Έκθεση διαπιστώνει επίσης, ότι «υπάρχει σημαντική απροθυμία εκ μέρους των μη κυβερνητικών οργανώσεων να μετάσχουν σε επιτροπές ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τούτο οφείλεται στις επιφυλάξεις τους για τη σύνθεση των επιτροπών στις οποίες, σε μερικές περιπτώσεις, μετέχουν πρόσωπα των δυνάμεων ασφαλείας. Επίσης, πολλές επιτροπές μη κυβερνητικών οργανώσεων δεν εκλήθησαν να μετάσχουν στην (υπουργική) Επιτροπή».

Σχετικά με τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα η Έκθεση αναφέρει, «Η κατάργηση της θανατικής ποινής εν καιρώ ειρήνης συζητήθηκε ευρύτατα στην κυβέρνηση συνεργασίας, επικεντρωμένη στην υπόθεση Οτσαλάν. Η θανατική ποινή μετριάστηκε σε ισόβια κάθειρξη. Οι καταδικασμένοι για τρομοκρατικά εγκλήματα πρέπει να εκτίσουν ολόκληρη την ποινή τους». Σχετικά με τα βασανιστήρια και την κακή μεταχείριση κρατουμένων τονίζεται ότι «η προφυλάκιση σε αστυνομικά κρατητήρια περιορίστηκε σε τέσσερις ημέρες το πολύ, με πιθανή παράταση τριών ημερών σε επαρχίες που είναι ακόμη σε καθεστώς μέτρων εκτάκτου ανάγκης».

Το «πακέτο μεταρρυθμίσεων», αναφέρει η Έκθεση, τονίζει για τα πολιτικά κόμματα ότι «με τον νέο νόμο το Συνταγματικό Δικαστήριο μπορεί να παίρνει απόφαση να στερήσει σε ένα πολιτικό κόμμα την οικονομική ενίσχυση αντί να το διαλύει. Μολονότι αφήνει αναλλοίωτη τη βάση των κυρώσεων εναντίον πολιτικών κομμάτων κάνει πιο δύσκολη τη διάλυση ενός πολιτικού κόμματος». Η ελευθερία της θρησκείας είναι εγγυημένη «αλλά οι μη μουσουλμανικές κοινότητες αντιμετωπίζουν νομικά εμπόδια, μερικά από τα οποία αναφέρονται στο "πακέτο μεταρρυθμίσεων" του Αυγούστου 2002. Μη μουσουλμανικές θρησκευτικές κοινότητες αναγνωριζόμενες από τη Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης του 1923 (Έλληνες, Αρμένιοι και Εβραίοι) είτε όχι έχουν αντιμετωπίσει εμπόδια λόγω του ότι στερούνται νομικών και

- Περιορισμένες η ραδιοτηλεοπτική μετάδοση εκπομπών σε άλλες γλώσσες από την τουρκική, αναφορικά με τα πολιτικά δικαιώματα (περιορισμοί στο τουρκικό εκπαιδευτικό σύστημα). Όλα τα ιδιωτικά σχολεία, τα οποία περιείχαν μαθήματα στην κουρδική γλώσσα, έκλεισαν το 2005²¹
- Περιορισμοί σε πολιτική ζωή και σε πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες
- Στόχος τρομοκρατικών επιθέσεων έως σήμερα, ιδίως από το PKK (περιλαμβάνεται στη λίστα των τρομοκρατικών οργανώσεων της ΕΕ)

ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων και απαγόρευση εκπαίδευσης του κλήρου». Εξάλλου «περιορισμένη ήταν η βελτίωση στην πράξη της δυνατότητας των μελών των εθνικών ομάδων, με πολιτιστική ταυτότητα και κοινές παραδόσεις, να εκφράζουν τη γλωσσική και πολιτιστική τους ταυτότητα. Η Τουρκία δεν υπέγραψε τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των μειονοτήτων και δεν αναγνωρίζει μειονότητες άλλες από εκείνες που αναφέρονται στη Συνθήκη της Λωζάννης».

21 Αριθμός σπουδαστών από όλη τη χώρα έκανε αίτηση για κατά βούληση διδασκαλία της κουρδικής γλώσσας στα πανεπιστήμια. Πολλά πανεπιστήμια αποδέχθηκαν το αίτημα αλλά σε άλλα αυτό δεν έγινε δεκτό. Το Συμβούλιο Ανώτατης Παιδείας έστειλε εξώδικο στους πρυτάνεις των πανεπιστημίων ζητώντας να επιβάλουν πειθαρχικές ποινές στους αιτούντες. Σε πολλές πόλεις σπουδαστές θεωρήθηκαν ποινικώς υπεύθυνοι και οδηγήθηκαν στον εισαγγελέα. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι υποθέσεις απορρίφθηκαν. Η Τουρκία οργάνωσε το φόρουμ ΕΕ - Οργάνωση Ισλαμικής Διάσκεψης, με θέμα «Πολιτισμοί και Αρμονία - η Πολιτική Διάσταση», στην Κωνσταντινούπολη τον Φεβρουάριο.

- Μεγάλος αριθμός εκτοπισθέντων στο εσωτερικό της χώρας
- Δεν επήλθε καμία πρόοδος με την Κύπρο²²

_____ • ~~Δεν προχώρησε~~ στην εφαρμογή του υπογεγραμμένου πρωτοκόλλου 22 Για το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας η Έκθεση γράφει:

«Η συνταγματική τροπολογία που εισάγει αλλαγές στη σύνθεση και τον ρόλο του ΕΣΑ έχει τεθεί σε εφαρμογή. Νομοσχέδιο για την εφαρμογή της τροπολογίας βρίσκεται ακόμη στη Βουλή. Ο αριθμός των πολιτών μελών του αυξήθηκε από 5 σε 9 έναντι 5 στρατιωτικών. Το ΕΣΑ τυπικώς είναι συμβουλευτικό σώμα. Στην πράξη η γνώμη του έχει περισσότερο βάρος από της απλές υποδείξεις και τα στρατιωτικά μέλη του ασκούν ιδιαίτερη επιρροή. Το ΕΣΑ συνέρχεται άπαξ του μηνός. Κατόπιν τα συμπεράσματά του δημοσιοποιούνται με σχετική ανακοίνωση. Το ΕΣΑ έχει εκφράσει γνώμη και έχει κάνει υποδείξεις σε σειρά κυβερνητικών θεμάτων και πολιτικών, περιλαμβανομένων των εκτάκτων μέτρων στη ΝΑ Τουρκία, του πολέμου κατά της τρομοκρατίας, των πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων που σχετίζονται με τη συμμόρφωση της Τουρκίας στα κριτήρια ένταξης στην ΕΕ και για την Κύπρο».

Σημειώνοντας τον ρόλο του ΕΣΑ στην Τουρκία η Έκθεση συνεχίζει: «Οι ρόλοι του ΕΣΑ στο Οπτικό-Ακουστικό Συμβούλιο ενισχύθηκαν ως συνέπεια του νόμου για τις εκπομπές ο οποίος εγκρίθηκε εκ νέου μετά το βέτο του Προέδρου και σήμερα βρίσκεται ενώπιον του Συνταγματικού Δικαστηρίου. Οι ένοπλες δυνάμεις έχουν έναν ουσιαστικό βαθμό αυτονομίας στην διαμόρφωση του στρατιωτικού προϋπολογισμού. Λεπτομέρειες για τον και στρατιωτικό προϋπολογισμό γίνονται γνωστές μέσω του Τύπου. Υπάρχουν ακόμη δύο ιδιαίτερα Ταμεία, πέραν του προϋπολογισμού, για τους στρατιωτικούς παρά τις προσπάθειες της κυβέρνησης να τα κλείσει και να ακολουθήσουν τα έξοδά τους την κανονική διαδικασία του προϋπολογισμού. Το ΕΣΑ συνεχίζει να αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα εσωτερικής πολιτικής. Η πλειοψηφία των μη στρατιωτικών στη σύνθεσή του και των αρχών σε χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς

- Δεν έχει λάβει πλήρη εναρμόνιση η μετανάστευση, η καταπολέμηση οργανωμένο εγκλήματος, η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες

ΜΙΚΡΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΣΤΗΝ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ:

- Η νομοθετική μεταρρύθμιση για την ενίσχυση της καταπολέμησης της διαφθοράς: συνεχίζουν η διαφθορά και η έλλειψη διαφάνειας να αποτελούν σοβαρά ζητήματα για την Τουρκία, παρά την επικύρωση των σχετικών ευρωπαϊκών συνθηκών. Η Έκθεση αναφέρεται στα μέτρα κατά της διαφθοράς και σημειώνει: *«Έρευνες δείχνουν ότι η διαφθορά παραμένει σοβαρό πρόβλημα στην Τουρκία. Η υψηλόβαθμη ερευνητική επιτροπή που συγκρότησε η κυβέρνηση το 2001 υπέδειξε μέτρα εναντίον της διαφθοράς». Αναφέρονται στη συνέχεια σειρά νόμων και μέτρων που υιοθέτησε η κυβέρνηση, η πρόσφατη σχετική νομοθεσία και οι τροπολογίες που εγκρίθηκαν από τη Βουλή τον Ιούλιο. Και συνεχίζει: «Η Τουρκία δεν έχει επικυρώσει ακόμη τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για ξέπλυμα χρήματος, έρευνα και κατάσχεση προϊόντων εγκλήματος, ούτε τον Αστικό Κώδικα και τη Σύμβαση Ποινικής Νομοθεσίας για τη Διαφθορά του Συμβουλίου της Ευρώπης της 27ης Σεπτεμβρίου 2002. Είναι μέλος της Σύμβασης του ΟΟΣΑ για πάταξη της δωροδοκίας ξένων σε διεθνείς επιχειρησιακές συναλλαγές και μετέχει στην παρακολούθηση των μέτρων κατά της διαφθοράς του ΟΟΣΑ εναντίον της δωροδοκίας ξένων σε εμπορικές συναλλαγές. Η Τουρκία δεν είναι μέλος του Συμβουλίου της Ομάδας Ευρωπαϊκών Κρατών κατά της Διαφθοράς. Επίσημα στοιχεία δείχνουν τη συνεχή αύξηση του αριθμού των περιπτώσεων παράβασης*

περιορισμός του σε ρόλο συμβούλου, σύμφωνα με τις προτεραιότητες της Συμφωνίας Σύνδεσης, δεν φαίνεται να έχουν αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο το ΕΣΑ λειτουργεί στην πράξη. Μολονότι οι αποφάσεις λαμβάνονται κατά πλειοψηφία, οι απόψεις των στρατιωτικών μελών του συνεχίζουν να έχουν μεγάλη βαρύτητα».

καθήκοντος εκ μέρους δημοσίων υπαλλήλων. Τα τελευταία στοιχεία αναφέρουν ότι 190 περιπτώσεις εξετάζονται και άλλες 161, προηγούμενων ετών, έκλεισαν. Από αυτές, 84 καταδικάστηκαν σε φυλάκιση, 43 αθώωθηκαν και μία υπόθεση απορρίφθηκε». Αναφέρεται σειρά άλλων περιπτώσεων διαφθοράς και η Εκθεση καταλήγει: «Συνολικά έχουν γίνει ορισμένα βήματα για την πρόληψη της διαφθοράς και των διεφθαρμένων πρακτικών. Η υιοθέτηση στρατηγικής που θα ενισχύει τη διαφάνεια και την καλή διακυβέρνηση πρέπει να χαιρετιστεί και τώρα πρέπει να δώσουμε προσοχή στην εφαρμογή των μέτρων».

- Ακόμη δεν εγγυάται το ισχύον νομικό πλαίσιο πλήρη ελευθερία έκφρασης βάσει των ευρωπαϊκών προτύπων
- Κεντρική τράπεζα και κυβέρνηση εξακολουθούσαν να εφαρμόζουν πολιτική αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού
- Παραμένουν εξαρτημένες οι ανάγκες σε κρατική και ξένη χρηματοδότηση, από την εμπιστοσύνη των επενδυτών (απειλή για μακροοικονομική σταθερότητα)
- Ελάχιστη πρόοδος στον τομέα ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων και των δημοσίων συμβάσεων
- Προσπάθεια καταπολέμησης μονοπωλίων
- Αναμένονται πρόσθετες προσαρμογές αναφορικά με τον ασφαλιστικό τομέα και τον τομέα των επενδύσεων υπηρεσιών και αγορών, αλλά και με τον οπτικοακουστικό τομέα και τομέα ενημέρωσης
- Μικρή πρόοδος στη γεωργία, καθότι δεν υπήρξε πλήρης υιοθέτηση κοινής γεωργικής πολιτικής: «η κυβέρνηση εγκαινίασε την απογραφή των βοοειδών και της γης αλλά οι προετοιμασίες για το σύστημα φύτευσης δεν άρχισαν ακόμη. (...) Δεν αντιμετωπίστηκαν και άλλοι τομείς αυτής της προτεραιότητας. (...) Δεν αναβαθμίστηκε η δυνατότητα εφαρμογής αποφάσεων και οι προτεραιότητες που

αφορούν τη γεωργία καλύφθηκαν μερικώς». Στην αλιεία «λίγες συγκεκριμένες πράξεις έγιναν, όπως λ.χ. για τον εκσυγχρονισμό της καταγραφής του αλιευτικού στόλου».

- Μικρή πρόοδος στην κοινωνική προστασία και εφαρμογή νόμου για άτομα με αναπηρίες

ΑΝΑΣΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ:

- Το κοινοβούλιο αναθεώρησε τις διαδικασίες των στρατοδικείων, κάτι που ενίσχυσε τις νομικές εγγυήσεις για τους εναγόμενους
- Πρόοδος στην δικαστική μεταρρύθμιση, με ενδυνάμωση του δικαστικού συστήματος, μέσω της δημιουργίας νέου συστήματος δικαστηρίων οικογενειακού δικαίου και κατάργηση αρμοδιότητας των στρατιωτικών δικαστηρίων, ως προς την εκδίκαση πολιτικών υποθέσεων
- Αλλαγές στο σύστημα των Δικαστηρίων Εθνικής Ασφάλειας, με την κατάργηση της κράτησης σε απομόνωση
- Συστήθηκε ομάδα παρακολούθησης των μεταρρυθμίσεων και κατάρτισης δικαστικού σώματος, μέσω επιμορφωτικών σεμιναρίων σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- Λιγότερες περιπτώσεις βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μειονοτήτων
- Εισήχθηκε μακροσκελής κατάλογος αδικημάτων στο πλαίσιο της τρομοκρατίας
- Μειώθηκαν οι εγγυήσεις για τους εναγόμενους
- Αυξήθηκε η δημόσια συζήτηση για ευρύ φάσμα θεμάτων που αφορούν παραδοσιακά ευαίσθητα ζητήματα
- Αμβλύνθηκαν οι περιορισμοί της ελευθερίας του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι, με παράλληλη βελτίωση της εφαρμογής των ληφθέντων μέτρων στον τομέα αυτό

- Οι σχέσεις με Ελλάδα τείνουν προς καλύτερευση και συμφωνήθηκε δέσμη οικοδόμησης εμπιστοσύνης (ωστόσο οι συνεχείς εξελίξεις δεν έχουν φανερώσει επίλυση των διαφορών μεταξύ των χωρών). Οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας συνεχίζουν να βελτιώνονται, κυρίως λόγω της στενής συνεργασίας μεταξύ των υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών. Η ανασχηματισμένη τον Ιούλιο κυβέρνηση διακήρυξε ότι θα συνεχίσει στην ίδια οδό. Στη διάρκεια του περασμένου χρόνου τέθηκαν σε ισχύ δέκα διμερείς συμφωνίες συνεργασίας, όπως λ.χ. για το περιβάλλον και την οικονομική ανάπτυξη. Επίσης υπογράφηκαν πέντε συμφωνίες συνεργασίας στον πολιτισμό και στην παροχή επείγουσας βοήθειας. Η Ελλάδα συνεχίζει να παρέχει τεχνογνωσία στην Τουρκία επί θεμάτων που αναφέρει το σχετικό κοινοτικό κεκτημένο. Τον Μάρτιο υπογράφηκε συμφωνία μεταξύ των δύο κυβερνήσεων για την κατασκευή αγωγού φυσικού αερίου, ο οποίος θα παρέχει στην Ελλάδα φυσικό αέριο από την Κασπία μέσω Τουρκίας. Το πρόγραμμα, ύψους 300 εκατ. ευρώ, έχει μεγάλη συμβολική σημασία διότι γίνεται ο φυσικός σύνδεσμος μεταξύ των δύο χωρών.
- Η οικονομική συνεργασία προχώρησε. Μια Μεικτή Τουρκο-Ελληνική Οικονομική Επιτροπή συνήλθε το πρώτον στην Αθήνα στις 13 Φεβρουαρίου και υπογράφηκε πρωτόκολλο το οποίο καλύπτει συνεργασία στους τομείς ενέργειας, βιομηχανίας, γεωργίας, μεταφορών και τελωνειακής συνεργασίας. Πέραν τούτων, επικυρώθηκε πρωτόκολλο μεταξύ των δύο χωρών για την επανένταξη των λαθρομεταναστών. Τέθηκε σε ισχύ αλλά μέχρι στιγμής δεν εφαρμόζεται πλήρως. Συνεχίζονται οι προσπάθειες για νέα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης, όπως η ματαίωση στρατιωτικών ασκήσεων στο Αιγαίο. Άρχισαν συναντήσεις μεταξύ των υπηρεσιών πληροφοριών των δύο χωρών. Η Ελλάδα και η Τουρκία οργάνωσαν

από κοινού τελετή για τα 50 χρόνια του NATO στις Βρυξέλλες και τον Απρίλιο 2002 και από κοινού επίσκεψη στη Μέση Ανατολή. Τον Ιανουάριο ,οι υπουργοί Εξωτερικών προχώρησαν σε διερευνητικές συνομιλίες για το Αιγαίο. Οι συνομιλίες άρχισαν επισήμως στην Κωνσταντινούπολη στις 15 Φεβρουαρίου 2002 στα πλαίσια του φόρουμ της ΕΕ και Οργάνωσης Ισλαμικής Διάσκεψης για την εναρμόνιση των πολιτισμών.

- Ανάγκη για δημιουργία σχέσεων Καλής Γειτονίας
- Η Τουρκία είναι σε θέση να θεωρηθεί λειτουργούσα οικονομία της αγοράς, εφόσον συνεχίζει τις προσπάθειες σταθεροποίησης των μεταρρυθμίσεων
- Πρόθυμη να αντιμετωπίσει ανταγωνιστικές πιέσεις και δυνάμεις της αγοράς στο εσωτερικό της ΕΕ, βάσει της σταθεροποιητικής της πολιτικής, με όλο και περισσότερα αποφασιστικά μέτρα
- Έντονη οικονομική ανάπτυξη βάσει σταθερότητας
- Ελλείμματα προϋπολογισμού και χρέη της κυβέρνησης μειώθηκαν
- Ελήφθησαν μέτρα για τον τομέα της κοινωνική ασφάλισης
- Επιβεβαιώθηκε η ανεξαρτησία των κανονιστικών και εποπτικών φορέων, ενώ καταργούνται σταδιακά τα ειδικά προνόμια των κρατικών τραπεζών
- Επιταχύνθηκε η διαδικασία ιδιωτικοποίησης και η πρόοδος του τραπεζικού και μη τραπεζικού χρηματοπιστωτικού τομέας
- Πιο ανοιχτή η οικονομία στις επενδύσεις και στο εξωτερικό εμπόριο
- Ανεβαίνει η ικανότητα της ανάληψης υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα του μέλους
- Έχει υιοθετήσει το μεγαλύτερο μέρος των διεθνών λογιστικών προτύπων
- Βελτιώθηκε η διοικητική ικανότητα αναφορικά με την πνευματική

ιδιοκτησία, αλλά χρειάζονται περαιτέρω προσπάθειες για την πάταξη της πειρατείας

- Θέσπιση νόμων στον τραπεζικό τομέα και νομοθεσία περί αφερεγγυότητας στους τομείς των ασφαλίσεων και επικουρικών συντάξεων
- Εξελίξεις στον τομέα της πληροφορίας και των μέσων ενημέρωσης, με ραδιοτηλεοπτικές μεταδόσεις σε άλλες γλώσσες, αλλά και ανάπτυξη του τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και της τεχνολογίας
- Πρόοδος στην βιομηχανική πολιτική και στις επενδύσεις
- Πρόοδος στην επιστήμη, στην έρευνα, στην χορήγηση πιστώσεων, στον πολιτιστικό τομέα και στην εκπαίδευση
- Προσπάθεια για την ορθή διαχείριση των αποβλήτων και του θορύβου
- Πρόοδος σε θέματα ασύλου, συνοριακής διαχείρισης, καταπολέμησης εμπορίας ανθρώπων και πρόοδος της αστυνομικής συνεργασίας
- Προώθηση εξωτερικής πολιτικής, πολιτικής ασφαλείας, σύναψης δραστηριοτήτων στην Μέση Ανατολή, προώθηση περιφερειακής σταθερότητας, συμμετοχή σε αποστολές με την ΕΕ

Οφείλει:

- Να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις συνέπειες που θα επέλθουν από τον αντιτρομοκρατικό νόμο στις θεμελιώδεις ελευθερίες
- Να εναρμονιστούν διατάξεις του τουρκικού ποινικού δικαίου και του άρθρου 301 του ποινικού κώδικα σχετικά με την ελευθερία της έκφρασης και της εναρμόνισής της με την ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα
- Να θεσπιστεί νομικό πλαίσιο με την ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ώστε όλες οι θρησκευτικές μειονότητες να μπορούν να λειτουργήσουν χωρίς αυθαίρετους περιορισμούς
- Τα εγκλήματα τιμής να διερευνώνται συστηματικότερα και να

συνοδεύονται από διώξεις σε περιπτώσεις που είναι αναγκαίο

- Να βελτιωθεί η εφαρμογή των νομικών διατάξεων σχετικά με την εκπαίδευση και την απασχόληση των παιδιών ηλικίας κάτω των 15
- Να επιλυθούν τα σοβαρά οικονομικοκοινωνικά προβλήματα στο ΝΑ τμήμα της χώρας και να διασφαλίσει πως απολαμβάνει ο κουρδικός λαός πλήρως τον χάρτη των δικαιωμάτων και ελευθεριών του
- Να ενισχυθούν οι προσπάθειες δημοσιονομικής εξυγίανσης και να υποστηριχθούν από διαρθρωτικά μέσα
- Να δοθεί έμφαση στην καταπολέμηση της μη δηλωμένης εργασίας
- Να καταβληθούν πολλές προσπάθειες για την βελτίωση του επιπέδου εναρμόνισης με το κεκτημένο και να ενισχυθεί η διοικητική και θεσμική ικανότητα
- Να ενισχυθεί ο συντονισμός κι η συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων αρχών
- Να εκπληρωθούν οι σχετικές υποχρεώσεις που καθορίζονται βάσει της συμφωνίας σύνδεσης
- Να ενισχυθεί η εποπτική ικανότητα στον τομέα —κυρίως- των ασφαλίσεων και των αγορών κινητών αξιών
- Να υιοθετήσει σημαντικά στοιχεία του κεκτημένου για την αλιεία, καθώς δεν έχει υιοθετηθεί κοινή αλιευτική πολιτική
- Να καταργηθεί η φορολόγηση προϊόντων καπνού και αλκοολούχων ποτών, οι οποίες εισάγουν διακρίσεις
- Να βελτιωθεί η αυτοδιάθεση και η λογοδοσία, για την καταπολέμηση της διαφθοράς, ανεξαρτησίας του δικαστικού σώματος, αύξηση της διαφάνειας στη δημόσια διοίκηση
- Να αυξηθεί η προστασία των καταναλωτών και η υγεία
- Να βελτιωθεί ο τομέας της δημόσιας υγείας, με τον έλεγχο μεταδοτικών νόσων και δημιουργία δημοσίου δικτύου

επιδημιολογικής παρακολούθησης

- Εναρμόνιση με τελωνειακό τομέα
- Να ενισχυθεί η τελωνειακή διοίκηση και να αρχίσει να προετοιμάζεται για τη διασύνδεση των συστημάτων
- Να δημιουργηθεί σε εύθετο χρόνο συντονιστικές δομές για χρηματοδοτικές και δημοσιονομικές διατάξεις
- Να θεσπιστούν κανόνες εφαρμογής για να διασφαλιστεί ο ορθός υπολογισμός, η είσπραξη, η καταβολή και ο έλεγχος των ίδιων πόρων της

Έτσι, τον Ιούνιο του 2003 πραγματοποιείται στη Θεσσαλονίκη ευρωπαϊκό Συμβούλιο το οποίο χαιρετίζει τη δέσμευση της κυβέρνησης της Τουρκίας, αναφορικά με την διαδικασία της ένταξης. Έξι μήνες αργότερα, γίνεται αναφορά στην μεταρρύθμιση και ανάπτυξη σχετικά με την ταχύτητα των οικονομικών και πολιτικών κριτηρίων της Κοπεγχάγης, γεγονός που οδηγεί βαθύτερα την Τουρκία στην φωλιά της ΕΕ κι ορίζεται ως ημερομηνία έναρξης των ενταξιακών της διαπραγματεύσεων η 3^η Οκτωβρίου 2005.

Ωστόσο, αναφορικά με τον τομέα των ελευθεριών και των δικαιωμάτων, αλλά και της κατάστασης στο νότιο μέρος της χώρας, αναφορικά με τις κοινωνικο- στρατιωτικές σχέσεις με την ευρωπαϊκή τακτική, την μακροοικονομική αστάθεια και τα πρακτικά δομικά ελαττώματά της, η Τουρκία δεν πληρούσε ακόμη πλήρως τον χάρτη με τις προϋποθέσεις της ευρωπαϊκής οικογένειας. Όφειλε, στους παραπάνω τομείς, να αρθρώσει περαιτέρω προσπάθειες. Αναφορικά με το κυπριακό, η Τουρκία παρουσίασε μια προθυμία προς επίλυσή του, κάτι το οποίο κωλυσιεργούσε περαιτέρω την ένταξη της χώρας στην Ευρώπη (eurora: 2010) .

Από την άλλη, αναφορικά με το δημοσιονομικό πλαίσιο Τουρκίας και ΕΕ, η πρώτη προμηθεύτηκε από την Ένωση ένα σύνολο τομών- βοήθειας²³ στο προενταξιακό στάδιο στο οποίο βρισκόταν η Τουρκία, προκειμένου να επιτευχθεί γρηγορότερα η ενσωμάτωσή της στην ΕΕ. Η βοήθεια αυτή σχετιζόταν με έναν προενταξιακό κανονισμό, ο οποίος αποτελεί τη νομική βάση της εταιρικής σχέσης. Παράλληλα, η εταιρική σχέση, η οποία διακατέχει στο σχετικό κείμενο το νέο πλαίσιο της Τουρκίας και της σχέσης της με την ΕΕ, αναφορικά με τις μακροπρόθεσμες και βραχυπρόθεσμες μεταβολές στις υποχρεώσεις της χώρας σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, στοχεύοντας το κοινοτικό κεκτημένο. Επίσης, ο συγκεντρωτικός χρηματοδοτικός κανονισμός, ο πολιτικός διάλογος κι η διαδικασία αναλυτικής εξέτασης του κεκτημένου, ήταν κι αυτά μέρος της προενταξιακής βοήθειας της ΕΕ προς την Τουρκία (Zurcher: 2003).

Στο κείμενο των συμπερασμάτων του Συμβουλίου, τέθηκε το ζήτημα της πιθανής «ειδικής σχέσης» Τουρκίας- ΕΕ, εάν οι διαπραγματεύσεις δεν είχαν πλήρη επιτυχία, γεγονός στο οποίο προστίθεται και ο όρος του δικαιώματος του 1/3 των κρατών-μελών στην άσκηση βέτο, σε περίπτωση που υπάρξει παραβίαση αρχών στις οποίες βασίζεται η ΕΕ (eurora.eu²⁴).

---

²³ Η Τουρκία διαθέτει το δικό της προενταξιακό μέσο και, χάρη σ' αυτό, συμμετέχει στα πολυκρατικά οριζόντια προγράμματα. Το πρόγραμμα προενταξιακής χρηματοδοτικής βοήθειας του 2004 για την Τουρκία αφορούσε κυρίως τα ακόλουθα θέματα: την εκπλήρωση των πολιτικών κριτηρίων της Κοπεγχάγης, την εναρμόνιση με το κεκτημένο, την ενίσχυση της δημόσιας διοίκησης, τη δικαιοσύνη και τις εσωτερικές υποθέσεις καθώς και την οικονομική και κοινωνική συνοχή. Το πρόγραμμα προέβλεπε επίσης τη συγχρηματοδότηση της τουρκικής συνεισφοράς για τη συμμετοχή στο έκτο πρόγραμμα-πλαίσιο και στα κοινοτικά εκπαιδευτικά προγράμματα. Η απόφαση της Επιτροπής σχετικά με τη δέσμη ειδικής βοήθειας του 2003 για το βόρειο τμήμα της Κύπρου τροποποιήθηκε στις 11 Αυγούστου 2004 (απόφαση C(2004) 3030) με σκοπό τον επαναπροσανατολισμό του προγράμματος βοήθειας σε συνάρτηση με το αποτέλεσμα των δημοψηφισμάτων του Απριλίου 2004, με την αύξηση των χορηγούμενων κεφαλαίων για τη βοήθεια του TAIEX και για τις μελέτες σκοπιμότητας. Η Επιτροπή διαχειρίζεται σε κεντρικό επίπεδο τη βοήθεια που χορηγείται στο πλαίσιο του προγράμματος αυτού. Στα τέλη του 2004, οι συμβάσεις που είχαν υπογραφεί με το Πρόγραμμα ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών και το Βρετανικό Συμβούλιο ανέρχονταν σε 10,3 εκατομμύρια ευρώ (Πηγή: ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ PHARE, ΤΑ ΠΡΟΕΝΤΑΞΙΑΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑ ΜΕΣΑ – 2004 -Βρυξέλλες, 23.12.2005, σελ. 6) .

²⁴ «Ο κοινός στόχος των διαπραγματεύσεων είναι η προσχώρηση». Όμως, «οι εν λόγω διαπραγματεύσεις είναι μια ανοιχτή διαδικασία».

Το 2006, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την Έκθεση Προόδου της Άγκυρας σχετικά με τα κριτήρια ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Έτσι, έγινε αντιληπτό από την Κομισιόν πως η κατάσταση με την Κύπρο έμεινε στάσιμη: η Τουρκία, ούτε άνοιξε τα λιμάνια και τα αεροδρόμια στην Κυπριακή Δημοκρατία, πέραν του επίσημου πρωτοκόλλου, το οποίο είχε υπογράψει²⁵. Η διορία η οποία δόθηκε βασιζόταν σε μεταβολές έως την Σύνοδο Κορυφής στο Ελσίνκι, όπου τελικά η Τουρκία δεν είχε επιφέρει καμία αλλαγή στην τακτική της, αναφορικά με την Κύπρο, ενώ αντίστοιχα στην Σύνοδο Κορυφής προτάθηκε από την Επιτροπή το πάγωμα των διαπραγματεύσεων έως ότου η Άγκυρα να τηρήσει τις υποχρεώσεις της, μια κίνηση στην οποία συμφώνησαν και τα κράτη- μέλη της ΕΕ, κι όχι στην οριστική διακοπή των διαπραγματεύσεων²⁶ (europa.eu).

Το 2007, βάσει ορισμένων εισηγήσεων της Κομισιόν, αποφασίστηκε στο Συμβούλιο των υπουργών Εξωτερικών, το πάγωμα οκτώ²⁷ ενταξιακών κεφαλαίων, χωρίς να κλείσει κανένα σε περίπτωση που η Τουρκία δεν

---

²⁵ Η Τουρκία υπέγραψε Επιπρόσθετο Πρωτόκολλο το οποίο διευρύνει τη Συμφωνία της Άγκυρας του 1963, η οποία αποτελεί τη νομική βάση των σχέσεων με την ΕΕ, έτσι ώστε να συμπεριλαμβάνει τα 10 νέα κράτη- μέλη που προσχώρησαν στην Ένωση: Εσθονία, Ελληνοκυπριακή Δημοκρατία, Λετονία, Λιθουανία, Ουγγαρία, Μάλτα, Πολωνία, Τσεχία, Σλοβακία, Σλοβενία (trtgreek.com: 2005).

²⁶ Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέφρασε ικανοποίηση για τη σημαντική πρόοδο που έχει σημειώσει η Τουρκία στη διαδικασία των μεταρρυθμίσεων, στις οποίες συγκαταλέγονται οι σοβαρές και εκτεταμένες συνταγματικές τροποποιήσεις που εγκρίθηκαν τον Μάιο, καθώς και για τις συνεχείς προσπάθειες της τουρκικής κυβέρνησης να ανταποκριθεί στα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης. Η Ένωση επανέλαβε ότι, σύμφωνα με τη δέσμευσή της, εάν τον Δεκέμβριο του 2004 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίσει ότι η Τουρκία πληροί τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης, η ΕΕ θα εγκαινιάσει δίχως καθυστέρηση διαπραγματεύσεις προσχώρησης με την Τουρκία. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών (4-5 Νοεμβρίου 2004): Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο παρακολούθησε την παρουσίαση από τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των εκθέσεων προόδου, του εγγράφου στρατηγικής για τη διεύρυνση και των συστάσεων για τις τέσσερις υποψήφιες χώρες καθώς και της μελέτης για τα θέματα που προκύπτουν από την προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως δημοσιεύθηκαν από την Επιτροπή στις 6 Οκτωβρίου 2004. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών (16-17 Δεκεμβρίου 2004): Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέφρασε την ικανοποίησή του για τα πορίσματα και τις συστάσεις που παρουσίασε η Επιτροπή, στις 6 Οκτωβρίου του 2004, και τα οποία περιλαμβάνονται στις τακτικές εκθέσεις της σχετικά με τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Τουρκία, στο έγγραφο στρατηγικής για τη διεύρυνση, στη σύστασή της σχετικά με την Τουρκία και στην εκτίμηση επιπτώσεων σχετικά με τα ζητήματα που προκύπτουν από την προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ (Πηγή: ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ PHARE, ΤΑ ΠΡΟΕΝΤΑΞΙΑΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑ ΜΕΣΑ – 2004 -Βρυξέλλες, 23.12.2005, σελ. 5).

²⁷ Ελεύθερη Διακίνηση Αγαθών, δικαίωμα εγκατάστασης και ελευθερίας παροχής υπηρεσιών, χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, γεωργία και ανάπτυξη της υπαίθρου, αλιεία, μεταφορές, τελωνειακή ένωση και εξωτερικές σχέσεις

τηρήσει τις δεσμεύσεις της, σύμφωνα με το υπογεγραμμένο πρωτόκολλο, γεγονός το οποίο έγινε δεκτό στην Σύνοδο Κορυφής στις Βρυξέλλες και για τα υπόλοιπα κεφάλαια, θα συνεχίζονταν κανονικά, χωρίς όμως να ολοκληρωθούν έως ότου η Άγκυρα τηρήσει τις υποχρεώσεις της απέναντι στην Κύπρο, ενώ τον Απρίλιο του ίδιου έτους, παρουσιάστηκε το Πρόγραμμα Εναρμόνισης της Τουρκίας με το Ευρωπαϊκό Κεκτημένο.

Το 2008, δημοσιεύονται οι αρχές για τις προτεραιότητες και τις προϋποθέσεις εκ μέρους του Συμβουλίου, αναφορικά με την προσχώρηση της Τουρκικής Δημοκρατίας, ενώ, ένα χρόνο αργότερα, γίνεται – για τέταρτη συνεχόμενη χρονιά- και πάλι αντιληπτή στην έκθεση προόδου, η στασιμότητα της Άγκυρας, τόσο στην εφαρμογή των κριτηρίων του υπογεγραμμένου Πρωτοκόλλου, όσο και στις υποχρεώσεις της απέναντι στην Κυπριακή Δημοκρατία. Το ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε τη σχετική έκθεση με ψήφισμα, αναφορικά με την εν λόγω στασιμότητα, καθώς και ιδιαίτερα θίχτηκε το θέμα της Κύπρου: εάν δεν γινόταν απόσυρση των τουρκικών στρατευμάτων από το νησί δεν θα μπορούσαν να συνεχίσουν οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη. Η τουρκική κυβέρνηση κλήθηκε να εφαρμόσει πλήρως και χωρίς χρονοτριβές το υπογεγραμμένο πρωτόκολλο, ενώ επισημάνθηκε πως η μη εφαρμογή του, θα επηρέαζε σημαντικά τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων (eurparl.eu: 2009, άρθρο 11).

Ερντογάν και εξελίξεις: το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Διαβάζοντας ένα άρθρο για τις εκλογές στην Τουρκία:

Τα αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών της 7ης Ιουνίου 2015 στην **Τουρκία** αποτελούν σίγουρα σταθμό για τη σύγχρονη ιστορία της χώρας, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά την περίοδο από το 2002 και εξής, στην οποία κυριάρχησε πολιτικά η φιγούρα του ισλαμιστή **Ταγίπ Ερντογάν**.

Σε σύνολο 550 εδρών στην Εθνοσυνέλευση (αυτοδυναμία με 276 έδρες), τα τέσσερα κόμματα τα οποία εισήλθαν σε αυτήν έλαβαν:

- **Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης - AKP** (ισλαμιστική Κεντροδεξιά – Δεξιά) – Αχμέτ Νταβούτογλου: 40,87% - 258 έδρες
- **Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα - CHP** (κεμαλική Κεντροαριστερά) – Κεμάλ Κιλιτσνάρογλου: 24,95% - 132 έδρες
- **Κόμμα Εθνικιστικού Κινήματος - MHP** (κεμαλική εθνικιστική Άκρα Δεξιά) – Ντεβλέτ Μπαχτσελί: 16,29% - 80 έδρες
- **Δημοκρατικό Κόμμα των Λαών - HDP** (φιλοκουρδική Αριστερά) – Σελαχατίν Ντεμιρτάς και Φιγκέν Γιουκσεγκντάγ: 13,12% - 80 έδρες

Η μεγάλη μάχη των ισλαμιστών με την κοσμική, κεμαλική ελίτ - με πυρήνα τις ένοπλες δυνάμεις - που διοικούσε τη χώρα επί 80 χρόνια, η οποία άρχισε με την κατάληψη της εξουσίας από το δεξιό ισλαμιστικό Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) των Ταγίπ Ερντογάν και Αμπντουλάχ Γκιουλ, το 2002, φαινόταν μέχρι το 2013 να έχει οριστικά κριθεί.

Έχοντας «αλώσει» την Προεδρία της Δημοκρατίας με τον Γκιουλ το 2007 και έχοντας προχωρήσει σε μαζικές εκκαθαρίσεις στις ένοπλες δυνάμεις, ο τότε πρωθυπουργός της Τουρκίας Ερντογάν έμοιαζε κυρίαρχος του παιχνιδιού σε σχέση με το μέλλον της χώρας, με το κόμμα του να λαμβάνει το τεράστιο ποσοστό του 49,83% στις βουλευτικές εκλογές του 2011.

Αραβική Άνοιξη και νεοοθωμανισμός

Τα δε πρώτα αποτελέσματα των εξεγέρσεων της «Αραβικής Άνοιξης», ειδικά η κατάληψη της εξουσίας από αδελφά με το AKP ισλαμοσυντηρητικά κόμματα σε **Τунησία** και **Αίγυπτο** το πρώτο διάστημα μετά τις ανατροπές, καθώς και η ισχυρή εκπροσώπηση ισλαμοσυντηρητικών ρευμάτων στη νέα εξουσία της **Λιβύης**, αλλά και

στην τότε ισχυρότατη αντιπολίτευση στη **Συρία**, έδωσε στο δίδυμο Ερντογάν - Νταβούτογλου (τότε υπουργός Εξωτερικών, σήμερα απερχόμενος πρωθυπουργός) την ψευδαισθηση ότι το νεοοθωμανικό όραμά τους για ένα σουνιτικό μουσουλμανικό τόξο από τη Βόρεια Αφρική μέχρι την Κεντρική Ασία υπό τουρκική ηγεμονία ερχόταν εγγύτερα από ποτέ.

Ωστόσο, τόσο οι ΗΠΑ, οι οποίες θεωρούσαν ότι η Αραβική Άνοιξη θα οδηγούσε σε φιλελεύθερες δημοκρατίες ακόμη πιο φιλικές προς τη Δύση, όσο και η Ρωσία, η οποία υποστήριξε έμμεσα την πτώση φιλοδυτικών καθεστώτων τύπου Μπεν Άλι και Μουμπάρακ (αλλά και Καντάφι, ο οποίος είχε στραφεί τα τελευταία χρόνια προς την Ευρώπη), δεν ήταν διατεθειμένες να δεχθούν έναν ανεξάρτητο, ισχυρό ισλαμιστικό πόλο υπό την ηγεμονία της Μουσουλμανικής Αδελφότητας ή της ισλαμοσυντηρητικής Τουρκίας σε ολόκληρο το τόξο Βόρειας Αφρικής - Μέσης Ανατολής.

Έτσι, η μία μετά την άλλη οι νίκες των ισλαμοσυντηρητικών δυνάμεων με τις οποίες ο Ερντογάν διατηρούσε αδελφικές πολιτικές σχέσεις ανατράπηκαν, με τυπικότερο παράδειγμα την ανατροπή και φυλάκιση του στενού συμμάχου του, προέδρου της Αιγύπτου Μοχάμεντ Μόρσι.

Στην Τυνησία κυρίαρχοι είναι πλέον οι κοσμικοί του Νιντάα Τουνές, στην Αίγυπτο ο κοσμικός δικτάτορας Σίσι, ο οποίος κατέσφαξε τους ισλαμιστές μετά το πραξικόπημα του Ιουλίου του 2013, στη Λιβύη η διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνηση είναι αντιισλαμιστική, ενώ στη Συρία ο κοσμικός (αν και φιλοϊρανόσ) Άσαντ έχει αποδυναμώσει τρομερά την αντιπολίτευση, η οποία συντρίβεται ανάμεσα στο καθεστώς της Δαμασκού και στο τζιχαντιστικό Ισλαμικό Κράτος.

Έτσι ο Ερντογάν βρέθηκε ουσιαστικά απομονωμένος διεθνώς, αφού ακόμη και το Κατάρ, το οποίο έχει ακολουθήσει επίσης πολιτική ενίσχυσης των δυνάμεων της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στον αραβικό κόσμο, αναγκάστηκε από τη Σαουδική Αραβία και τις άλλες μοναρχίες του Κόλπου να μετριάσει τη βοήθεια αυτή και να αποστασιοποιηθεί, έστω για λόγους τακτικής.

Ο ισλαμιστικός «εμφύλιος» Ερντογάν - Γκιουλέν

Το 2013, ταυτόχρονα, έγινε ανοικτός και ο «εμφύλιος» στο ισλαμιστικό, αντικεμαλικό στρατόπεδο στο εσωτερικό της Τουρκίας.

Ο Φετουλάχ Γκιούλεν, ισλαμιστής ιεροκήρυκας αυτοεξόριστος στις ΗΠΑ από το 1998-1999, όταν το τότε κεμαλικό καθεστώς της Άγκυρας του είχε απαγγείλει κατηγορίες για υπονόμηση του κοσμικού χαρακτήρα του κράτους, έσπασε την πολύχρονη συμμαχία του με το επίσης ισλαμιστικό ρεύμα του Ερντογάν και του κήρυξε τον πόλεμο, βοηθώντας να πυροδοτηθεί το **κίνημα της Ταξίμ**.

Μέσα σε αυτές τις διαδηλώσεις, οι οποίες είχαν στόχο προσωπικά τον τότε πρωθυπουργό Ερντογάν, «κλυμπούσαν» κοσμικά ρεύματα που

απεχθάνονταν τον ισλαμιστικό συντηρητισμό του ΑΚΡ, αλλά και οι ισχυρότατες δυνάμεις του Γκιουλέν, που εμφανιζόταν ως «μετριοπαθής ισλαμιστής δημοκράτης», μολονότι ηγείται ενός μυστικοπαθούς και ιδιαίτερα σκοτεινού ισλαμικού δικτύου, ονόματι «Χιζμέτ».

Το δίκτυο Γκιουλέν, το οποίο είχε αρχίσει να αλώνει μυστικά κυρίως τη Δικαιοσύνη και την Αστυνομία στην Τουρκία από τα μέσα της δεκαετίας του '80, ενώ έχει και ισχυρότατες προσβάσεις στον Τύπο, με «ναυαρχίδα» του την εφημερίδα **Zaman**, βοήθησε πολύ τον Ερντογάν στην αποδυνάμωση - μέσω αποκαλύψεων για πραγματικές ή και ανύπαρκτες συνωμοσίες - των κεμαλικών στρατιωτικών όλη την περίοδο 2002-2011, ωστόσο τελικώς στράφηκε και κατά του ΑΚΡ.

Η μάχη για τα «μάτια» των κεμαλιστών

Το δίκτυο «Χιζμέτ» ηττήθηκε προσωρινά από τη σκληρή αντεπίθεση και τις εκκαθαρίσεις Ερντογάν στο δικαστικό σώμα και στις υπηρεσίες ασφαλείας, που συνοδεύθηκαν από ένα άτυπο μέτωπο του τότε πρωθυπουργού και νυν προέδρου της Τουρκίας με τους αποστρατευθέντες, φυλακισμένους για πραξικοπηματικές κινήσεις («Βαριοπούλα», «Εργκενεκόν») κεμαλικούς στρατιωτικούς, τους οποίους και αποφυλάκισε.

Ο Γκιουλέν απάντησε προχωρώντας επίσης σε άτυπο μέτωπο με το κατ' εξοχήν κόμμα των κοσμικών κεμαλιστών στην Τουρκία, το κεντροαριστερό Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (CHP). Το τελευταίο «αγκάλιασε» τις αποκαλύψεις που έκανε το δίκτυο Χιζμέτ για περιστατικά διαφθοράς στους κυβερνητικούς κύκλους και στο περιβάλλον Ερντογάν, ενώ ο ηγέτης του, Κεμάλ Κιλιτσντάρογλου, έχει κατηγορηθεί ότι έχει ανοίξει απευθείας διαύλους με τον αυτοεξόριστο ισλαμιστή ιεροκήρυκα.

Το γεγονός αυτό δημιούργησε ρήγματα και στις τάξεις των στελεχών του ισχυρά κοσμικού και αντιισλαμιστικού CHP, που δεν συμφωνούν με τη λογική της τακτικής συμμαχίας με τον Γκιουλέν κατά του Ερντογάν. Η σχετική αντιπαράθεση οδήγησε στην παραίτηση του βουλευτή Σμύρνης, Μπιργκιούλ Αϊμάν Γκιουλέρ, τον Ιανουάριο του 2015.

Πολλοί αναλυτές στην Τουρκία θεωρούν το κίνημα Χιζμέτ, ακριβώς λόγω της μυστικής δομής του, ως μεγαλύτερη απειλή για τη δημοκρατία σε σχέση με το ισλαμικό κυβερνών κόμμα.

Στο μεταξύ, ο Ερντογάν, στην πρώτη προεδρική εκλογή απευθείας από τον λαό (μέχρι το 2007 ο πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλεγόταν από την Εθνοσυνέλευση), ανήλθε τον Αύγουστο του 2014 στο ύπατο αξίωμα της Δημοκρατίας της Τουρκίας, αφήνοντας την προεδρία του ΑΚΡ και την πρωθυπουργία στον έμπιστο συνεργάτη του, Αχμέτ Νταβούτογλου.

Η φιλοκουρδική Αριστερά στο προσκήνιο

Ωστόσο, δεν ήταν η κεμαλική Κεντροαριστερά αλλά η φιλοκουρδική ριζοσπαστική Αριστερά που έκανε την έκπληξη στις εκλογές της 7ης Ιουνίου.

Το Δημοκρατικό Κόμμα των Λαών (HDP), το οποίο αποτελεί σε μεγάλο βαθμό νόμιμη προμετωπίδα του Κόμματος Εργαζομένων του Κουρδιστάν (PKK), στις τελευταίες εκλογές έκανε άνοιγμα στον πλειοψηφικό τουρκικό πληθυσμό της χώρας και ουσιαστικά συνέτριψε με 13,12% το υψηλότερο όριο εισόδου στη Βουλή (10%), που είχε θεσπιστεί από τη δεκαετία του '80 ακριβώς για να αποφευχθεί η είσοδος ενός αμιγώς κουρδικού κόμματος στην Εθνοσυνέλευση.

Η φιλοκουρδική Αριστερά όχι μόνον εισήλθε στη Βουλή με 80 βουλευτές, αλλά στέρησε από τους ισλαμιστές την αυτοδυναμία, κλείνοντας, πιθανότατα οριστικά, τον δρόμο στα σχέδια του προέδρου Ερντογάν να αλλάξει τη μορφή του πολιτεύματος από προεδρευόμενη σε προεδρική Δημοκρατία.

Το «παράδοξο» στην στάση του HDP είναι ότι, με βάση τις δηλώσεις ηγετικών του στελεχών, κυρίως του συμπροέδρου του, Σελαχατίν Ντεμιρτάς, εμφανίζεται να θεωρεί κύριο εχθρό του το ΑΚΡ και τον Ερντογάν, μολονότι ο βασικός αντίπαλος κάθε παραχώρησης δικαιωμάτων στην κουρδική μειονότητα είναι οι κεμαλικοί εθνικιστές του ΜΗΡ (Ντεβλέτ Μπαχτσελί), οι οποίοι είχαν μάλιστα ως προεκλογικό τους σύνθημα τη διακοπή των συνομιλιών για ειρήνευση στο τουρκικό Κουρδιστάν, τις οποίες είχε αρχίσει ο Ερντογάν και συνέχιζε ο Νταβούτογλου τα τελευταία χρόνια.

Φαίνεται μάλιστα ότι το φιλοκουρδικό κόμμα θα προτιμούσε μια συμμαχία με την κεμαλική Κεντροαριστερά και Άκρα Δεξιά, προκειμένου να αποκλειστούν οι ισλαμιστές από την εξουσία. Η συμμαχία θα μπορούσε να λάβει τον χαρακτήρα της ψήφου ανοχής του φιλοκουρδικού HDP σε κυβέρνηση CHP – ΜΗΡ και θα ήταν πραγματικός εφιάλτης για τον πρόεδρο Ερντογάν, ο οποίος, χωρίς εκτελεστικές αρμοδιότητες, θα βρισκόταν «όμηρος» μιας κυβέρνησης συνασπισμού όλων ανεξαιρέτως των αντιπάλων του.

Πηγή: naftemporiki.gr (Παυλόπουλος: 2015)

Το πιο σημαντικό στοιχείο των εκλογών, ήταν το υψηλό ποσοστό που απέσπασε το φιλοκουρδικό Κόμμα Δημοκρατίας των Λαών με ξεκάθαρους αριστερούς και αντικαπιταλιστικούς προσανατολισμούς και ηγέτες τον Σελαχατίν Ντεμιρτάς και τη Φιγκέν Γιουκσεκντάγκ, που κατάφερε να

ξεπεράσει το όριο του 10% και να εκπροσωπηθεί στην Εθνοσυνέλευση με 80 αντιπροσώπους. Η άνοδος αυτή της Αριστεράς έδωσε ελπιδοφόρα μηνύματα αισιοδοξίας για το μέλλον, ενώ η αποτυχία του κόμματος του Ερντογάν να κερδίσει την αυτοδυναμία σήμανε για πολλούς αναλυτές την αρχή του τέλους της μονοκρατορίας τού, κατά τα άλλα, χαρισματικού αλλά ταυτόχρονα αυταρχικού και κοινωνικά οπισθοδρομικού πολιτικού.

Ο ίδιος ο Ερντογάν έχει αποκηρύξει την ισότητα ως «αντίθετη με την ανθρώπινη φύση», έχει καλέσει τις Τουρκάλες να γεννούν τουλάχιστον τρία παιδιά και έχει βάλει βιτριολικά κατά των φεμινιστριών.

«Επί Ερντογάν η κατάσταση των γυναικών είναι χειρότερη από τη δεκαετία του 1930, επί του Κεμάλ», σημειώνει ο καθηγητής Πολιτικών Επιστημών Ζαν Μαρκού στη «Le Monde».

Από όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ, η Τουρκία έχει το χαμηλότερο ποσοστό γυναικείας απασχόλησης, με 28,7, ή ότι στο διάστημα 2003-2010 η βία κατά των γυναικών αυξήθηκε κατά 1.400%.

Επίσης, λόγω ακριβώς της υπονόμησης των δικαιωμάτων τους και του αυταρχισμού του καθεστώτος- οι γυναίκες βρίσκονται πλέον στην πρώτη γραμμή των αγώνων, στους δρόμους και στα κοινωνικά δίκτυα, και αντιδρούν σε κάθε προσβολή και κάθε εκδήλωση μισογυνίας.

Και βέβαια κατεβαίνουν μαζικά στις εκλογές. Σύμφωνα με τη γυναικεία οργάνωση Kader, φέτος ήταν διπλάσιος ο αριθμός γυναικών υποψηφίων σε σχέση με τις εκλογές του 2011.

Ενδεικτική της σημασίας τους στη μάχη για την αλλαγή στην Τουρκία, επισημαίνει το «Time», είναι ότι το Κομμουνιστικό Κόμμα, ΚΡ, κατέβασε συμβολικά (αφού δεν είχε καμιά τύχη να εκπροσωπηθεί στη Βουλή) μια λίστα 550 υποψηφίων, όλες τους γυναίκες.

Ενώ, πιστό στην προγραμματική του αρχή για πλήρη ισότητα σε όλα τα όργανα, το αριστερό φιλοκουρδικό Κόμμα της Δημοκρατίας των Λαών, ΗDP, παρουσίασε λίστες στις οποίες οι γυναίκες αποτελούσαν το 50%.

Ήταν αυτές μάλιστα που πρωτοστάτησαν σε διαμαρτυρία κατά της πολιτικής του Ερντογάν, στρέφοντας επιδεικτικά την πλάτη τους στο κομβόι του προέδρου.

Οι προσβλητικές του δηλώσεις εναντίον τους άναψαν φωτιά στα κοινωνικά δίκτυα, με χιλιάδες γυναίκες να διαμαρτύρονται αναρτώντας φωτογραφίες τους με την πλάτη στραμμένη στον φακό. Το *SirtimiziDönüyoruz* (Στρέφουμε τις πλάτες μας) χρησιμοποιήθηκε 121.138 φορές μόνο την πρώτη μέρα των δηλώσεων Ερντογάν, την 1η Ιουνίου.

«Θα συνεχίσουμε να στρέφουμε την πλάτη μας στον πρόεδρο», δήλωσε η Φιγκέν Γιουκσεντάγκ, η συμπροεδρεύουσα τού ΗDP.

Όλα τα κόμματα της απερχόμενης Βουλής αύξησαν έστω και κατά 1-2 έδρες τη γυναικεία εκπροσώπηση, εκτός από το ΑΚΡ του Ερντογάν, που έχασε πέντε.

Αλλά, αν το νεοεκλεγέν Κοινοβούλιο με τις 97 βουλευτίνες είναι αυτό με τη μεγαλύτερη παρουσία γυναικών στην ιστορία της Τουρκίας, είναι χάρη

στον μεγάλο νικητή των εκλογών, το HDP, που εξέλεξε 31 γυναίκες ανάμεσα στους 80 βουλευτές του.

Ακόμη και με αυτήν την αύξηση, ωστόσο, η Τουρκία με τις γυναίκες να εκπροσωπούν μόλις το 17% των βουλευτών, παραμένει πίσω ακόμη από τα Αραβικά Εμιράτα ή το Ουζμπεκιστάν.

Πηγή: efsyn.gr (Πάντζου: 2015)

Διαβάζοντας ένα άρθρο του Μιχάλη Ιγνατίου (αν: 12/7/15) για την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα, για το δημοψήφισμα και την στασιμότητα του Κυπριακού ζητήματος, γίνεται αντιληπτό πως εξαιτίας της ελληνικής οδυνηρής κατάστασης, η χώρα δεν «αναπνέει» φυσιολογικά προς την επίλυση όλων της των ζητημάτων. Φυσικά, τη δεδομένη χρονική στιγμή με την οικονομικο- πολιτική κρίση και άθελά της, η χώρα δεν ασχολείται με ισορροπία σε όλα της τα προβλήματα και πόσο μάλλον με χρόνια, όπως το Κυπριακό ζήτημα. Από το 1974, η Ελλάδα έχει σταθεί στο ζήτημα της Κύπρου, μα τώρα το οικονομικό της πρόβλημα βασανίζει κάθε της πολιτική σκέψη:

Ο επικεφαλής της ελληνικής διπλωματίας Νίκος Κοτζιάς έχει κάνει μία «εξαίρεση», για το Κυπριακό, κατόπιν της επιμονής του Προέδρου της Κύπρου να εισέλθει ξανά στον φαύλο κύκλο των διαπραγματεύσεων, που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε δυσάρεστη διευθέτηση του προβλήματος. Βέβαια, ο Έλληνας υπουργός έχει καταθέσει τη γνωστή πρόταση που αποκλείει -σε περίπτωση λύσης- τις εγγυήσεις από την Τουρκία και αν επιμένει σε αυτήν, θα προσφέρει εθνική υπηρεσία στην Ελλάδα και την Κύπρο. Δεν πρέπει να υποχωρήσει ούτε ένα πόντο, διότι πέραν της απογύμνωσης και της αποκάλυψης του καθεστώτος Ερντογάν, η πρότασή του είναι σωτήρια για το νησί. Πολλοί άνθρωποι εκφράζουν τον βάσιμο φόβο ότι η καταθλιπτική κατάσταση της πατρίδας ερεθίζει τις γειτονικές χώρες -και η αναφορά γίνεται για την Τουρκία και την Αλβανία, και όχι για τη σκοπιανή ηγεσία, που στην πραγματικότητα κινείται μεταξύ φθοράς και αφθαρσίας, εγκλωβισμένη στην εθνικιστική και ακραία θέση για την

ονομασία. Όμως, η Τουρκία παραμένει πάντα ένας απρόβλεπτος αντίπαλος, και η Αλβανία, που ευεργετήθηκε πολλαπλώς από την Ελλάδα, δημιουργεί προβλήματα με εθνικιστικά κίνητρα, τα οποία στο παρελθόν προκάλεσαν πολέμους στα Βαλκάνια.

Στο σημείο που έχουν φτάσει τα πράγματα, οι επιλογές του Έλληνα πρωθυπουργού εξαφανίζονται μέρα με τη μέρα, ενώ η χώρα εισέρχεται σε επικίνδυνη περίοδο και για τα εθνικά μας θέματα. Η παρέμβαση της Τουρκίας στο δημοψήφισμα με το κάλεσμα προς τη μειονότητα της Θράκης να στηρίξει το «όχι», προβλημάτισε την ηγεσία του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών, που ευτυχώς συμπεριφέρθηκε με ψυχραιμία. Είναι γνωστό στον κ. Κοτζιά, ότι η Τουρκία επιδιώκει να θέσει ξανά τις ελληνοτουρκικές σχέσεις σε πορεία σύγκρουσης, για να αποσπάσει την προσοχή από το εθνικό θέμα της οικονομίας και να επαναποθετήσει στην ατζέντα τις επιδιώξεις της και την αμφισβήτηση της εθνικής ανεξαρτησίας και κυριαρχίας.

Τους τελευταίους έξι μήνες η Ελλάδα είναι στα... κάγκελα, περισσότερο παρά ποτέ. Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, η εκκρεμότητα της νέας συμφωνίας πρέπει να τελειώνει. Δυστυχώς για τον ίδιο τον κ. Τσίπρα, φαίνεται ότι θα αναγκαστεί να ξεχάσει τις προεκλογικές του υποσχέσεις και να τις βάλει στο χρονοντούλαπο της ιστορίας. Οτιδήποτε άλλο αποφασίσει, γνωρίζει ότι οδηγεί τη χώρα στο απόλυτο αδιέξοδο... Θα ευχόμουν να ήταν διαφορετικά τα πράγματα για τον κ. Τσίπρα, ο οποίος δεν ευθύνεται για την κρίση αυτή καθ' αυτή. Αλλά φοβάμαι πως θα τον καταγράψει η ιστορία ως τον πολιτικό που μέσα σε πέντε μήνες προκάλεσε μεγάλη ζημία στη χώρα. Εύχομαι και ελπίζω βεβαίως ότι θα με διαψεύσει. Αυτό θα προκαλέσει μεγάλη και γνήσια χαρά στον ελληνικό λαό ανεξαρτήτως ιδεολογίας...

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ: Όταν ένας αδέκαστος δικαστής προειδοποιεί για το εθνικό θέμα του Κυπριακού, πρέπει να του δίνουμε σημασία. Πόσο μάλλον όταν πρόκειται για τον Γεώργιο Πική, πρώην δικαστή του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου και πρώην πρόεδρο του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Κυπριακής Δημοκρατίας. «Διαχρονικά, στις συνομιλίες με την τουρκική πλευρά, έχουμε υποβαθμίσει, αν όχι υπονομεύσει, τα δίκαια των Ελλήνων της Κύπρου», είπε στον συνάδελφο Κώστα Βενιζέλο και πρόσθεσε ότι η εν εξελίξει διαδικασία και το κοινό ανακοινωθέν, στη βάση του οποίου διεξάγονται οι συνομιλίες, προδιαγράφει λύση όμοια προς το φιλοτουρκικό σχέδιο Ανάν. Η συνέντευξή του πρέπει να διαβαστεί με προσοχή από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, τον πρέσβη Μαυρογιάννη και τους συνεργάτες τους, διότι σ' αυτήν θα ανακαλύψουν ισχυρά επιχειρήματα τα οποία πρέπει να χρησιμοποιήσουν στις διαπραγματεύσεις.

Ο παράγοντας που άλλαξε τον συσχετισμό των πολιτικών δυνάμεων ήταν το Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα που ελέγχεται από τους Κούρδους αλλά αυτή τη φορά μπόρεσε να εκφράσει ένα ευρύτερο κίνημα κοινωνικής διαμαρτυρίας σε βάρος του «εξουσιαστή» κ. Ερντογάν. Τα σχέδια της τουρκικής κυβέρνησης για οικιστική, εμπορική ανάπτυξη στο κέντρο της Κωνσταντινούπολης σε βάρος του πρασίνου οδήγησαν, το καλοκαίρι του 2013, στην ανάπτυξη ενός δυναμικού κινήματος διαμαρτυρίας, τα μέλη του οποίου βρέθηκαν αντιμέτωπα με τον κρατικό μηχανισμό καταστολής. Επικράτησε η άποψη, σε ένα σημαντικό τμήμα της νεολαίας, ότι το μοντέλο ισλαμικής δημοκρατίας που προωθεί ο κ. Ερντογάν περιορίζει τα ανθρώπινα και τα κοινωνικά δικαιώματα και δεν επιτρέπει στους νέους να αποφασίσουν πώς θα διασκεδάσουν, πώς θα αξιοποιήσουν το ίντερνετ, πώς θα οργανώσουν το μέλλον τους. Το κίνημα των Κούρδων, που διεκδικούν την αναγνώριση των δικαιωμάτων τους και ένα είδος αυτονομίας ενισχύθηκε από το κίνημα κοινωνικής διαμαρτυρίας και έτσι το κόμμα που τα εξέφραζε πλησίασε το 13%, περνώντας με άνεση το όριο του 10% που εξασφαλίζει την εκπροσώπηση στο τουρκικό Κοινοβούλιο. Το όριο αυτό είχε τεθεί σκόπιμα σε διψήφιο ποσοστό για να μην μπορούν οι Κούρδοι να εξασφαλίζουν κοινοβουλευτική εκπροσώπηση. Από τη στιγμή που άλλαξε η πολιτική γεωγραφία της χώρας ήταν αδύνατον να επιτύχει ο Ερντογάν την ειδική κοινοβουλευτική πλειοψηφία που θα του εξασφάλιζε προεδρικές υπερεξουσίες.

Στο φετινό Διευρυνσιακό Πακέτο (Στρατηγική για τη Διεύρυνση 2014-2015 και Εκθέσεις Προόδου περιλαμβανομένης της Τουρκίας), που δημοσιοποιήθηκε στις 8/10/2014, αντιμετωπίζεται, μεταξύ των άλλων, το ζήτημα των προκλητικών ενεργειών της Τουρκίας ως προς την Κύπρο. Στο πλαίσιο αυτό, καλείται η Τουρκία να αποφύγει κάθε είδους απειλή ή προκλητική ενέργεια, στρεφόμενη κατά κράτους μέλους της Ε.Ε., που θα

μπορούσε να βλάψει τις σχέσεις καλής γειτονίας. Εξειδικεύοντας, η Ε. Επιτροπή επισημαίνει ότι η Τουρκία αμφισβήτησε, με δηλώσεις αλλά και με πράξεις, το δικαίωμα της Κύπρου να διεξάγει έρευνες για υδρογονάνθρακες εντός της ΑΟΖ της, ενώ υπενθυμίζει τις θέσεις του Συμβουλίου (α) ως προς τα κυριαρχικά δικαιώματα των κρατών-μελών της Ε.Ε. να συνάπτουν διμερείς συμφωνίες και να προβαίνουν σε έρευνα και εκμετάλλευση των φυσικών τους πόρων, σύμφωνα με το ευρωπαϊκό κερτημένο και το Διεθνές Δίκαιο, συμπεριλαμβανομένης της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας, (β) ως προς τον σεβασμό της κυριαρχίας των κρατών-μελών επί των χωρικών τους υδάτων. Η Ελλάδα υποστηρίζει την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. υπό την προϋπόθεση της εκπλήρωσης όλων ανεξαιρέτως των προϋποθέσεων και προαπαιτούμενων. Θεωρούμε ότι μια ενεργή και αξιόπιστη ενταξιακή διαδικασία, με ισχυρή αιρεσιμότητα, που οι αποφάσεις λαμβάνονται με ομοφωνία, συνιστά ισχυρό μοχλό πίεσης και το μοναδικό και καταλληλότερο πλαίσιο για τις μεταρρυθμίσεις, που απαιτούνται στην Τουρκία. Στηρίζουμε, συνεπώς, το όλο εγχείρημα, αναδεικνύοντας την ευρωπαϊκή διάσταση των θεμάτων ιδιαίτερου ενδιαφέροντός μας σε όλο το πλέγμα των σχέσεων Ε.Ε.-Τουρκίας (π.χ. Συμβούλια Σύνδεσης) και, κυρίως, στα επί μέρους κεφάλαια των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στον σεβασμό των κυριαρχικών δικαιωμάτων των κρατών-μελών να εξερευνούν και να εκμεταλλεύονται τις πλουτοπαραγωγικές τους πηγές, στην άρση της απειλής πολέμου κατά της χώρας μας, στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων της Τουρκίας έναντι της Κυπριακής Δημοκρατίας (Πρόσθετο Πρωτόκολλο, Εξομάλυνση των σχέσεων με την Κυπριακή Δημοκρατία), στην αποτελεσματική αντιμετώπιση της, εξ ανατολών, παράνομης μετανάστευσης, στην προσχώρηση της Τουρκίας στη Σύμβαση Η.Ε. για το Δίκαιο της Θάλασσας, που αποτελεί τμήμα του κοινοτικού κερτημένου, στην παραβατική συμπεριφορά της Τουρκίας στο Αιγαίο ως πρόβλημα που, μεταξύ άλλων, άπτεται και της ασφάλειας πτήσεων στην περιοχή, στην

προάσπιση των δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας στην Τουρκία και του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Επίλογος

Σε πρόσφατο ταξίδι μου στην Κύπρο, επιχείρησα να συζητήσω με ορισμένους ανθρώπους των οποίων οι οικογένειες δέχθηκαν απώλειες εξαιτίας της εισβολής του 1974. Όλοι έθιξαν την τεράστια προσπάθεια του κυπριακού λαού να αντισταθεί στον τουρκικό. Σήμερα, τόσα χρόνια μετά, το κυπριακό αποτελεί ακόμη φλέγον ζήτημα για την ενταξιακή διαδικασία της Τουρκίας στην ΕΕ, καθώς και η στάση του Ταγίπ Ερντογάν. Ο κ. Συλικιώτης σημείωσε ότι η Ευρωπαϊκή Ενωτική Αριστερά μαζί με άλλες προοδευτικές δυνάμεις, χωρίς αυταπάτες, παλεύει ώστε η ΕΕ να αλλάξει πλεύση και να προωθήσει μια αναπτυξιακή κοινωνική πολιτική προς την κατεύθυνση μιας Ευρώπης της Αλληλεγγύης και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Ανάμεσα στα θετικά, τόνισε ότι “χάρης στις πιέσεις που άσκησε και η δική μας ομάδα κατορθώσαμε να υιοθετηθεί ψήφισμα για την έκθεση προόδου της Τουρκίας στο οποίο επιβεβαιώνεται η στήριξη του ΕΚ για επανένωση της Κύπρου με πολλές θετικές αναφορές. Καλείται η Τουρκία να αρχίσει άμεσα την απόσυρση του τουρκικού στρατού από την Κύπρο και να εφαρμόσει το ψήφισμα 550 για την Αμμόχωστο. Επίσης καταδικάζεται η πολιτική εποικισμού στα κατεχόμενα ενώ με πρωτοβουλία του ΑΚΕΛ αναφέρεται και η μορφή της λύσης που επιδιώκουμε, δηλαδή η ΔΔΟ”. Θετικό χαρακτήρισε επίσης το ψήφισμα που υιοθέτησε το ΕΚ και καλούσε την Τουρκία να ανακαλέσει αμέσως τη NAVTEX και να αποσύρει τα τουρκικά πλοία από την κυπριακή ΑΟΖ, το ψήφισμα για τα 100 χρόνια από την γενοκτονία των Αρμενίων, το ψήφισμα για την αναγνώριση της Παλαιστινιακής κρατικής οντότητας καθώς και το ψήφισμα για τους αγνοούμενους. ο υπουργός της Τουρκίας στην Ε.Ε. και επικεφαλής των διαπραγματεύσεων, Volkan Bozkir, δήλωσε ότι θα την απορρίψει την έκθεση και θα τη στείλει πίσω στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Μιλώντας σε συνέντευξη Τύπου στην Άγκυρα, την

Τετάρτη, ο Bozkiř είπε ότι οι τροπολογίες επί της έκθεσης την έκαναν ανισόρροπη και μεροληπτική. «Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απέδειξε ότι δεν διαθέτει ευρύ όραμα. Δεν βοηθά ώστε να φέρει την Τουρκία και την Ε.Ε. πιο κοντά. Ευτυχώς το ΕΚ δεν ομιλεί εξ ονόματος της Ε.Ε. Η έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την Τουρκία δεν αντικατοπτρίζει την πραγματική κατάσταση στις σχέσεις Ε.Ε.-Τουρκίας. Η έκθεση αυτή έχει καταστεί απαράδεκτη για την Τουρκία και μόλις ληφθεί επισήμως θα επιστραφεί», πρόσθεσε. Προκειμένου λοιπόν, η διαδικασία ένταξης να αναθερμανθεί και να «ξεπαγώσει», οφείλει η Τουρκία να βελτιώσει τις θεμελιώδεις ελευθερίες, όλες οι θρησκευτικές μειονότητες να μπορούν να λειτουργήσουν χωρίς αυθαίρετους περιορισμούς, να επιλυθούν τα σοβαρά οικονομικοκοινωνικά προβλήματα στο ΝΑ τμήμα της χώρας και να διασφαλίσει πως απολαμβάνει ο κουρδικός λαός πλήρως τον χάρτη των δικαιωμάτων και ελευθεριών του, να καταβληθούν πολλές προσπάθειες για την βελτίωση του επιπέδου εναρμόνισης με το κεκτημένο και να ενισχυθεί η διοικητική και θεσμική ικανότητα, η τήρηση συμφωνίας Σύνδεσης κι οι υποχρεώσεις της σε κάθε πολιτικό, οικονομικό κ.ο.κ. τομέα που υστερεί της κοινωνίας της χώρας.

Βιβλιογραφία

http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_ecsc_el.htm

http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/el/enlargement_el.pdf

www.europarl.eu/2009/2200, άρθρο 11.

http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_el.htm (2010)

http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/2/2/1/index.tkl?lang=gr&s=1&e=10 (2011)

http://ec.europa.eu/enlargement/policy/conditions-membership/index_en.htm (2014)

<http://www.europarl.europa.eu/news/el/news-room/content/20100920IPR82940/html/%CE%A3%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%95%CE%95-%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CF%80%CE%B9%CE%BF-%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%A4%CE%B5%CE%BB%CF%89%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CE%88%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7-%CF%87%CF%89%CF%81%CE%AF%CF%82-%CE%B5%CE%BC%CF%80%CF%8C%CE%B4%CE%B9%CE%B1> (2010)

<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2005/EL/1-2005-701-EL-F1-1.Pdf> ,ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ PHARE, ΤΑ ΠΡΟΕΝΤΑΞΙΑΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑ ΜΕΣΑ – 2004 -Βρυξέλλες, 23.12.2005 COM(2005) 701 τελικό-ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

<http://www.dimitrisrapidis.com/-gammanuomegamueta/14> (2013)

<http://www.mixanitouxronou.gr/o-tourkos-prothipourgos-pou-kremastike-mazi-me-dio-ipourgous-tou-antnan-menteres-o-ipokinitis-ton-septemvrianon-stin-konstantinoupoli/> (2014)

<http://www.eliamep.gr/> 2015

[http://www.mof.gov.cy/mof/customs/customs.nsf/All/D35B9D419023F3CEC22573A30039C4C7/\\$file/customs%20union.pdf?OpenElement](http://www.mof.gov.cy/mof/customs/customs.nsf/All/D35B9D419023F3CEC22573A30039C4C7/$file/customs%20union.pdf?OpenElement)

http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A4-1998-0432+0+DOC+XML+V0//EL_1999

<http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=145925> ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ: 06/10/2002

<http://archive.in.gr/news/Turkeyvote2002/020108.htm>©1999-2002, Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη Α.Ε.

<http://constantinople.ehw.gr/forms/fLemmaBodyExtended.aspx?lemmaID=11702>
copyright © 2008, ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Κεχριώτης Ευάγγελος, «Μεταρρυθμίσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία», 2008

http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/05/%CE%9A%CE%95%CE%99%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F-%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3-11_2010_-%CE%98-%CE%9D%CF%84%CF%8C%CE%BA%CE%BF%CF%821.pdf Ντοκος :2010

<http://www.efsyn.gr/arthro/o-aishros-sexismos-tis-toyrkikis-dikaiosynis> ,Χριστίνα Πάντζου Ο
αισχρός σεξισμός της τουρκικής Δικαιοσύνης, 11.06.2015

<http://www.philenews.com/el-gr/arthra-apo-f-m-ignatiou/105/266610/sto-chronontoulapo-tis-istorias>, 12.07.2015

http://pened2003.pspa.uoa.gr/final_cleo.pdf Κλεοπάτρα Ματσουκά «Η
ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ,
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ, ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ» 2006

<http://www.protothema.gr/politics/article/479483/erdogan-den-ebisteuomaste-egguisseis-tis-ee-stin-kupro/> Μανώλης Καλατζής 27/05/2015 Ερντογάν: Δεν
εμπιστευόμαστε εγγυήσεις της ΕΕ στην Κύπρο

<http://www.naftemporiki.gr/Τουρκία: Η αρχή του τέλους για τον Ερντογάν;>

Το νέο πολιτικό τοπίο, οι ισλαμιστές, οι κεμαλιστές και η φιλοκουρδική Αριστερά:
Ιουνίου 2015

story/964988/tourkia-i-arxi-tou-telous-gia-ton-erntogan Γιώργου Δ. Παυλόπουλου:
2015

carkoglu ,2003p. 5, Barry Rubin “Turkey and the European Union: Domestic
Politics, Economic Integration and the International Dynamics», εκδ. Frank Cass,
2003

Neil Nugent, «Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση», εκδόσεις
Σαββάλα, 2003, σελ.60

Eric Faucompret, Jasef Konings, “Turkish Accession to the EU Satisfying the
Copenhagen criteria”, εκδ. Routledge, 2008: p.56

Γιαλουρίδης Χ., «Η Τουρκία στην Ανατολή του 21ου αι.: ο μακρύς δρόμος προς
την Ευρώπη», εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα: 2004.

Κανελλόπουλος Π., «Το δίκαιο της ευρωπαϊκής Ένωσης», εκδόσεις Σακκουλάς, 2003: σ.23

Καζάκος Π., «Το αβέβαιο μέλλον στην Ευρώπη», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα: 2003, σ 115

Ahmet Davutoglu, “Civilizational Transformation and the Muslim World”, K. L. Quill, 1994

Ζέπος Δ., «Το Μέλλον της Ευρώπης και η Τουρκία», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 2003

Erik Jan Zürcher, Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας επιμέλεια: Σωκράτης Πετμεζάς, Αλεξάνδρεια, 2004

Ευάγγελος Καραφωτάκης (*Η σύγχρονη τουρκική οικονομία: Προβλήματα και προοπτικές*), Η σύγχρονη Τουρκία, Κοινωνία, Οικονομία και Εξωτερική Πολιτική, εκδ. Παπαζήση, 2002.

Μούτσογλου Βασίλης, «Η Τουρκία στο Μεταβαλλόμενο Διεθνές Περιβάλλον και οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις» Παπαζήσης, Αθήνα- 2000

Barry Rubin “Turkey and the European Union: Domestic Politics, Economic Integration and the International Dynamics”, Frank Cobs, London, 2003

“Turkey’s economic Integration with the EU: An evaluation of Current status and future prognosis” Journal of International Business Research, 2009 by Choudhury, Askae H, Naidu CN

Σέρμπος Σωτήρης, «Τουρκία και Ευρωπαϊκή Ένωση: ο ρόλος της εσωτερικής Τουρκίας», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα: 2008

Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος, «Η ελληνο- τουρκική σύγκρουση: Από την Κύπρο ως τα Ίμια», εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα: 1997.